

T.C.
DİCLE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI
Eğitim Yönetimi Teftişi Planlaması ve Ekonomisi Bilim Dalı
YÜKSEK LİSANS TEZİ

EĞİTSEL DURUŞUN LAİK VİZYONU
ve
LAİK BİLİNCİ UYANDIRMA YETERLİLİĞİNE İLİŞKİN
ÖĞRETİM ELEMANI GÖRÜŞLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ
Dicle Üniversitesi Örneği

HAZIRLAYAN
Yalçın KASAPÇOPUR

TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. Hasan AKGÜNDÜZ

DİYARBAKIR
2006

ÖZET

Araştırmanın genel amacı; Üniversiter duruşun laik vizyonu ve laik bilinci uyandırma yeterliliğine ilişkin öğretim elemanı görüşlerinin değerlendirilmesidir. Bu genel amaca bağlı olarak, üniversiter duruşun laik bilinci zihinsel/duyuşsal/toplam benlik durumu düzlemlerinde uyandırma yeterliliği, cinsiyet/branş-fakülte/kıdem-unvan değişkenleri dikkate alınarak öğretim elamanları eğilimleri yani bilinç genetiğine yansımaları itibariyle açıklanmıştır.

Araştırmanın evrenini 2005–2006 eğitim döneminde Dicle Üniversitesine bağlı değişik birimlerde çalışan öğretim elemanları oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise aynı popülasyondan her birim %20 temsil kaydıyla 218 öğretim elemanı oluşturmaktadır.

Araştırma, betimleme yöntemi ile yapılmış bir alan taraması niteliğinde olup; laikliğin gelişimi, eğitim alanında laiklik olgusu, ülkemizdeki eğitimin özellikle yükseköğretimin laik duruş temelinde gelişimi ve seviyesi ortaya konmuştur. Teorik konular kaynak taramasıyla, yükseköğretimin laik duruşu Dicle Üniversitesi öğretim elemanlarına uygulanan ölçme aracı ile elde edilmiş ve SPSS programından faydalanılarak değerlendirilmiştir. Çözümlemeye tabi tutulan verilerle ulaşılan sonuçlar şöyledir: Öğretim elemanları, üniversiter duruşun laik vizyonu ve laik bilinci zihinsel/duyuşsal/toplam benlik durumu düzlemlerinde uyandırma yeterliliğine; zihinsel düzlemde ($x=3.37$) “kısmen katılıyorum”; duyuşsal düzlemde ($x=2.91$) “kısmen katılıyorum”, toplam benlik durumu düzleminde ($x=3.14$) “kısmen katılıyorum” seviyesinde kanaat belirtmişlerdir. Bu katılım düzeyleri cinsiyet, unvan-kıdem ve branş-fakülte değişkenleriyle değerlendirildiğinde katılım seviyeleri arasında anlamlı bir farka rastlanmamıştır. Varılan ortak sonuç, öğretim elemanlarının üniversiter duruşun laik bilinci uyandırma yeterliliğini bilgilendirme/koşullandırma niteliğini aşmayan zihinsel düzlem itibariyle yeterli bulduklarıdır.

ABSTRACT

Main purpose of this research is the laic vision of higher education attitude and to evaluate the opinions of education members with regard to laic sense of arousing sufficiency. Depending on this main purpose, with the laic sense of higher education attitude, the tendency of education members; in other words sense of genetic reflection have been explained taking into consideration the arousing sufficiency in the level of mental / sensational / total personality condition with regard to gender / branch – faculty / priority – title variables. The research universe is made up of education members working in different faculties of Dicle University in 2005–2006 educational period. Sample of the research is made up of 218 education members in charge in Dicle University Faculties as comprising % 20 for each faculty.

Research has been made with description method and field surveillance, progress of laicism, laicism facts in education field, progress and level of laic attitude in the base of education in our country; especially higher education has been put forward. Theoretical subjects has been procured with field surveillance and laic attitude of high education has been procured with measuring tool applied to Dicle University's education members and has been evaluated by profiting SPSS program. Results reached thanks to datum underwent to analysis are as such: Education members, the laic vision of higher education attitude and laic sense the arousing sufficiency in the level of mental / sensational / total personality have stated participation partially in the level of mental ($x=3.37$) “partially participate”, in the level of sensational ($x=2.91$) “partially participate” and in the level of total personality ($x=3.14$) “partially participate”. When these participation levels have been evaluated with variables of sex, title, priority and faculty, it has not been encountered with significant difference between participation levels. The common result procured with the higher education attitude , the arousing sufficiency of laic sense has been found enough by the education members with the mental level that not exceed the property of information / condition.

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne

Bu çalışma jürimiz tarafından Eğitim Bilimleri Eğitimi Anabilim Dalında
YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan :Prof. Dr. Hasan AKGÜNDÜZ

Üye : Doç. Dr. Rüstem ERKAN

Üye :Yrd. Doç. Dr. Hasan ŞENTÜRK

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

..../..../2006

Prof.Dr. Emrullah Güney
Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Eğitim; İnsanlığın gelişerek günümüz teknolojisini yakalamasını, toplumların kültürlerini ve teknolojilerini bir kuşaktan diğerine aktararak sağlamıştır. Eğitimin gücünün tarih boyunca farkında olan toplumlar her zaman kendi sistemlerinin devamı ve evrimi için eğitime müdahale etmişler ve yönlendirmişlerdir. Toplumunu oluşturan kişilerin çok çeşitli görüşleri olduğu için bir o kadarda nasıl eğitim verilmesi konusunda görüşler her zaman var olmuştur. İdeolojik ve siyasal damarlardan beslenen eğitime iktidarların ilgisi günümüzde de artarak devam etmektedir.

Ülkemizde Cumhuriyetten sonra fikri hür, irfanı hür, vicdanı hür nesiller yetiştirilmesi için uygulamaya konan laik eğitim, toplumun çağdaşlaşması konusunda katkı sağlamakla beraber, bu yöndeki gelişmelerin tartışılması hala fazlasıyla ön planda tutulmaktadır. Toplumumuzun geleceğini şekillendiren laik eğitim sistemimizin basamaklarından birisini oluşturan yüksek eğitim yapımızın laiklik konusundaki duruşu ve gücünün bu kapsamda değerlendirilmesini önemli kabul ederek bu araştırma gerçekleştirilmiştir. Araştırmayla üniversiter duruşun laik vizyonu ve laik bilinci uyandırma yeterliliği Dicle Üniversitesi öğretim elemanlarının görüşlerinin katkılarıyla değerlendirilmektedir. Çalışma yüksek öğretim sistemimizin laik duruşu hakkında kanaat oluşturulabilecektir.

Araştırmamı yapma imkânı sağlayan Dicle Üniversitesine, desteğini hiç eksik etmeyen ve geliştirdiği ölçme aracını kullandığım danışmanım Prof. Dr. Hasan AKGÜNDÜZ'e, verilerin çözümlenmesini gerçekleştirmemde yardımlarına başvurduğum Yrd. Doç. Dr. Behçet ORAL'a, birikimlerini ve zamanlarını gelişmem için kullanan sayın hocalarım, Yrd.Doç.Dr. Abidin DAĞLI, Yrd.Doç.Dr. Hasan ŞENTÜRK, Yrd.Doç.Dr. Bayram AŞILIOĞLU ve Arş. Gör. Yunus AVANOĞLU'na teşekkürü bir borç bilirim.

Aralık 2006

Yalçın KASAPÇOPUR

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT.....	ii
TUTANAK.....	iii
ÖNSÖZ.....	iv
İÇİNDEKİLER.....	v
TABLOLAR.....	vi
KISALTMALAR.....	vii
GİRİŞ	1
Problem.....	1
Amaçlar.....	17
Önem.....	17
Varsayımlar.....	18
Sınırlılıklar	19
Tanımlar.....	19
Yöntem.....	20
- Araştırma Modeli	
- Evren ve Örneklem	
- Verilerin Toplanması	
- Verilerin Çözümlemesi ve Yorumu	
1. ÜNİVERSİTER DURUŞUN LAİK VİZYONU ve LAİK BİLİNCİ	
UYANDIRMA YETERLİLİĞİ.....	25
1.1. Laikliğin Niteliği ve Tarihsel Gelişimi.....	25
1.2. Türk Eğitim Sisteminin Laik Vizyonu ve Laik Bilinci Uyandırma	
Yeterliliğinin Kurumsal ve Tarihsel Çerçevesi.....	32
1.3. Türk Yükseköğretim Sisteminin Laik Vizyonu ve Laik Bilinci Uyandırma	
Yeterliliği.....	44
1.3.1 Üniversiter Duruşun Amaçları ve Laik Bilinç.....	44
1.3.2 Üniversiter Duruşun Teorik/Sosyal/Teknik Araçları ve Laiklik....	60
1.4 Öğretim Elemanı – Öğrenci İlişkileri Bağlamında Üniversiter Duruşun	
Laik Bilinci Uyandırma Yeterliliği.....	71
1.4.1 Öğretim/Araştırma Etkinlikleri ve Laik Vizyon.....	71
1.4.2 Sürekli Eğitim Etkinlikleri ve Laik Vizyon.....	77
2. ÜNİVERSİTER DURUŞUN LAİK BİLİNCİ UYANDIRMA	
YETERLİLİĞİNE İLİŞKİN ÖĞRETİM ELEMANI GÖRÜŞLERİNİN	
DEĞERLENDİRİLMESİ“Dicle Üniversitesi Örneği”.....	80
2.1 Öğretim Elemanlarının Kişisel Durum Bilgileri.....	80
2.2 Üniversiter Duruşun Laik Bilinci Zihinsel Düzlemde Uyandırma	
Yeterliliğine İlişkin Görüşler.....	83
2.3 Üniversiter Duruşun Laik Bilinci Duyuşsal Düzlemde	
Uyandırma Yeterliliğine İlişkin Görüşler.	90
2.4 Üniversiter Duruşun Laik Bilinci Toplam Benlik Durumları	
Düzleminde Uyandırma Yeterliliğine İlişkin Görüşler.....	95
TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER.....	103
KAYNAKLAR.....	112
EKLER	

TABLolar

Tablo1 Dicle Üniversitesi Akademik Personel durumu.....	21
Tablo2 Araştırmanın örnekleme.....	22
Tablo3 Eğitim Kademelerine Göre Nicelik Artışı (1923 – 1924 /2004 –2005)...	40
Tablo4 Türkiye’deki Üniversiteler Kuruluş Yılları ve Kanun Sayıları.....	41
Tablo5 Öğretim Elemanlarını Cinsiyet Değişkeni Açısından Değerlendirme.....	80
Tablo6 Öğretim Elemanlarını Branş-Fakülte Açısından Değerlendirme.....	81
Tablo7 Öğretim Elemanlarını Kıdem Değişkeni Açısından Değerlendirme.....	82
Tablo8 Öğretim Elemanlarını Unvan Değişkeni Açısından Değerlendirme.....	83
Tablo9 Zihinsel Düzlem Önergeleri ve Çözümlemesi.....	83
Tablo10 Zihinsel Düzlemi Cinsiyet Değişkeni Açısından Değerlendirme.....	86
Tablo11 Zihinsel Düzlemi Branş-Fakülte Değişkeni Açısından Değerlendirme.....	87
Tablo12 Zihinsel Düzlemi Kıdem Değişkeni Açısından Değerlendirme.....	88
Tablo13 Zihinsel Düzlemi Unvan Değişkeni Açısından Değerlendirme.....	89
Tablo14 Duyuşsal Düzlem Önergeleri ve Çözümlemesi.....	90
Tablo15 Duyuşsal Düzlemi Cinsiyet Değişkeni Açısından Değerlendirme.....	92
Tablo16 Duyuşsal Düzlemi Branş-Fakülte Açısından Değerlendirme.....	93
Tablo17 Duyuşsal Düzlemi Kıdem Değişkeni Açısından Değerlendirme.....	94
Tablo18 Duyuşsal Düzlemi Unvan Değişkeni Açısından Değerlendirme.....	95
Tablo19 Toplam Benlik Durumu Düzlemi Önergeleri ve Çözümlemesi.....	96
Tablo20 Toplam Benlik Durumunu Cinsiyet Açısından Değerlendirme.....	99
Tablo21 Toplam Benlik Durumunu Branş-Fakülte Açısından Değerlendirme.....	100
Tablo22 Toplam Benlik Durumunu Kıdem Açısından Değerlendirme.....	101
Tablo23 Toplam Benlik Durumunu Unvan Açısından Değerlendirme.....	102

KISALTMALAR

ANOVA	: Farklılık Analizi
a.g.e.	: Adı geçen eser
C	: Cilt
CDCC	: Avrupa Kültürel İşbirliği Konseyi
D.Ü.	: Dicle Üniversitesi
KHK	: Kanun Hükmünde Kararname
MYO	: Meslek Yüksekokulu
ÖSYM	: Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi
R.G.	: Resmi Gazete
s	: Sayfa numarası
S	: Sayı
TÜBA	: Türk Bilimler Akademisi
TÜBİTAK	: Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırmalar Kurumu
UNESCO	: Birleşmiş Milletler Eğitim Bilim ve Kültür Kurumu
YÖK	: Yükseköğretim Kurumu
yy	: Yüzyıl

“Geleceği tahmin etmenin en iyi yolu, onu yaratmaktır ”

Peter Drucker

GİRİŞ

Problem

Laiklik, özgür bir ortam içerisinde, başka inanç ve düşünelere karşı hoşgörölü bir şekilde, her türlü bağnazlığa karşı olma, olaylar ve olgular ister doğal, ister toplumsal olsun nesnel bir duruş sergileme, etki altında kalmadan, önyargısız olarak gerçeği olduğu gibi algılayıp incelemektir. Laiklik olmadan akılcılık, eleştiri, özgür düşünce, bilimsellik oluşamamaktadır. İnsan aklı laiklik sayesinde dogmatizmden kurtulmuş, bilimlerde büyük bir gelişme sağlanmış, teknoloji gelişmiş ve toplumların refahı artmıştır. Dogmatik değerlerini kutsallaştırarak muhafaza eden toplumlarsa, tutucularak durağanlaşmakta, paydaşlarının birilerinin yaşadığı gibi yaşamasını ve düşünmesini istemektedirler. Laiklikle kişiler aracısız olarak tanrıya erişme özgürlüğüne kavuşmakta, inançların çeşitliliği korunmakta, yaygın olan inancın yaygın olmayanları yok etmesi ve siyasetle devlete ulaşması engellenmektedir. Laiklik anlayışının oluşma evresinde toplumun sahip olduğu tüm alanların din tarafından kontrol edilmesinden dolayı, inançlarla ilişkisi daha fazla ön planda olsa da günümüzde laiklik, sadece inançlar karşısında tarafsızlığı değil, felsefeler, ideolojiler, ırklar, oluşumlar karşısında da tarafsızlık olarak algılanmalıdır.

Laiklik sadece ideoloji, felsefe veya kuram boyutunda var olmadığı ve dünya devletleri tarafından uygulandığı için, ülkenin dini, siyasi, sosyal şartları doğrultusunda, durumsallık perspektifiyle yeni görevler de üstlenerek dünya sorunlarına çeşitli açılardan bakmayı öngören bir hayat tarzı haline gelmiştir. Laik duruş; toplumsal, siyasal, ekonomik, eğitsel, sanatsal alanların din tarafından düzenlenmesini seçmemiş, toplumun bu alanları bilimsel verilerle, gelişmelere göre uzlaşma içinde değişebilecek şekilde düzenlenmesini, değişmeyen kutsal

kurallarla düzenlenmesine tercih etmiştir. Laik duruş, bu alanların özgür tartışma, tarafsız araştırma verileri ve yaratıcı yaklaşımlarla gelişebileceğini, demokrasinin temel prensiplerinden olan hürriyet ve eşitliğin ancak laiklik içinde bir anlam ifade edeceğini kabul etmektedir¹.

1717 yılında yazılan bir belgeye göre (Bu belge F.R. Unat tarafından 1941 yılında Tarih Vesikaları Cilt 1 sayı 2' de Esat Mehmet Efendi Vakayinamesi'nden alınarak yayınlanmıştır); Osmanlı İmparatorluğu'nun önderleri, Hıristiyan Batı ile savaşlardaki başarısızlıklardan sonra, kendi sistemlerindeki yetersizlikleri ciddi şekilde anlamışlar ve eksiklikleriyle ilgili reform çalışmalarına girişmişlerdir. Laiklikte; idari, askeri ve eğitim alanında kısmi yenilik yapmayı amaçlayan Tanzimat reformlarıyla İmparatorlukta izlerini belirginleştirmiş ve Türk Milletince sorgulanmaya, eleştirilmeye başlanmış, cumhuriyet döneminde kabul edilmesine rağmen tam olarak milletin tamamınca kucaklanmamıştır.² Günümüzdeki laiklik tartışmaları ve toplumu kutuplaştırmaya götüren yorumları bu durumun adeta kanıtıdır. Laiklik topluma özümsetilmek istenen her olgu gibi eğitimle çok ilintilidir. Hem laikliğin tam olarak toplumca özümsemesi, hem de eğitimin laik olması bağlamında aralarında derinliğine bir ilişki bulunmaktadır. Biri olmadan diğersinin de gelişmesi beklenemez. Bu bağlamda, eğitimin laikliği ortaya konmalı ve laikliğin günümüzde üstlendiği geniş kapsama alanı eğitim penceresinden değerlendirilmelidir.

Teknolojideki hızlı değişim ve gelişim, yaşamın her alanına dağılmakta ve insan ihtiyaçlarının katlanarak çoğalmasına sebep olmaktadır. İsteklerini karşılamak isteyen çağdaş ve sosyal insanın bilgiye ve bu bilgiyi elde edebileceği eğitime ihtiyacı da katlanarak artmaktadır. Toplumlar karmaşıklaştıkça da, sistemli ve dogmatik bilgilerden uzak eğitim ihtiyacı ön plana çıkmaktadır. Yaşam boyu süren eğitim; kişinin zihinsel, bedensel, duygusal, toplumsal yeteneklerinin, davranışlarının istenilen doğrultuda geliştirilmesi ya da ona bazı

¹ Mustafa Kemal Atatürk, **Söylev ve Demeçler C I**, (Ankara: Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayını, 1945), s.38.

² Niyazi Berkes, **Teokrasi ve Laiklik**, (İstanbul: Adam yayınları, 1997), s.30-35.

amaçlara dönük yeni yetenekler, davranışlar ve bilgiler kazandırılması yolundaki çalışmaların tümü olarak kabul edilir. Yaşam boyu süren eğitimi UNESCO şu temellere dayandırmaktadır³:

- *Öğrenmeyi öğrenme*: Az sayıdaki konu üzerinde derinliğine çalışma fırsatını, yeterli düzeydeki genel bilgiyle birleştirerek öğrenme, yani yaşam boyunca eğitimden yararlanma fırsatları sağlayacak olan öğrenmeyi öğrenme,
- *Yapmayı öğrenme*: Yalnızca mesleki beceriyi değil, birçok durumla başa çıkma ve takımlarla çalışma yeterliliğini de elde etme için öğrenme,
- *Birlikte yapmayı öğrenme*: Çoğulculuk, karşılıklı anlayış ve barış değerlerine saygı ruhu içinde, ortak projeler yürüterek ve çatışmaları yönetmeyi öğrenerek, karşılıklı bağımlılığı takdir etme ve diğer insanları daha iyi anlayarak birlikte yaşamayı öğrenme,
- *Var olmayı öğrenme*: Kişiliğini daha iyi geliştirmek, adaletli olmak ve daha bağımsız davranabilmek için var olmayı öğrenmedir.

Eğitimin en önemli boyutunu, okul, okuma-yazma, ders araç-gereçleri ile bunların dışında aile veya bir çevre içinde, kişisel yetişme gibi yollarla yapılan öğretme, öğrenme, bilgi aktarma ve beceri kazandırma çalışmalarını kapsayan içerik oluşturur. Eğitimle ilgilenenler genellikle öğretim ve eğitim gibi iki önemli kavramı kullanırlar. Öğretim ile kastedilen, ürün olarak; olay, olgu ve varlıklar arasındaki ilişkiler; bu ilişkileri açıklayan teoriler, ilkeler, yasalar, özetle bilgiler ve süreç olarak bu bilgilerin kazandırılmasıdır. Eğitim süreç olarak insan üzerinde meydana getirilen etkinlikler ve ürün ya da sonuç olarak bu etkinliklerin bıraktığı iz olarak tanımlanmaktadır⁴. Bu bakımdan eğitimin, öğretimi de içine alacak çok kapsamlı bir terim özelliği vardır. Öğretim, “*Teşkilatlı ve düzenli olarak genellikle*

³ UNESCO. **Learning: The Treasure Within**. Report to UNESCO of the international commission on Education for the Twenty First Century, (Paris: Unesco publishing, 1996),s.37.

⁴ Saim Kaptan, “Eğitimi arıyorum” **Eğitimde Yansımalar: V 21. Yüzyılın Eşiğinde Türk Eğitim Sistemi Ulusal Sempozyumu**, (Ankara: Öğretmen Hüseyin Hüsnü Tekişik Eğitim Araştırma Geliştirme Merkezi Yayınları3, 1999), s. 1.

*bir öğretim kurumunda öğretmenler tarafından, öğrencilere, araç-gereç kullanılarak bilgi aktarılması ve öğretilmesi çalışmalarının tümüdür*⁵. Öğretim, eğitimin bir parçasıdır ve ancak öğretilen şeyler kişinin davranışlarında olumlu yönde değişiklikler meydana getirmişse eğitim haline dönüşmüş olacaktır. İnsanın biyolojik, kültürel ve sosyal boyutuyla toplumsallaşmasının zorunluluğunun farkına varıldığından beri eğitim-öğretim eylemi süregelmektedir. Eğitim, rollere bireylerin uyarlanması ve yetiştirilmesi olduğu kadar bireyin yerini belirleme ve seçme işlevini de yüklenmiş ve giderek artan bir şekilde toplumlarda sadece bir statü işareti değil, mesleklerin veya pozisyonların gerekli ve zorunlu ön şartı olmuştur⁶. “Öğretileni öğren” daha yakın zamanın sloganı olan “öğrenmeyi öğren” yerine artık “düşünmeyi ve yaratıcılığı öğren” anlayışı yerleşmektedir. Önümüzdeki dönem eğitimin, bilgi üretme ve insan yetiştirmenin odak noktasında olacağı bir dönemdir⁷. Eğitimin evrimine tarihsel yöntemi uyguladığımızda, denenmiş olan ve insanlık tarihinin en karanlık sayfalarını oluşturan dini merkez alan eğitimde amaç, dinsel değerlerin öğrenilmesidir. Bu uygulamada yaşamın yasalarını ve işleyişini öğrenmede tek otorite dindir. İnsanoğlu doğruları bulmada yetersizdir ve dini kitaplardaki kurallara tam itaat etmelidir⁸. Günümüzde yaşanan değişimin hızı, ulaşılan özgürlükler ve bilgi seviyesi bakımından, teşkilatlı ve düzenli eğitim olmadan, dini merkez alan bir eğitimle elde edilen bilgilerin sonraki kuşaklara aktarılabilmesi ve yaratıcı düşüncenin gelişebilmesi söz konusu değildir.

Yirminci yüzyılla birlikte başlayan ve önceki dönemlerle mukayese edilemeyecek hızlı değişiklikler sonucunda imparatorluklar yerlerini milli devletlere bırakmışlardır. İmparatorluklar çoğunlukla büyük kitleleri bir arada tutmak için kullandığı birleştirici güç olan inanç birliğinin yerine, değişik inançların bir arada ve eşit olabilmesi temelinde yeniden yapılanma bağlamında

⁵ Yahya Akyüz, **Türk Eğitim Tarihi**, (İstanbul: Pegem Yayınları,2004), s.1.

⁶ Olive Banks, **The Sociology of Education**, (London: B.T. Botoford Ltd, 1971), s. 44,45.

⁷ Saim Kaptan, a.g.e.s.2.

⁸ İ. Ethem Başaran, **Eğitime Giriş**, (Ankara: Tıpkı Basım, 1999), s.71.

gelişme göstererek millet temelinde devletlere dönüşmüşlerdir. Her ne kadar günümüzde inanç temelli küresel çatışmalar yaşansa da, insanın evrimi gereği, geri dönüp aynı dönemleri yaşamayacağı da kabul edilebilir. Çağımızda insanlar daha toplu ve kolektif hareket etmekte ve ulaşılan teknolojiler yine insanlığın gelişiminde kullanılmaktadır. Bu hızlı gelişim sonucunda da ihtiyaç duyulan eğitim katlanarak artmaktadır. Günümüzün insanı hem standartlık bağlamında diğer insanlardan farklı, hem de onlarla pek çok ortak yanı olan bir kişi ve aynı zamanda da kendi toplumu ve küreselleşen dünyanın önemli bir ferdidir. Çağdaş insan öz saygısı olan, başka insanlara değer veren, hak ve sorumlulukları konusunda bilinçli, bireysel gelişmesine olduğu kadar toplumsal gelişimine de önem veren ve katkıda bulunan, yaratıcı, farklılıklara hoşgörü ile bakan akılcı insandır. Ülkeler de bu kapsamda, vatandaşlarının çağdaş insan olması için eğitim ihtiyaçlarına bir yandan temel eğitim düzeyinde cevap vermeye çalışırken, diğer yandan ileri eğitim düzeyinde katılım sağlamak için imkânlarını zorlamaktadırlar⁹.

Eğitim sistemleri hangi olguyu merkez alırsa alsın, siyasal sistemin arzularına göre yapılanmış toplumsal kurumlar olduklarından, eğitim amaçlarının belirleyicisi olan ideolojik, siyasal, inanç ve ekonomik değerler, aynı zamanda eğitimin teknik yönünün de belirleyicisi olmaktadır. Bu kapsamda ülkemizin siyasal yaşamı, eğitimdeki durumun daha iyi anlaşılabilmesi için de iki aşamada çözümlenebilir. Bunlardan birincisi, Türkiye Cumhuriyeti öncesi dönemdir. Bu dönemde siyasal sistemler, genel olarak güçlerini tek bir merkezden almışlar ve eğitimin amaçlarını, çoğunlukla dinin belirlediği değerlere dayalı ve saltanata itaat eden bireyler yetiştirmeye yönelik olarak belirlemişlerdir. İkincisi ise Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde başlayan Türkçü – İslamcı hareketin Atatürk tarafından Türkçülük yanının öne çıkarılarak, Kurtuluş Savaşı'nın kazanılmasından sonraki dönemi kapsadığı kabul edilebilir. Türkiye Cumhuriyeti'nin temel amacı batı değerlerine sahip yeni bir toplum yaratılması

⁹ Orhan Oğuz, " Çağdaş Üniversite", **Çağdaş Eğitim Çağdaş Üniversite**, (Ankara: T.C. Başbakanlık yayını, 1992), s.233-235

olarak kabul edilmiştir¹⁰. Cumhuriyetin ilk dönemlerinde eğitim politikalarının temelini; ulusal bir kültür birliğinin sağlanması, vatandaşlık eğitimi, okuryazarlığın geniş kitlelere yaygınlaşması, ekonominin ihtiyacı olan insan gücünün yetiştirilmesi oluşturmuştur¹¹. Böylece sınırları çizilen yeni yapıda eğitimin temel amaç ve ilkeleri şu şekilde somut olarak belirtilebilir¹².

- *Laik devletin vatanına bağlı, cumhuriyetçi, devrimci vatandaşlarını yetiştirmek için milliyetçiliğe dayalı düşünceyi yükseltmek ve oluşturmak.*
- *Ülkenin en ücra köşesindeki vatandaşlara kadar okuma ve yazma öğrenilmesini sağlamak ve okulların yaygınlaştırmak.*
- *Gençliği, ekonomik yaşamın her alanında başarılı olmaları için eğitimin bütün basamaklarında pratik bilgilerle donatmak ve topluma hazırlamak.*
- *Özgürlük ve hukuk kavramları ile desteklenen doğru değer ve ahlak yoluyla toplumsal yaşamı yeniden biçimlendirmektir.*

Cumhuriyeti kuran kadro ve özellikle Ulu Önder Atatürk tarafından tercih edilen laik eğitim felsefesi ve vizyonu özgün bir değerlendirme ile ortaya konursa¹³:

...Bir sevgi duruşu olarak laik eğitim mutlak manada varlık dili programlamasıyla örtüşen, insan evrimine eğitim temelli yüzleşme bilinci aşıl原因, hayatın doğası gereği doğal ve kültürel çeşitliliği kutsayan ve ona izin veren, çeşitliliği çatışma değil yaratıcı dinamiklere, dönüştüren insan bilincinin proaktif doğasına ait yüksek bir farkındalıktır. Burada değişik etiketler altındaki bütün insan deneyimlerine aynı uzaklık ve yakınlıkta nesnel yaklaşma esastır. Sahiplenme ve ret duygusallığı yoktur. İzin vermeye yönelik bir oydaşma kültürüdür. Ulu önder Atatürk'ün Cumhuriyetin kök paradigması olarak laikliği ikamesi Türk toplumunun asırlardır bilincine enjekte edilen değişik dinsel, ideolojik, ırksal ayrılıkçı enerjilerin, çatışmacı değerlerin kitlesel bir yüzleşme bağlamında korkulardan özgürleşerek yaratıcılık moduna geçiş için başlattığı vizyoner bir açılımdır. Cumhuriyetin kuruluş döneminde ruh egemen toplum duruşu söz konusu ve laiklik bu ruhsal titreşimi yansıtmaktadır. Yani Türk kolektif bilincinin evrimine hizmet eden sevgi temelli bir eğitim oyunudur. Ancak bu duruş kısa sürede bütün dinsel, ideolojik, ırksal farklılıkları kutsama ve uzlaşma

¹⁰ Reşat Kasaba, "Eski ve Yeni Arasındaki Kemalizm ve Modernleşme" **Türkiye'de Modernleşme ve Ulusal Kimlik**, (İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1998), s.20.

¹¹ Sudi Bülbül, **Halk Eğitimine Giriş**, (Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 1991), s.232.

¹² Waltair Deenammal, **İdeoloji and Education**, (Visakhapatnam: Andhra Universty Pres, 1982),s.83.

¹³ Hasan Akgündüz, **Eğitime Dair Kuramsal ve Tarihsel Çözömler, Laik ve Dini Eğitim**, (Diyarbakır: Yüksek Lisans Ders Notları, 2006).

dinamiği olmaktan çıkmış kolektif egoda ruhu büyük ölçüde buharlaşan siyasal nitelikli bir hükmetme aracına dönüştürülmüştür. Günümüzde de gerek Türk toplumu gerekse insanlığın evrimine hizmet edecek stratejik hayat oyunu, doğal ve kültürel çeşitliliği kutsama ve uzlaşma dinamiği olan birlik vizyonuna dayalı ve birlik değerine temellenen laik duruştur. Aksi takdirde çağımızda insanlığın icra ettiği hayat oyunu etnik, dinsel, ideolojik çatışmalarla bir sömürme sömürülme oyunu olmaya devam edecektir. İşte laik eğitim kolektif bilinçlerde her oluşa izin vererek aktif ve pasif direniş enfeksiyonlarını aşarak çatışmayı kaynağında kurutacak bütünleşme ve birlik vizyonunu yeniden tesis edecek herhangi bir kültürün malı olmayan evrensel nitelikli insan bilincinin ortak farkındalığıdır...

Buraya kadar vurgulandığı üzere, eğitim toplumsal yaşamın düzenlenmesinde etkili kurumlardan biridir. Ancak eğitimin sürekli olarak siyasal bir araç gibi siyasi ve ideolojik boyutunun ön plana çıkması ve amaçlarının da buna göre ayarlanması, eğitimin aynı zamanda kişilerin kendilerini gerçekleştirmesini sağlama gibi bir misyonunun gözden kaçırılmasına sebep olmaktadır. Günümüzdeki çeşitli sorunlar güç sistemlerindeki değişimden kaynaklandığı halde, çözüm için eğitime gereğinden fazla işlev yüklemektedir¹⁴. Ülkemizde yaşanan birçok sorun yanında, laiklikle ilgili sorunların da eğitim amaçlarının teknik boyutundan ya da uygulamalardan kaynaklandığına inanmak gerçek nedeni gözden kaçırabilir. Buna rağmen ülkemizde cumhuriyetle birlikte güç odakları, demokratik ve laik bir toplum oluşturmak istemiş ve eğitimi de bu süreçte en etkili kurum olarak görmüştür. Siyasi açıdan demokrasi ve insan haklarına dayalı, ideolojik açıdan laik anlayışla inanç, ırk, toplumsal sınıf ve cinsiyet ayırımına dayanmayan, ekonomik açıdan ise kaynakların bireylerin yetenek ve kapasitelerine göre üretimi, tüketimi ve dağıtımının gerçekleştirilebildiği bir yapıya ulaşmak için, eğitimle ilgili hedefler belirlenirken eğitimin evrensel amaçları da unutulmamıştır.

¹⁴ Feyyat Gökçe, "Eğitim Sistemlerinin amaçları ve Devletin Siyasi- İdeolojik- Ekonomik Güçleri Arasındaki İlişki" **Eğitimde Yansımalar: V 21. Yüzyılın Eşiğinde Türk Eğitim Sistemi Ulusal Sempozyumu**, (Ankara: Öğretmen Hüseyin Hüsnü Tekişik Eğitim Araştırma Geliştirme Merkezi Yayınları 3,1999), s.14.

Eğitimin evrensel hedefleri şu şekilde sıralanabilir^{15, 16, 17}:

- *Bedenlerinin uzay ve zamanla ilgili oluşumlarının farkına varma,*
- *Zihinsel, duyuşsal ve psikomotor gelişimleri sağlama,*
- *Günümüz modern iletişim araçlarından faydalanarak bilgiye ulaşmada etkililiklerini arttırma,*
- *Kişide inisiyatif alma cesaretini sağlama,*
- *Kişide hayatı süresince öğrenme isteğini koruma,*
- *Sağlıklı yaşam alışkanlıkları ve iyi olanı takdir etme farkındalığı sağlama,*
- *Günlük yaşamlarını devam ettirecek temel becerileri kazandırma,*
- *Kendilerini yönetme, sorumluluk, doğruluk, dürüstlük gibi özelliklerini arttırma,*
- *Zamanı doğru kullanarak, dinlenme ve eğlenme ile ilgili becerilerini geliştirme,*
- *Farklı bakış açıları ile düşünebilme ve esnek olma yeteneklerini geliştirme,*
- *Deneme ve zevk alma yeteneklerini geliştirerek yaratıcılığı arttırma,*
- *Karar vermede etkililiklerini arttırmak için çevreyi organize etme ve planlama becerilerini arttırma,*
- *Bir yaşam felsefesi geliştirerek eylemlerinde araştırmayı ön plana çıkarmayı öğrenme,*
- *Azım ve bilgi için kendine gerekli olan güveni geliştirme,*
- *Güçlerini ve miktarlarını öğrenme ve kendini gerçekçi olarak değerlendirebilme,*
- *İlgi, bilgi ve becerilerine uygun meslek seçmelerine yardımcı olma,*
- *Ekonomik özgürlüğe hazırlayıcı bilgi ve beceri sağlama,*
- *Olaylara geliş güzel değil bilimsel olarak yaklaşma becerisi sağlama,*
- *Problem çözme ve mantıklı düşünme becerisini geliştirme,*
- *Eğitim düzeyini geliştirme için istek ve merak geliştirmelerini sağlama,*
- *Başkalarıyla düşünme, dürüstlük, saygı ve işbirliği temelinde ilişki kurma ve yaratıcı kişilikleri öğrenici ilişkiler kurma,*
- *Farklı düşündüğü konularda vicdanıyla hareket etmeyi demokratik olarak ortaya koyabilmeyi sağlama,*
- *Yapıcı eleştiri içinde olma kabiliyetlerini geliştirme,*
- *Başkalarının davranışlarının sonuçları ve kendi kararları için sorumluluk alma isteklerini geliştirmelerini sağlama,*
- *Farklılıktan birlik yaratmayı sağlama,*
- *Demokratik ideal ve uygulamaları benimsemeyi sağlama,*
- *Diğer milletlere ve kendi toplumuna olumlu bir yaklaşım içinde ve kolayca iletişim kuracak biçimde yetiştirme,*
- *İnsan hakları ve anlayışına, doğaya, yaşama saygıyı ve tüm insanların kardeşliği duygusunu kazanmalarını sağlamadır.*

¹⁵ Feyyat Gökçe, "Eğitim Sistemlerinin Amaçları ile Devletin Siyasi, İdeolojik Ekonomik Güçleri Arasındaki İlişki" Yayınlanmamış Doktora Tezi, (Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1999), s.320–322.

¹⁶ Avni Akyol, **Amerikan Eğitim Sistemi Üzerine Bir İnceleme**, (Ankara:1991),s.111.

¹⁷ CDCC, **Education For Democratic Citizenship: a lifelong learning perspective**, (Strasbourg: Cesar Birzea, 2000), s.23

Evrensel değerlerden yoksun ve çağdaş olmayan bir yapı, kişinin doğa ve toplumu kişisel olarak algılamasına ve kişilerin egemen olduğu bir sistemin toplumun örgütlenmesinde varlığını korumasına sebep olmaktadır. Kişi tahakkümünün sürmesi de bağımlılık ilişkisini ortaya çıkarmaktadır. Böyle bir ortamda başarıdan çok ilişki, bağımlılık ve sadakat önceliklidir ve geleneksel yapının devamı söz konusudur. Tahakkümü elinde bulunduran kişi, kontrolünün zayıflamasına izin vermez; bağımlı kişi de mevcut durumu değiştirmeye cesaret edemez, ederse de çatışmayı ön plana çıkararak kaynakları boşa harcar. Sonuçta tahakküm alanları oluşur ve bu alanlar arasında çatışma sürüp gider. Türk toplumu, bilgi toplumunda olması gereken insan merkezli bir yapıya sahipse de, geleneksel-bağımlı insan tipi ve özgür düşünceyi özümsemiş kişilikler toplumda yetişmektedir. Bu farkın kapatılması da ancak evrensel değerlere sahip ve kişilerde öz gerçekleştirimi sağlayacak, farklılıklardan herhangi birini savunmayan eğitimin kişilere verilmeye devam edilmesiyle imkânli hale gelebilecektir. Bu nedenle mevcut eğitim sistemimiz, salt kişisel çıkar ve bağımlılık ilişkisiyle çevresini kendisine göre oluşturan insanların yetişmesine imkân vermemeli, paylaştığı sistem ve süreçlerin daha etkin işlemesi için yenilik ve başarıya odaklanan, bilimsel düşünceyi ön planda tutan, teknolojiyi kullanan ve üreten insan tipine daha fazla pozitif ayrımcılık uygulamalıdır¹⁸.

Eğitime yüklenen amaçlar ne olursa olsun, günümüzdeki hızlı değişimden etkilenmemesi düşünülemez. Günümüzde eğitim felsefesi önceki dönemlerin aksine bireyin diğer kurumsal güçlere karşı daha özerk hale gelmesini destekler nitelikte değişime uğramıştır. Sonuçta eğitim felsefesi daha özgürlükçü bir yorum kazanarak, eşitlikçi eğitim anlayışı yaygınlaşmış, bireyin yaratıcılığını geliştirmeyi sağlayıcı eğitim anlayışları ön plana çıkmıştır. Yine bu süreçte soyut nitel bilimsel bilgi önemini arttırmış ve eğitimde bireysel farklılıklar göz önüne alınarak beceri ve eğitim seviyeleri arasında tutarlılık önem kazanmıştır. Örgüt

¹⁸ TÜBİTAK, "Eğitim ve İnsan Kaynakları Sonuç Raporu ve Strateji Belgesi", **Vizyon 2023 Teknoloji Öngörü Projesi**, (Ankara: Tübitak yayını, 26 Ocak 2005),s. 65,66.

ortamı da düşünülerek, bireysel yetenekler yanında kişilerin grup içerisindeki performanslarının da gelişmesinin gerekliliği sonucu doğmuş, bireylerin tek bir disiplin temel alınarak değil, ilerde yer alacakları ortamda değerlendirilerek disiplinler arası bir eğitimden geçmeleri eğitim felsefesinde yerini almıştır. Bilgi çağının gereği olarak, eğitim süreleri esnekleşmekte, diplomalar ve alınan dereceler arasında denklikler yumuşamakta ve eğitimde liyakat ilkesinin kıdemin üzerine çıkması, yabancı dille eğitimin artması, eğitim sistemini etkileyen temel özellikler olarak günümüzde belirginleşmektedir. Eğitim sistemindeki esnekliğin en önemli göstergesi, eğitim programlarındaki seçim ve çeşitliliğin artması olarak ele alınabilir. Ayrıca esnekleşme, kendisini eğitim kademeleri arasındaki geçişlerde de göstermektedir. Bu yapı bireyin kendi kendini eğitmesine de yaramaktadır.

Eğitim kademeleri arasında özellikle yükseköğretim, genel olarak toplumun kalifiye insan gücünü yetiştiren, milli kültürünün kuşaktan kuşağa geçmesini sağlayan, bilimsel araştırmalar yoluyla toplumdaki sorunları çözüme kavuşturan eğitim basamağı olarak kabul edilmektedir. Türkiye’de yükseköğretim sistemi, meslek yüksekokulu, yüksekokul, üniversite, ileri teknoloji enstitüsü kurumları ile bu kurumlara bağlı fakülte, enstitü, bölüm, uygulama ve araştırma merkezi, program, anabilim dalı birimlerinden oluşan, belirli amaç ve ilkeleri olan birbiriyle ilişkili büyük bir sistemdir. Ülkemizde yükseköğretim birimlerinin hizmetleri genellikle şu şekilde sınıflandırılır¹⁹:

- *Temel ve uygulamalı bilimler, meslek eğitimi,*
- *Teorik ve uygulamalı araştırma - geliştirme etkinlikleri,*
- *Ürün, teknoloji, proje araştırma - geliştirme, uygulama etkinlikleri,*
- *Uygulamaya danışmanlık hizmetleri,*
- *Bilirkişilik hizmetleridir.*

Diğer ülkelerde olduğu gibi, ülkemizde de salt bilgi ve teknik üretimi için kurulan çok az sayıdaki araştırma merkezleri ayrı tutulursa, bilgi ve teknik

¹⁹ Sadettin Özen, “Türk Yükseköğretim Sisteminin Etkinlik, Verimlilik, Katma Değer Sorunları ve Yöntemleri ” **Eğitimde Yansımalar: V 21. Yüzyılın Eşiğinde Türk Eğitim Sistemi Ulusal Sempozyumu**, (Ankara: Öğretmen Hüseyin Hüsnü Tekişik Eğitim Araştırma Geliştirme Merkezi Yayınları 3, 1999),s.137.

üretiminin temel kaynağı yükseköğretimin ana unsuru olan üniversitelerdir. Üniversitelerin bilgi ve teknik üretimi kadar, ülkenin ihtiyacı olan her düzeyde eğitilmiş kaliteli insan gücünü yetiştirme görevi de vardır. Şu an için bilinmeyen fakat gelecekte karşılaşılabilecek sorunlara karşı toplumu hazırlayacak bilimsel kuşakların yetiştirilmesi de üniversitelerin görevleri arasındadır. Yani günün sorunları kadar geleceğin sorunlarına da çare üretmesi gerekmektedir²⁰. Yükseköğretim kurumları sadece bilgiyi toplayan, geliştiren ve yaygın konuları dışında; yeni bilgilerin yaratılmasına önem veren, yaratıcı ve üretici güçler olmalıdırlar. Ayrıca yeni bilgilerin uygulamaya konulması ancak diğer alanlarla kurulacak yakın ilişkilerle mümkün olabilecektir. Yükseköğretim kurumları, insan ve madde kaynaklarını çağdaş bilim ve teknoloji gerekleri ve kalkınma hedefleri doğrultusunda akılcı, etkili, verimli ve ekonomik biçimde değerlendirmeli, kalkınmaya önem vererek ülkeye ve topluma yön gösteren, üst düzeyde bilgi, teknoloji ve insan yetiştiren bir konumda olmalıdır. Yükseköğretim kurumlarının sorumlulukları şu şekildedir²¹:

- *Bireysel ve bağımsız kararlar verebilecek, bilgi düzeyi yüksek, kuram ve uygulamayı birleştirebilen, tanı ve çözüm üreten, toplumsal duyarlılığı yüksek ve gelişmelere çabuk adapte olabilen uzman kadroları oluşturmak,*
- *Toplumda bilgi birikimini yükseltmek, bilginin ulusallıktan evrenselliğe yayılmasını sağlamak, bilginin kullanım ölçütlerini belirlemek,*
- *Bilginin uygulamaya geçirilmesi için evrensel ve yerel yaşanan sorunlara doğru yaklaşımlar sergileyebilecek ve uygun çözümler getirebilecek insan gücü oluşturmak,*
- *Üretilen bilginin bireysellikten çok, toplum yararına kullanılmasına, kullanım amaçlarına ilişkin yöntemler üzerinde tartışarak bilimin ve teknolojinin etik zeminine katkıda bulunmak,*
- *Toplumun durumsal üretim ve eğitim temelinde aydınlatarak, bu konudaki genel beklentilerin hangi doğrultuda olduğuna dair saptamalarda bulunmaktır.*

²⁰ Tuncer Karpuzoğlu, "Çağdaş Üniversite İçin Öneriler", **Çağdaş Eğitim Çağdaş Üniversite**, (Ankara: T.C. Başbakanlık yayını, 1992), s.28.

²¹ Namık Çevik, "Çağdaş Üniversite Kavramlar ve Değerlendirmeler", **Çağdaş Eğitim Çağdaş Üniversite**, (Ankara: T.C. Başbakanlık yayını, 1992), s.134.

Bilimselliği davranışa dönüştürmüş ve dogmatik bilgiler yerine rasyonel bilgilerle donatılmış bireylerden oluşan ülkeler, bilgi toplumuna geçişi daha etkili gerçekleştirmektedirler. Bilgiye sahip olanlar daha çok bilgiyi aramakta, teknolojiye sahip olanlar da ileri teknolojiyi üretmektedirler. Bu durumun aksiyse durağanlığı seçmek, değişimi kabullenmemek, tekdüze dogmatik bilgi ile aynı tip insanlardan oluşan toplum yaratma gayreti içinde olmaktır. Laik ve demokratik bir devlet kuran Türk insanı, artık toplumunu çağdaş medeniyetler seviyesine çıkarmak için laik bilince sahip kişiler yetiştirmede daha etkili olmalıdır. Bu konuda en önemli etken eğitimidir. Yüksek öğretim kurumlarının laik ve demokratik insan yetiştirme konusundaki yeterliliği, her geçen gün daha fazla sorgulanmakta ve başarısından kuşkuya düşülmektedir. Ülkemizin hedeflerine ulaşmasında, oluşturulmak istenen insan modelinin yetiştirilmesindeki yüksek öğretimin yeterliliğinin ortaya konması çözüm için yol gösterici olacaktır. Demokrasiyi ve çağdaş değerleri özümsemiş, cumhuriyetin temel niteliklerini benimsemiş, her türlü dogmadan uzak kalarak sorgulayabilen, özgür düşünceli bir gençlik yetiştirmenin ve ulusun aydınlık geleceğinin temel koşulu, bu amaçlara odaklanmış eğitim kurumları ve eğitim personeline sahip olmaktır. Çağdaş yönetim anlayışında eğitim, devletin temel görevleri arasında sayılmakta, ülke olanaklarının bu alanlara odaklanmasıyla başarının yakalanacağı genel kabul görmektedir. Eğitim konusunda başarılı olamayan ülkelerin geleceklerinin tehlikede olduğu iddia edilmektedir. Çünkü eğitim, diğer tüm başarıların temelini, altyapısını ve kaynağını oluşturmaktadır. Gençlerin, ülkemizin gerçekleri ve gereksinimleri yönünde, gelişen ve değişen dünya gereklerine uygun, çağdaş, laik bir eğitim ortamı içinde yetiştirilmesi çağı yakalamanın zorunlu koşuludur. Toplumun, farklılıkları yargılamak yerine, farklılıkların zenginlik olduğunun kabulü konumuna getirilmesinde, demokrasinin özgürlük ve eşitlik temelinde vazgeçilmezi olan laiklik anlayışının insanda açığa çıkarılması önem arz eder.

Araştırma, Dicle Üniversitesi öğretim elemanlarının katkılarıyla, üniversiter duruşun laik vizyonu ve laiklik bilinci uyandırma yeterliliğini ortaya koymak için yapılmıştır. Öğretim elemanlarının görüşleri Dicle Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü ve Rektörlüğü'nden alınan izin üzerine uygulanan ölçme aracı (Ek:1) ile derlenmiş, laiklik ve laik eğitimle ilgili teorik konular kaynak taramasıyla elde edilmiştir.

Eğitimde laiklikle ilgili olarak yapılmış olan araştırmalardan elde edilen veriler incelenmiş ve mevcut araştırmamızla karşılaştırma açısından faydalı olmuştur. Bu deneyimlerden belirgin olanları şu şekildedir;

1994 yılında, İzmir ilinde resmi ve özel ortaöğretim kurumlarında görev yapan eğitimcilerden 250'si araştırmaya tabi tutulmuş, düşünce özgürlüğü ve laiklik konusunda görüşleri incelenmiş ve araştırmamızla da ilgili olan şu sonuçlara ulaşılmıştır: Eğitim sistemimizin, nesnellığı, bilimselliği ve eleştirel düşünceyi öne çıkarmadaki başarısı hakkında, katılanların %10.4'ü hiç, %78.8 az olarak görüş bildirmişlerdir. Verilerin değerlendirilmesiyle, eğitimcilerin laiklikle ilgili bilgilerinin zihinsel olarak yeterli olmadığına ulaşılmıştır. Eğitimciler çoğunlukla laiklik ve demokrasiyi düşünce özgürlüğünün önkoşulu olarak algılamakta, ülkemizde laiklik ve demokrasinin uygulamasını sınırlı olarak görmektedirler. Laikliğin aklın ve bilimin etkinliğini ne ölçüde arttırabilir önermesine cevap verenlerden imam hatip eğitimcileri haricindekiler, %85.3 çok ve pek çok olarak cevaplandırmışlar, imam hatip liselerindekiler %70.6 hiç ya da az olarak cevaplandırmışlardır²².

1998 yılında, öğretmen profili araştırması yapılmış ve bu araştırmada okul yöneticileri ile öğretmenlerin eğitim sisteminin laikliğiyle ilgili önermelere katılma düzeylerinden araştırmamızla ilişkilendirilebilecek veriler şu şekilde bulunmuştur. “*Eğitim sistemimiz laiktir*” görüşüne katılmayanlar %46 iken, katılanlar %36 oranındadır. “*Şeriatçı akımlar eğitimde etkilidir*” önermesine %63 oranında katılım olmuş ancak %20 katılmıyorum olarak görüş belirtmişlerdir. “*Ders kitaplarının tutucu ve şoven olması*” ile ilgili önermeye ise %43 katılım

²² Bekir Özgen, **Düşünce Özgürlüğü ve Laiklik**, (İstanbul: Çınar yayınları,1995). s.167-203.

olmuş, %34 oranında katılım olmamıştır. “*Ders kitaplarının niteliği yeterlidir*” önermesine katılım %14 oranında olmuş, %70 oranında ise karşıt fikir beyan edilmiştir. “*Ezberci eğitime son verilmelidir*” önermesine katılmayanların oranı %6, katılanlar %91, “*Eğitim eğitimcilere bırakılmalı*” önerisine katılmayanlar %2, katılanlar %94 olmuştur²³.

2000 yılında resmi ilköğretim ve ortaöğretim kurumlarında görevli eğitimcilerden 238’ine anket uygulanmış, eğitimde laiklikle ilgili olarak tamamen, çok ve orta düzeyde katılım sağlanan önemeler şunlardır²⁴:

- *Laik eğitim; programlarının ve ders içeriklerinin bilimsel ilkelere dayandığı, yönetici ve eğitimcilerin nesnel davranışlar sergilediği eğitimidir.*
- *Eğitimde laiklik olmadan demokrasi olmaz.*
- *Laiklikle ilgili yasa ve yönetmeliklerin uygulanmasında il ve ilçe milli eğitim müdürlükleri arasında farklılıklar vardır.*
- *İmam hatip okullarının yapısı, laik eğitime uygun değildir.*
- *Eğitimde laiklik konusunda mevcut yasa ve yönetmeliklere uyulmamaktadır.*
- *Yöneticiliğe atamalarda laiklik ilkesinden ödün verilmektedir.*
- *Öğretim Birliği Yasası uygulanmamaktadır.*
- *Eğiticiler okullarda kılık kıyafet yönetmeliklerine uymaktadırlar.*
- *Sekiz yıllık kesintisiz eğitim yasası eğitimde laiklik konusunda önemli katkı sağlamıştır.*
- *Özel okullarda genellikle laiklik ilkesine uyulmamaktadır.*
- *Eğitimde laiklik uygulamalarında eğitim sendikaları önemli rol oynamaktadır.*
- *Eğiticiler eğitimde laiklik ilkesine uymaktadır.*
- *Okul kütüphaneleri ve sınıf kitaplıklarında eğitimde laiklik ilkesine aykırı yayınlar yer almaktadır.*
- *Eğitimde laiklik konusunda mevcut yasa ve yönetmelikler yeterlidir.*
- *Eğitim yöneticileri eğitimde laiklik ilkesine uymaktadır.*

Bu görüşlerden ilk üçüne tamamen, sonraki beşine çok, son yedisine ise orta düzeyde katılım olmuştur.

²³ Fatma Gök ve Rifat Okçabol, **Öğretmen Profili Araştırma Raporu**, (Ankara: Eğitim Sen Yayını, 1998), s.23-27.

²⁴ Çağatay Oktay, “Eğitimde Laiklik Konusunda Yönetici ve Öğretmenlerin Görüşleri” Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, (Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2000), s.73,74.

Yine 2000 yılında, üniversite gençleri arasında modernliğin ve laikliğin temsilleri derinliğine araştırılmıştır. Araştırmaya 20–24 arası yaşlardaki 34 kız ve 43 erkek, üniversite öğrencisi katılmıştır. Araştırma sonucunda laikliğin sosyal temsilleriyle ilgili olarak ulaşılan sonuçlardan araştırmamızla ilişkili olanlar şu şekildedir. Araştırmada yapılan görüşmeler sonucunda laikliğin değişik şekillerde algılandığı ortaya çıkmıştır. İlk laiklik algısı; devletin, toplum yönetiminde evrensel değerlere dayalı bir hukuku temel almasıdır. İkinci algıya göre; laiklik gündelik hayatın dünyevileşmesi olarak belirmiştir. Üçüncüsüne göre; laiklik modern ve demokratik zihniyetin bir parçasıdır. İnsanın dini bir otoritenin baskısından bağımsız, içselleştirdiği değerleri ve inançları doğrultusunda düşünmesi ve karara ulaşmasıdır. Dördüncü olarak durumsallık bağlamında; laiklik, dini modern yaşamla uyuşturma projesidir. Bu algıya sahip kişilere göre, laiklik iki zorlu görev üslenmiştir. İlk olarak laiklik ve dindarlığı uzlaştırarak (dinin tanınması, muhatap alınması, zaman zaman desteklenmesi gibi) dinci kesimlerin varlıklarını sürdürmektir. Diğeri ise bireyin din ve inanma hürriyetine müdahalesidir. Bu tanımlardan ulaşılan laiklik temsilleriyse şu şekilde ortaya konmuştur. Demokrasinin gereği olarak laiklik temsiline göre, laiklik devletin inançlara ve inanma biçimlerine eşit uzaklık ve yakınlıkta durması ve inananlar kadar inanmama hürriyetini de garanti altına almasıdır. Burada laiklik bir sistemde demokrasinin gereği, demokratik zihniyetin bir parçasıdır. Gündelik yaşamın dünyevileşmesi olarak laiklik temsiline göre, düşüncenin ve tüm yaşamın dünyevi bir çerçeve içerisinde sürdürülmesi esastır. Bu durum için bireyin de aydınlanmaya vakıf olması gerekmektedir. Burada laiklik dünyevi ve modernliğin öngördüğü rasyonalist düşüncüyü öne çıkaran bir duruşun sonucudur. Dini modern yaşamla uyuşturma temsilinde, laiklik kamusal alanda dinin etkisini kaldırmak amacına sahiptir. Modernleşme projesi kapsamında bireyin hayatına müdahale söz konusudur. Temsillerin ortak noktasına göre, laikliğin sistemin özelliği gereği bireye ait olması gibi bir durumun fazla destek görmediği de anlaşılmıştır. Araştırmada ulaşılan sonuçlardan bir diğeri de, toplumumuzda yönetimi ele geçirmek için çaba sarf eden İslami gurupların varlığının modern yaşamı tehdit

ettiği ve bu unsurlara karşı, demokrasinin korunması için gerektiğinde müdahaleci ve baskıcı olunması gerektiğidir²⁵.

2006 yılında, Diyarbakır ili merkez ortaöğretim kurumlarında “Güncel Ortaöğretim Duruşunun Laik Vizyonu ve Laik Bilinci Uyandırma Yeterliliğine İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Değerlendirilmesi” adlı bir araştırma yapılmıştır. Bu araştırmaya toplam 239 öğretmen katılmış ve elde edilen verilerle ulaşılan sonuçlar şöyledir²⁶: Güncel ortaöğretim duruşunun laik bilinci zihinsel düzlemde uyandırma yeterliliğiyle ilgili verilerin değerlendirilmesiyle, öğretmenlerin önermelere katılım seviyeleri $x=3.51$ “katılıyorum” düzeyinde bulunmuştur. Ayrıca bayan öğretmenler zihinsel düzlemde, erkek öğretmenlerden anlamlı bir şekilde yüksek düzeyde önermelere katılmışlardır. Yine önermeleri cevaplandırılan öğretmenlerin duyuşsal düzlemde katılımları değerlendirildiğinde $x=3.2$ “kısmen katılıyorum” seviyesinde olmuştur. Ayrıca duyuşsal düzlemde meslek liselerinin diğer ortaöğretim kurumlarından anlamlı bir şekilde düşük katılım belirttiği de elde edilmiştir. Toplam benlik durumu düzlemindeyse katılım $x=3.35$ ile “kısmen katılıyorum” düzeyinde gerçekleşmiştir. Bu düzlemde de bayan öğretmenlerin katılım seviyeleri erkek öğretmenlere göre anlamlı kabul edilebilecek şekilde yüksek bulunmuştur. Sonuç olarak olumlu bir durum elde edilmiştir.

Araştırmalar incelendiğinde, özellikle üniversite gençleri arasında yapılan modernliğin ve laikliğin sosyal temsilleri ile güncel ortaöğretim duruşunun laik vizyonu ve laik bilinci uyandırma yeterliliğine ilişkin öğretmen görüşlerinin değerlendirildiği araştırmalar, sonuçların geniş şekilde değerlendirilmesi, akademik olması ve teorikle birlikte uzmanların kontrolünde gerçekleştirilmiş olmalarından ve laiklik olgusuna geniş bakabilmelerinden dolayı araştırmamızla

²⁵ K. Oya Paker, “Üniversite Gençleri Arasında Modernliğin Temsilleri”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, (İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2000), s.179-181.

²⁶ Selahattin Demircan, “Eğitsel Duruşun Laik İçeriği ve Laik Bilinci Uyandırma Yeterliliğine İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Değerlendirilmesi Diyarbakır örneği”, yayımlanmamış yüksek lisans tez taslağı, (Diyarbakır: Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006), s.86-90.

daha fazla ilintilidir. Araştırmalar nicelik olarak yetersiz olmakla beraber, zaman ve mekân göz önüne alınarak bilgi vermesi bağlamında değerlidir. Araştırmamız ise üniversiter duruşun laik vizyonu ve laik bilinci uyandırma yeterliliğine ilişkin öğretim elemanı görüşlerinin zihinsel/duyuşsal/toplam benlik durumu düzlemlerinde cinsiyet/kıdem-unvan/branş-fakülte değişkenleri açısından değerlendirilmesi bağlamında konuya emsallerinden oldukça farklı bir yaklaşım denemesidir.

Amaçlar

Araştırmanın genel amacı; üniversiter duruşun laik vizyonu ve laik bilinci uyandırma yeterliliğine ilişkin öğretim elemanı görüşlerinin zihinsel/duyuşsal/toplam benlik durumu düzlemlerinde cinsiyet/kıdem-unvan/branş-fakülte değişkenleri açısından değerlendirilmesidir. Bir başka deyişle yükseköğretim kurumlarının ülkemizin hedeflerinden olan özgür, demokratik ve laik bireyler yetiştirme vizyonu kapsamında laik duruşun yükseköğretim paydaşlarında ortaya çıkarılması yeterliliğinin saptanmasıdır. Bu amacın açılımı olan önermelerin sorguladığı alt amaçlar şöyle belirlenmiştir:

- *Üniversiter duruşun laik bilinci zihinsel düzlemde uyandırma yeterliliğine ilişkin görüşler nelerdir?*
- *Üniversiter duruşun laik bilinci duyuşsal düzlemde uyandırma yeterliliğine ilişkin görüşler nelerdir?*
- *Üniversiter duruşun laik bilinci toplam benlik durumu düzleminde uyandırma yeterliliğine ilişkin görüşler nelerdir?*

Önem

Cumhuriyetin kurulmasıyla, Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinden miras kalan ve günümüze kadar da toplumda ortak bir görüş olarak yer almamış olan laiklik anlayışı, halen ülkemiz sorunlarının ön saflarında yerini korumaktadır. Cumhuriyet tarihimiz boyunca sorgulanan, günümüzde ve

gelecekte de üzerindeki tartışmaların devam edeceğinin açık olduğu laiklik hakkında hükümetler, kurumlar, toplumsal örgütlenmeler ve bizatihi toplumu oluşturan fertler ortak noktalarda buluşmamıştır. Ülkemizdeki bu durum, laiklik savunucuları kadar karşıtlarının da ortaya çıkmasına neden olmuş ve laiklik ilkesini değiştirmek isteyen güçlü gruplar oluşmuştur. Bu ortamın varlığında rol oynayan yükseköğretim de amaçları arasında bulunan laik bilinci paydaşlarında ortaya çıkarmak konusunda kamuoyunda tatmin edici bir pozisyona ulaşamamıştır. Laiklik hakkındaki tartışmalara bizzat katılan yükseköğretim, bu konuda, sunduğu eğitimle toplumda bütünlüğü sağlaması gerekirken, kendi öğrencileri arasında bile kutuplaşmaları engellemiş bir görünüm sergileyememektedir. Araştırmada toplumu oluşturan bireylerin ve kurumların farklılıklar üzerinden değil de, ortak noktalar üzerinden diyalog kurabilmelerinin teorik haklılığının ortaya çıkarılması önemli değerlendirilmiştir. Eğitimin, farklılıklarla birlik olarak yaşamayı öğretme hedefi kapsamında, yükseköğretimin etkinliğinin ortaya konması, toplumdaki kutuplaşmayı önleme açısından atılacak adımlara ilişkin veriler sunabileceğinden önemli arz edilmektedir.

Varsayımlar

- *Öğretim Elemanları araştırmanın ölçme aracındaki tüm soruları doğru ve içtenlikle cevaplamışlardır.*
- *Araştırmada kullanılan ölçme aracı araştırmanın amacı olan durumu ortaya çıkarmak için uygundur.*
- *Araştırmada kullanılan veri toplama yöntemi bilimsel bilgi elde edilmesine uygundur.*

Sınırlılıklar

- *Bu araştırma, 2005–2006 eğitim ve öğretim yılında Dicle Üniversitesi yerleşkesindeki Fakültelerde görevli öğretim elemanlarıyla sınırlı tutulmuştur.*
- *Araştırmanın yöntemi genel tarama modeli ile sınırlandırılmıştır.*
- *Araştırma laik duruşun öğrencilerde ortaya çıkmasında öğretim aşamalarından yüksek öğretimin yeterliliğiyle sınırlandırılmıştır.*

Tanımlar

Laik Eğitim: Din etkisinden kurtulmuş, kişilerin dinsel inançlarına karışmayan ve öğretim kurumlarındaki faaliyetler ile din işlerini birbirinden ayrı tutan eğitimidir²⁷. Yalnızca din eğitim öğretimiyle sınırlı tutulmayan, aynı zamanda eğitim programları ve ders içeriklerinin bilimsel ilkelere dayandığı, yönetici ve eğitimcilerin nesnel davranışlar gösterdiği eğitimidir²⁸. Laiklik, eğitim alanında olduğu kadar, bir düşünce ve yaşam biçimidir ve düşünce özgürlüğü, kültür, idare ve hukuk konularını da içerir²⁹.

Yükseköğretim: Ortaöğretime dayalı, en az 2 yıllık yüksek öğrenim veren ve öğrencileri ön lisans, lisans ve yüksek lisans düzeyinde yetiştiren eğitim kurumlarının tümünü kapsar³⁰. Üniversiteler, fakülteler, enstitüler, yüksekokullar ve uygulama–araştırma merkezleri bu kurumları oluşturmaktadır. Bilimsel araştırma, bilgi üretme ve yayma, eğitim öğretim, nitelikli insan gücü yetiştirme, topluma önderlik etme ve kamuoyu oluşturmaları bakımından yükseköğretim kurumları öncü konumdadırlar.

²⁷ Ferhan Oguzkan, **Eğitim Terimleri Sözlüğü**, (Ankara: Türk Dil Kurumu Yayını, 1981), s.102.

²⁸ Kasım Karakütük, **Demokratik Laik Eğitim**, (Ankara: Koza ofset, 2001), s.66.

²⁹ Mahmut Adem, "Bunalımın Eğitsel Nedenleri" **Türkiye'de Bunalım ve Demokratik Çıkış Yolları**, (Ankara: TÜBA, 1998), s.274.

³⁰ www.yok.gov.tr

Öğretim Elemanı: Yükseköğretim kurumlarında eğitim öğretim faaliyetlerini yürüten öğretim üyeleri, öğretim görevlileri, okutmanlar ve öğretim yardımcılarına verilen genel isimdir³¹.

Yöntem

Araştırma Modeli: Araştırmada; genel tarama modelinden yararlanılmıştır. Tarama modelleri, geçmişte veya günümüzde var olan bir durumu olduğu şekliyle araştırmayı amaçlayan yaklaşımlardır. Bu araştırmalarda herhangi bir şekilde sonucu etkileme ve değiştirme gayesi yoktur. Genel tarama modellerinde hedef, çok sayıda elemana sahip olan evren hakkında bir yargıya varmak için evrenin tümü ya da anlamlı bir örneklem üzerinde yapılan düzenlemelerdir³². Bu yöntem ile yapılan araştırmalarda mevcut olayın, daha önceki olay ve koşullarla ilişkisi göz önüne alınır ve durumlar arasındaki etkileşim açıklanır³³.

Araştırma; üniversiter duruşun laik vizyonu ve laik bilinci uyandırma yeterliliğinin belirlenmesi için sunulan önermelere öğretim elemanları katılımlarının; cinsiyet, fakülte-branş, kıdem-unvan değişkenleri göz önüne alınarak zihinsel / duyuşsal / toplam benlik durumu düzlemlerinde çözümlenmesi ve değişkenler arasında fark olup olmadığının ortaya çıkarılması istenciyle ele alınmıştır.

Evren ve Örneklem: Araştırma evrenini, 2005–2006 eğitim öğretim döneminde, Dicle Üniversitesi fakültelerinde görevli öğretim elemanları oluşturmaktadır. Üniversitenin akademik personel kadrosu (2004–2005), üniversitenin resmi internet sitesine göre tablo 1’dedir³⁴.

³¹ www.basbakanlik/e-mevzuatlar-4/11/1981 tarih, 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu.

³² Niyazi Karasar, **Bilimsel Araştırma Yöntemi**, (Ankara: Nobel yayın dağıtım,2004),s.77,79

³³ Saim Kaptan, **Bilimsel Araştırma ve İstatistik Teknikleri**, (Ankara: Tekişik ofset,1991),s.59.

³⁴ www.dicle.edu.tr/Akademik personel

Tablo 1 Dicle Üniversitesi Akademik Personel Durumu (2004–2005).

	PROF.	DOÇ.	Y.DOÇ	ÖĞR.G.	ARŞ G.	UZMAN	OKUT.	TOPLAM
TIP FAKÜLTESİ	77	38	72		336	8		531
FEN –ED.FAKÜLTESİ	28	6	55	8	64	3		164
DİŞ HEK. FAKÜLTESİ	13		16		29			58
EĞİTİM FAKÜLTESİ	10	7	30	29	28	3		107
HUKUK FAKÜLTESİ	5	2	12	1	15			35
MÜH-MİM.FAKÜLTESİ	4	1	23	13	44	10		95
ZİRAAT FAKÜLTESİ	3		17	1	17	1		39
İLAHİYAT FAKÜLTESİ	2	7	9	1	10			29
VETERİNER FAKÜLTESİ	2	1	8	1	17	1		30
SIİRT EĞİTİM FAKÜLTESİ	1		3	23	3	2	4	36
BATMAN TEKNİK EĞİTİM FAK.			2	3	2		1	8
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ					3			3
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ								
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ					2			2
D.BAK.ATATÜRK SAĞ.H.MYO.				9				9
D.BAKIR MESLEK YÜK.OK.		1	8	9		1	1	20
D.BAKIR ATATÜRK S.Y.O.				6	3		1	10
BEDEN EĞT.VE SPOR YÜK.OK.				9			5	14
DEVLET KONSERVATUVARI				7				7
BATMAN SAĞLIK.HİZ.MES.Y.O.				1			2	3
BATMAN MESLEK YÜK.OK.				11		2	2	15
BİSMİL MESLEK YÜK.OK.				5			1	6
ÇERMİK MESLEK YÜK.OK.				3			3	6
ÇÜNGÜŞ MESLEK YÜK.OK.							1	1
ERGANİ MESLEK YÜK.OK.				1			3	4
MARDİN SAĞLIK YÜK.OK.				2			4	6
MARDİN MESLEK YÜK.OK.			1	5			6	12
SIİRT SAĞLIK YÜK.OK.				4			3	7
SIİRT MESLEK YÜK.OK.				2			1	3
ŞIRNAK MESLEK YÜK.OK.				2			4	6
REKTÖRLÜK						3	53	56
TOPLAM	145	63	256	156	573	34	95	1322

Araştırmamızın evrenini oluşturan öğretim elemanlarının sayısal durumu şöyledir: Dicle Üniversitesi'nin Diyarbakır ilindeki fakültelerinde; Tıp Fakültesinde 531, Fen Edebiyat Fakültesinde 164, Diş Hekimliği Fakültesinde 58, Eğitim Fakültesinde 107, Hukuk Fakültesinde 35, Mühendislik Mimarlık Fakültesinde 95, Ziraat Fakültesinde 39, İlahiyat Fakültesinde 29, Veterinerlik Fakültesinde 30 olmak üzere toplam 1088 öğretim elemanı görev yapmaktadır. Fakültelelere toplam 500 adet ölçme aracı dağıtılmış, bunlardan ancak 145'i geri dönmüştür. Bunun üzerine anabilim dalları da dikkate alınarak fakültelelerde mevcut öğretim elemanlarının %20'sine ölçme aracı uygulanması hedeflenmiş ve hedefe ulaşılan kadar görüşmelere devam edilmiştir. Amacı, araştırmacıya evrenin bütününe araştırmadan evren hakkında genelleme yapabilecek bilgi sağlamak olan örneklem, araştırmada tablo 2'deki gibi yer almıştır.

Tablo 2 Araştırmanın örneklemini

FAKÜLTELER	ÖĞRETİM ELEMANI SAYISI
Tıp Fakültesi	106
Fen Edebiyat Fakültesi	33
Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi	19
Eğitim Fakültesi	21
Hukuk Fakültesi	7
Diş Hekimliği Fakültesi	12
Ziraat Fakültesi	8
İlahiyat Fakültesi	6
Veteriner Fakültesi	6
TOPLAM	218

Verilerin Toplanması: Prof. Dr. Hasan AKGÜNDÜZ tarafından geliştirilen ve yirmi dört değerlendirme önermesini kapsayan ölçme aracının uygulanması için gerekli izin Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Ek:2) ve Rektörlüğünden (Ek:3) alındıktan sonra, örneklemi oluşturan öğretim elemanlarına elden, bölümlere bırakılarak ve dekanlıklar aracılığıyla ulaştırılmış

ve ilgililerden bizzat toplanmıştır. Ölçme aracının öğretim elemanları tarafından amacına uygun şekilde doğru olarak anlaşılıp, yanıtlanmasını sağlamak amacı ile baş tarafında bir açıklama yer almış ve gerektiğinde dolduranlarla bizzat görüşülerek cevaplandırılması sağlanmıştır. Uygulanan ölçme araçlarının toplanmasında 1 gün ile 1 aya yakın bir süre tanındığı olmuştur. Öğretim elemanları, ölçme aracındaki önermeler hakkında, “kesinlikle katılıyorum”, “katılıyorum”, “kısmen katılıyorum”, “katılmıyorum”, “kesinlikle katılmıyorum” doğrultusunda görüş belirtmişlerdir.

Verilerin Çözümlemesi ve Yorumu: Araştırmanın çözümlenmesinde SPSS istatistik programı kullanılmış; verilerin değerlendirilmesinde ortalama, standart sapma, frekans, yüzde dağılımı, T-testi ve ANOVA testlerinden yararlanılmıştır. Her alt problem için öğretim elemanlarının önermelere verdikleri yanıtların seçeneklere göre frekansları, yüzde oranları ve seçeneklere göre tüm soruların toplam frekansı alınmıştır. Daha sonra bu değerler gruplar şeklinde karşılaştırılarak görüşler arasında anlamlı bir fark olup olmadığı araştırılmıştır. Aritmetik ortalama değerlendirme aşamasında;

- 1.00–1.80___ Kesinlikle katılmıyorum
- 1.81–2.60___Katılmıyorum
- 2.61–3.40___Kısmen katılıyorum
- 3.41–4.20___Katılıyorum
- 4.21–5.00___Kesinlikle katılıyorum, değerlerinde yer aldığı kabul edilmiştir.

Anlamlılık derecesi her grup için 0.05 olarak alınmıştır. Dicle Üniversitesi öğretim elemanlarına uygulanan ölçme aracındaki önermelere geçerlilik ve güvenilirlik istatistiği uygulanmıştır. İstatistiksel değerlendirme sonucunda içsel tutarlılık katsayısının (cronbac’s $\alpha=0.86$) yüksek olduğu söylenebilir.

Öğretim elemanlarının ölçme aracına (Ek:1) verdiği katılım seviyeleri, zihinsel / duyuşsal / toplam benlik durumu düzleminde önermelerin çözümlenmesiyle değerlendirilmiştir. Zihinsel düzlemin çözümlenmesi, ölçme aracındaki 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 10, 12, 13, 14 ve 19 nolu önermelerle belirlenmiştir. Duyuşsal düzlemin çözümlenmesi, ölçme aracındaki 8, 9, 11, 15, 16, 17, 18, 20, 21, 22, 23 ve 24 nolu önermelerle belirlenmiştir. Toplam benlik durumu düzleminin çözümlenmesi ise ölçme aracındaki 24 önermenin tamamının değerlendirilmesiyle elde edilmiştir.

1. ÜNİVERSİTER DURUŞUN LAİK VİZYONU ve LAİKLİK BİLİNCİNİ UYANDIRMA YETERLİLİĞİ

1.1. Laikliğin Niteliği ve Tarihsel Gelişimi

Laiklik kelimesi dilimize Fransızca “laic, laiguce” sözcüklerinden geçmiştir. Fransızcaya da Latince “laikos” kelimesinden dâhil olmuştur. “Laic” ve “laikos” Hıristiyanlığın yayılmaya başladığı yıllarda din adamı niteliğinde bulunmayan kimseler için kullanılmıştır³⁵. Dinsel veya dine ait olmayan, dini hiyerarşi içerisinde bulunmayan anlamına gelmektedir³⁶. Yani laik kelimesi temelde din karşıtı olan kişi değil, kilisenin mensupları dışındakilere verilen genel addır³⁷. Özellikle Hıristiyanlığın etkili olduğu ülkelerde monarşi ve kilise kuruluşunun arasında süren mücadele sonucunda iki otorite görev paylaşımına gitmiş ve dünyasal işler devlete, ruhsal ve ahiret işleri dine bırakılmıştır. Bu kapsamda İslam dini Hıristiyanlıktaki gibi değişim süreci göstermediği, devlet ve din arasındaki ilişki biçimi farklı olduğu için, Müslüman ülkelerde laiklikten bahsedilirken geleneksel anlamda farklılıklar mevcuttur. İslam’da dünya ve dünya ötesi olarak kavram ve örgütlerin ayrılması durumu yoktur.

Toplum bilim açısından laiklik, yalnız devlet ve din ilişkileri sorunu değil, kutsal ile kutsallık dışı değerler arası ilişkiler sorunudur. Laik duruşun temelini düşünce özgürlüğü oluşturmaktadır. İnsanın özdeksel ve tinsel varlığı gelişimini de düşünce özgürlüğü sağlamaktadır³⁸.

Batıda yeni yerlerin keşfi sonucunda hammadde sıkıntısının aşılması, burjuva sınıfının oluşması, sanayileşmenin başlaması, kapitalizmin gelişmesi, yeniden yapılanma hareketleri ile kilisenin otoritesinin zayıflaması, sanat, bilim

³⁵ Burhan Oguz, **Tarihsel Gelişimiyle Laiklik, Dünya’da ve Türkiye’de**, (İstanbul: Engin Yayıncılık, 1996),s.7.

³⁶ Aytunç Altıdal, **Laiklik Enigmaya Dönüşen Paradigma**, (İstanbul: Melisa Matbaacılık, 2004),s.13.

³⁷ Durmuş Hocaoğlu, **Laisizmden Milli Sekülerizme, Laiklik Sorununun Felsefi Çözümlemesi**, (Ankara: Selçuk yayınları, 1995),s.91.

³⁸ Bekir Özgen, **Düşünce Özgürlüğü ve Laiklik**, (İstanbul: Çınar yayınları,1995), s.18.

ve felsefe ile dünyevi anlayışın yerleşmeye başlaması, coğrafi keşifler sonucu insanların dünyaya bakış açılarının gelişmesi, iktisadi gelişmeler, laik ve dünyevi anlayışın oluşmasında yardımcı olmuştur³⁹. Batı'da meydana gelen bu gelişmelerin sonucunda inanan akıl yerine, anlayan akıl ön plana çıkmıştır. Kilisenin çok etkili olduğu dönemlerde toplum, sorgulamadan inanan bir yapıya sahipken, uzun süren değişim ve gelişimlerle beraber dogmalardan bağımsız düşünen, araştıran, eleştiren bir yapıya kavuştuğu kabul edilebilir.⁴⁰ Özellikle aydınlanma hareketi Batı'da akılcılığın yerleşmesinde ve laik düşüncenin yolunun açılmasında çok önemli rol oynamıştır. Aydınlanma döneminde ortaya çıkan doğal hukuk anlayışı da Batı'daki devlet ve kilise anlayışını kökünden etkilemiştir.⁴¹

Aydınlanma döneminin alman filozofu Immanuel Kant, insanın sahip olduğu potansiyelin, kilisenin kısıtlı dünya görüşüyle sınırlandırılmasının yanlışlığını belirterek; önemli olanın vahiy, gelenek ve otorite olmadığını, akıl olduğunu savunmuştur. Kant aydınlanmayı şu şekilde tanımlamıştır:⁴² *“Aydınlanma insanın kendi hatasıyla düştüğü vesayetten (reşit olmama durumu) kurtulmasıdır. Bu reşit olmayış, kişinin aklını başka birisinin yönlendirmesi olmaksızın faydalı kılmamasıdır. Bu yetersizliğin sebebi akıl eksikliği değil, başkasının yönlendirmesi olmaksızın akli kullanma cesaretinin olmamasıdır. Aydınlanmanın parolası; kendi aklını kullanma cesaretine sahip oldur.”* Aydınlanmanın sahip olduğu bu yaklaşım, geleneksel Hıristiyan anlayışıyla çatışarak, despotizmin yerine insan merkezli bir anlayışın yerleşmesi başlamıştır.

Avrupa'da oluşan laiklik, dinsel dogmaların bilim, sanat, felsefe ve yönetim üzerindeki baskıların yarattığı Rönesans ve Aydınlanma Çağı

³⁹ Hulusi Yazıcıoğlu, **Bir Din Politikası Laiklik**, (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Vakfı Yayınları, 1993), s.119.

⁴⁰ Durmuş Hocaoğlu, **Laisizmden Milli Sekülerizme, Laiklik Sorununun Felsefi Çözümlemesi**, (Ankara: Selçuk Yayınları, 1995), s.105.

⁴¹ M. Cem Şahin, “Laik Eğitim Uygulamaları Açısından Cumhuriyet dönemi Türk Eğitimi”, yayımlanmamış yüksek lisans tezi, (Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2002), s.10.

⁴² Aktaran: Ahmet Çiğdem, **Akıl ve Toplumun Özgürleşmesi**, (Ankara: Vadi yayınları, 1992), s.22.

düşüncelerinden kaynaklanmıştır. Katolik kilisesinin merkezi yapısı, değişmez kurallarla kurulan denetim yapısına duyulan tepki, ruhban sınıfının etkinliğini azaltarak, ruhban olmayan halkın yani laiklerin, egemenliğin kaynağını dünyasallaştırmak ve toplumun değer yargılarını dinsel temellerden uzaklaştırmak istemesi, laikleşme sürecini hızlandıran etkenlerdir. Kelimenin asıl anlamı genişleyerek, dini olmayan ve ruhani içerik taşımayan düşünce, kurum, prensipler, hukuk ve ahlak alanlarına da yerleşmiştir⁴³. Yani laiklik batıda yavaş yavaş yaygınlaşarak ortaya çıkmış, zamanla dünyevileşme ve düşünce hürriyetini de içine almıştır⁴⁴. Avrupa'da ortaçağın sonlarından itibaren başlayan ve filozoflarca güçlü bir gelenek halini alan rasyonel düşünce, tanrısal evren anlayışı yerine, rasyonel evren tasarımı oluşturarak modern bilimlerin de temelini atmıştır⁴⁵. Aydınlanma felsefesinin bir ürünü olan laiklik, hukuksal zemin kazanmak için batıda büyük mücadelelere, mezhep kavgalarına ve din savaşlarına sebep olarak, günümüzdeki anlamına ulaşmıştır⁴⁶. Laik duruşun tarihsel süreçteki öneminin artması özgün bir yaklaşımla şu şekilde belirtilmiştir⁴⁷:

...Laiklik tarihsel süreç içinde dinsel eğitimin insan uygarlıklarında yarattığı çatışmacı değerler ve hayat üslubuna karşı batı toplumunda gelişen tepkisel bir duruştur. Başlangıç itibarıyla tanrıyla insan arasında tavassut görevine soyunan ruhban kesimine karşı bu sosyal gruptan olmayan geniş kitlelerin tavassutu kaldırıp Tanrısal öze doğrudan bağlantı kurmaya dönük sivil bir tepkisidir. Bu yüzeysel anlamın ötesinde laikliği insanın özgür iradesini bloke eden dinsel şiddet ve sömürü karşısında Avrupa kolektif ruhunun doğallaşma iradesi olarak da tanımlamak mümkündür. Ancak başlangıçta ruh temelli bu sevgi ve özgürleşme hareketi çok geçmeden belirli bir dinsel şiddet duruşunu bertaraf etme vizyonundan karşı tepkisellik illüzyonuna doğru negatif bir nitelik dönüşümüne uğramıştır. Bunun açılımı bir dine karşı olma hareketinin uç noktada doğal-kutsal ayrımı, zihinsel ve akli olanın kapsama alanındaki dış nedensellik ve materyal dünya dışında düşünce ötesi bütün süptil ve ruhsal var oluşu inkâr etme ve insan bilincinde zıt

⁴³ Fuad Başgil, **Din ve Laiklik**, (İstanbul: Kubbe Altı Neşriyat,1998),s.162.

⁴⁴ Durmuş Hocaoğlu, a.g.e.s.91.

⁴⁵ Mustafa Erdoğan, "Laiklik ve Türk Uygulaması Üzerine Notlar" **Türkiye Günlüğü Dergisi**, (Ankara: Cedit Neşriyat,1990),S.13, s.54.

⁴⁶ Maryse Deguerge, "Çağdaş Fransız Demokrasisinde Laikliğin Anlamı", **Laiklik ve Demokrasi**, (Editör: İbrahim Kabaoğlu, Ankara: İmge Kitapevi, 2001),s.197.

⁴⁷ Hasan Akgündüz, **Eğitime Dair Kuramsal ve Tarihsel Çözümler**, (Diyarbakır: Yüksek Lisans Ders Notları, 2006).

bir kapalılaşma; varlık, insan, bilgi ve eğitim konusunda gerçeğe ayırıcı yaklaşım ve indirgeme türü tepkisel açılımlardır / duruşlardır. Bunun bir basamak ötesi bilimcilik temelinde laikçi oluşuma dönüştürülmesi, Hıristiyan değerlerinin reddinden sonra zihinle sınırlı yeni bir düşünce dininin ve fanatizminin yaratılmasıdır...

Yirminci yüzyılla birlikte, bilginin kaynağı kutsallıktan çıkmış ve somut bir temele oturtulmaya başlamıştır. Böylece metafizik ve teolojik inanış ve varsayımlar, insanın bilimle elde ettiği bilgiden ayrılmıştır. Ortaçağın sonlarından itibaren güçlü bir gelenek haline gelen laik rasyonel düşünce, rasyonel bir evren anlayışının yaygınlaşmasını ve günümüz modern bilimlerinin altyapısını oluşturmuştur⁴⁸. Bugün batıda laiklik, din ve devlet işlerinin ayrılmasından ziyade, kutsallaşmış gelenek bağımlılığından kurtulmak olarak kabul görmektedir⁴⁹.

Filozoflar ve bilim adamları, medeniyet ve insan haklarının gelişmesi, kişilerin ve toplumların huzursuzluklarının giderilmesi için laik düşüncenin kurumsallaşmasına asırlar boyunca katkı sağlamışlardır. Laik düşüncenin hukuki ve siyasi nitelik kazanması uzun süren bu altyapının neticesidir. Medeniyetlerin eriştiği laik zihniyet ve vicdan hürriyeti, din kadar kutsal bir müessesedir ve insanlık tarihinde önemli bir yere sahiptir. Laik düşünce sayesinde inançlar ve inananlarla inanmayanlar arasındaki çatışmalar durdurulabilmiş ve başka din, mezhep veya inançlara yaşama ve gelişme imkânı doğmuştur⁵⁰. Düşüncenin özgürleşmesine destek olan laiklik, din ve inanç bazında halk aydınlanmasına sebep olmuştur. Dogmatik bilgilerin sorgulanmasını sağlayarak bazı kurumların yerine yenilerinin oluşturulmasına neden olmuş ve büyük gelişmelere yol açmıştır⁵¹.

⁴⁸ Mustafa Erdoğan, a.g.e. s.54.

⁴⁹ Niyazi Berkes, **Türkiye’de çağdaşlaşma**, (İstanbul: Doğu Batı Yayınları I, 1979),s.17.

⁵⁰ Muzaffer Sencer, “ Din ve Toplum” **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, (İstanbul: İletişim yayınları,1983), cilt. 2, s.561.

⁵¹ M. Cem Şahin, a.g.e.,s.17.

Ülkemizde sadece laiklik olarak bilinen kavram, batıda iki ayrı isimle; Katolik Hıristiyanlar “laiklik” olarak, Protestan Hıristiyanlar “sekülerlik” olarak anılmaktadır. Laiklik, bir anlamda Katolik tarzı bir dünyevileşmedir. Seküler olarak anılan Protestanlar önce dini yumuşatmışlar, din ile dünyevi işlerin arasına emniyetli mesafeler koymuşlar ve dine tam sırt çevirmeden yüzlerini dünyaya dönmüşlerdir. Laik olarak anılan Katolikler ise, Roma Katolik Kilisesi’nin yumuşamaması ve kendi içinde bir ıslahata gitmemesi sonucu dinle aralarına büyük ve soğuk bir duvar çekerek sırtını dine, yüzünü ise dünyaya çevirmişlerdir⁵².

Laiklik ilkesine yöneliş, Fransa’da 1789’da, Meksika’da 19. yy. da, İspanya’da 1868–1876 yılları arasında, Portekiz’de 1908–1917 yıllarında başlamıştır. Ancak başlaması ile uygulamaya geçilmesi arasında uzun bir sürece ihtiyaç olmuştur. Buna en iyi örnek laiklik kavramını ortaya atan, Fransa’nın bile 1793’de aldığı, devlet ve kilisenin tamamen ayrılması kararını, ancak 1905’de uygulamaya geçirebilmiş olmasıdır⁵³.

Laikliğin gelişim sürecinde, dinsel bilginin karşısına bilimsel bilgi yerleştirilmiştir. Bilimsel bilgi de insanın gelişimiyle doğru orantılı olarak dini bilginin yerini almıştır ve almaya devam etmektedir. Bu sürece, başka bir yaklaşımla, dünyanın kutsallığını kaybederek, kişinin evrenin merkezine yerleştirilmesi de denebilir. Rasyonel aklın hâkimiyeti ve her şeyin insan için olduğunun savunulması bu süreçte ön plandadır. Bazı görüşlere göre, bilginin kaynağının dine dayanması süreci, insanın bilgisizlik ve belirsizlik karşısında oluşturduğu inanç biçimi, ilkel ve olgunlaşmamış bir aşama kabul edilmektedir. Bilimin ön planda olması ve aklın hâkimiyetinin *rasyonel alan* olarak kabul edilmesiyle, dinin ve dini bilginin hâkim olduğu alan, *irrasyonel alan* olarak adlandırılmıştır. Düalist bilginin savunucularına göre, dini bilgi ya görülmemekte

⁵² Durmuş Hocaoğlu, **a.g.e.** s.98.

⁵³ Kasım Karakütük, **Demokratik Laik Eğitim**, (Ankara: Koza Ofset, 2001), s.39.

ya da ilerlemenin bir sonucu olarak bir gün ortadan kalkacağı kabul edilmektedir⁵⁴.

Laiklik ile toplumsal düzenlerden dinin kaldırılması anlayışı örtüşmez. Çünkü laik toplumsal sistemlerde, ortadan kaldırılan dinin kendisi değil, dine verilen kamusal etki yani teokrasi düzenidir⁵⁵. Laiklik, din ve vicdan özgürlüğünü güvence altına alarak, yönetime bu konuda sınırlar ve hareket tarzlarını gösterir. Laiklikte esas olan, kuralların ve egemenliğin dine dayanmaması, devletin inançlar karşısında tarafsızlığıdır. Demokrasi ise çoğulculuğu temel alan bir yaklaşımdır ve toplumdaki farklılıkların korunarak hoşgörü ve barış içerisinde yaşama olanağının sağlandığı, mevcut farklılıkların kendini özgürce anlatabildiği bir ortam için gereklidir. Bu kapsamda demokrasinin olmazsa olmazı laikliktir. Laik olmayan bir ülkenin demokratik olmasından da söz edilemez. Laik demokratik sistemlerde, farklılıkların kendilerini anlatmada ve sistemi eleştirmede herhangi bir sınırlama ile karşılaşması söz konusu değildir, sadece ifade edilen düşüncelerin kamu düzeni için tehlike oluşturacak şekilde örgütlenmeleri engellenmektedir.

Türk toplumunda, İslam'ın kabulünden önce de sonra da beraber yaşadıkları diğer dinlere ve inanışlara karşı hep saygı varolmuştur. Özellikle de Anadolu Ortodokslarının Katolikler karşısında, siyasi sebeplerle de olsa yok olmamalarını sağlamışlardır. Yine Osmanlı İmparatorluğu zamanında üç kıtada birçok millet ve toplum değişik inançlara sahiptiler ve farklılıklarını muhafaza etmişlerdir. Bu durum bir miktar laiklik kavramının kapsamında değerlendirilebilirse de, çağdaş anlamda ilk laiklik olgusunun yerleşmeye başlaması I. Tanzimat dönemine rastlamaktadır.

⁵⁴ K. Oya Paker, " Üniversite Gençleri Arasında Modernliğin Temsilleri" Yayınlanmamış Doktora Tezi, (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2000), s.51-57.

⁵⁵ Zeki Hafızoğulları, **Laiklik Düşünce ve İfade Hürriyeti**, (Ankara: US-A yayıncılık, 1997),s.29.

Osmanlı İmparatorluğu, güçlü olduğu dönemlerde oluşan, kendini çok büyük ve Avrupa'yı aşağı görme anlayışından 1700'lü yıllardaki askeri başarısızlıklarıyla vazgeçmeye başlamıştır. Aslında eski çağlardan beri Türkler, toplum ve uygarlıklardan bilgi almaya önem vermişlerdir. Eğer bunu yapmamış olsalardı, büyük bir siyasal güç olamazlardı. Ortaçağdan çıkmış olan batı dünyası yeni alanlara yönelmiş, Osmanlı İmparatorluğu ise ruhani ve dünyasal yaşam ayırımına gitmemişse de, Avrupa'nın teknolojik alandaki üstünlüğünden dolayı batıya karşı tutumunu yumuşatmıştır. Bu dönemin reform yanlılarının amacı, dünyasal yaşamdaki iyileşmeye dönük birçok eylemin, dünya ötesi sorunlarla engellenmesini önlemektir. Osmanlıda dünyasal ve dünya dışı olarak ilk ayrılma, Hıristiyanlıktan Müslümanlığa geçen İbrahim Müteferrika'nın zamanın şeyhülislamının iznini alarak, dindışı yazıları yayınlamak koşulu ile matbaayı ülkeye getirmesi gösterilebilir. Böylece ilk kez din alanı dışında, bilim ve teknik adı altında başka bir alan olduğu anlayışı din temsilcilerince de kabul edilmiş oluyordu⁵⁶. Bu durum laik anlayışa giden dualist evren algılaması yolunu açmıştır. Bu süreçte Osmanlı İmparatorluğu, küçük gördüğü batıdaki yeniliklerin kendisinde de olması gerektiğini anlamaya başlamıştır. Önceleri sadece askeri alandaki yeniliklerin alınması kabul edilirken, sonraki zamanlarda teknik ve bilginin elde edilmesinin önemi her alan için kabul edilmiştir. Yani 18.yy sonlarına doğru bir yanda teknik ilerleme, öbür yanda toplumsal kurumların geliştirilmesi ihtiyacı hissedilmiştir. Bu anlayışla yabancı ülkelerle, özellikle batı ile ilişkiler, okulların çalışmaları, az sayıda da olsa modern bilimlerle ilgili eğitim alan öğrenciler, laik düşünce gücünün doğuşuna kaynaklık etmişlerdir.

III. Selim (1788–1807) reform konusunu askeri düzenlemelerin yanında, din kurumunu da içine alan bir sivil yenileşme sorunu olarak görmüş ve geniş kapsamlı bir reform planının zorunluluğunu hissederek, ileri gelen kişilerden devletin sorunlarıyla ilgili raporlar hazırlamalarını istemiştir. Osmanlı İmparatorluğu, tüm bu girişimlere ve özellikle son zamanlarda zorunluluktan da olsa oluşturulan bazı laik kurumlaşmalara rağmen, dünyada yaşanan büyük

⁵⁶ Niyazi Berkes, **Teokrasi ve Laiklik**. (İstanbul: Adam Yayınları, 1997),s.31.

değişime ayak uyduramamış ve insiyatfin emperyalist güçlere geçmesine sebep olmuştur. Emperyalist güçler, Osmanlı'nın son zamanlarında, azınlık konumundaki toplumlar için laik kurumların ve değerlerin uygulamaya konmasını zorla kabul ettirmişlerdir. Bu aşamadan sonrasında ise Türk halkının emperyalist güçlere karşı milli mücadelesi, cumhuriyetin kurulması ve tamamen kendi insiyatifiyle oluşturduğu laik esaslara dayalı yeni yapılanma yer almaktadır.

1.2. Türk Eğitim Sisteminin Laik Vizyonu ve Laik Bilinci Uyandırma Yeterliliğinin Kuramsal ve Tarihsel Çerçevesi

Tarih, Müslümanlıktan önce Orta Asya'da yaşamış olan Türk toplumlarının göçebelik dışında, tarımcılıkla da geçindiklerini hatta zengin yerleşimler oluşturduklarını ortaya çıkarmıştır. Bunlar arasında düzenli eğitimle ilgili ilk bulgular, Budist manastırlarında ortaya çıkmıştır. Bu dönemde, zamanın şartlarına göre bilim, sanat ve kültür faaliyetlerinin yürütüldüğü, örgün ve yaygın olmak üzere eğitim çalışmalarının varlığı, yöneticilerin kütüphanelerinden ve sanata olan yaklaşımlarından anlaşılmaktadır. Orta Asya Türk toplumlarının yazılı eserlerinden en önemlileri, Göktürk yazısı ve Orhun kitabeleridir. Özellikle Orhun kitabeleri dönemin en parlak örnekleridir. Bu yazıtların uzun bir birikimin sonucu olduğu açıktır. Buradan yapılacak çıkarım; milattan önceki bin yıllarında Türklerin kendi dillerine uygun bir yazı geliştirdikleri ve bunları diğer kuşaklarına eğitimle aktardıklarıdır. Bu yazıtlarda Kağanın ödevleri arasında hiçbir dini görevden söz edilmemesi ve İslamiyet'ten önceki Türklerde din temelinde savaşlara rastlanmaması, Türklerdeki laik eğilimlerin kökleri olarak değerlendirilebilir⁵⁷.

İslam'ın kabulüyle, Türkler İslami eğitim anlayışını benimsemişlerdir. İslam dünyasında Türklerden önce camilerde verilen eğitim, Türklerle birlikte medreselere kaymıştır. Selçuklularla birlikte gelişen ve merkezi bir sistemle

⁵⁷ Günay Ünver ve diğerleri, **Laiklik Din ve Türkiye**, (Ankara: Adım yayınları,1997), s.111.

müfredata bağlanan medreseler, amaca hizmet ettikleri dönemlerde dünyanın en önemli eğitim kurumları oluşturmuşlardır⁵⁸. Türkler yine bu dönemde, Anadolu’da laik duruşa öncülük eden fikir ve düşüncelerin (Mevlana, Hacı Bektaşî Veli gibi) varolmasını da sağlamışlardır.

Osmanlı İmparatorluğu’nda hiçbir zaman yaygın kamu eğitim sistemi ve anlayışı olmamış, imparatorluk kendi kadrolarını yetiştirmek için medreseler ve enderun okullarını desteklemiştir. Sıbyan mektepleri yanında, varlıklı ailelerin çocuklarının eğitimi için lala denilen özel öğretmen uygulamasına da rastlanmıştır⁵⁹. Osmanlı İmparatorluğu’nda eğitim incelenirken gözden kaçırılmaması gereken konu, Osmanlı’nın üniter bir ulus devlet olmamasıdır. İmparatorluk geniş bir coğrafyaya yayılan, birçok ırkı, dini, dili, içinde barındıran güçlü bir eyalet sistemine sahip yapıdaydı. İmparatorlukta yenilik, çeşitlilik ve çok kültürlülük hâkimdi, inanç ve kültürel farklılıklar korunurdu. Bu durum, uzun süren imparatorluk eğitim sistemi değerlendirilirken üzerinde durulması gereken bir konudur. Osmanlı’nın temel eğitim kurumları, 19.yy.a kadar en önemlisi medreseler olmak üzere sıbyan mektepleri, askeri ve idare amaçlı okullar ve gayri Müslimlere ait okullardı⁶⁰. Bu dönemde medreselerin yanında alternatif bir eğitim kurumu olarak tekkeler de varlıklarını sürdürmüşlerdir. Tekkeler daha ziyade halk eğitimi görevi görmüşler ve toplum ahlakının gelişmesi için çalışmışlardır⁶¹. Osmanlı’daki eğitimin temel aktörlerinin birbirlerini ne şekilde tamamladıkları aşağıdaki alıntıda yer almaktadır⁶²:

...Geleneksel Osmanlı eğitimi, insan ve toplumun izdüşümü mahiyetinde beden-zihin-ruh / fiziksel yapı-entelektüel yapı-etik yapı / enderun sistemi-medrese sistemi-tekke sistemi olarak karşımıza

⁵⁸ Turgut Ermumcu, Cumhuriyet dönemi din eğitimi politikaları (1923-1960), Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi (Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1999), s.5.

⁵⁹ Frederic W. Frey, "Turkey", **Political Modernization in Japan and Turkey**, (Toronto: Princeton University Press, 1964), s.211.

⁶⁰ DPT,"Yükseköğretim Özel İhtisas Komisyonu Raporu", **Dokuzuncu Kalkınma Planı**, (Ankara: DPT yayını, 2006), s.60.

⁶¹ Turgut Ermumcu, a.g.e,s.5.

⁶² Hasan Akgündüz, "Klasik Osmanlı Asırlarında Tekke Eğitimi Amaçlar ve Araçlar", **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi**, (2004) www.e-sosder.com. C.3. S.7. s.23.

çıkılmaktadır. Bu portrenin üç düzeyini, algılama-bilme-olma biçiminde de ifade etmek mümkündür. Bu bağlamda tekke sistemi, sacın olma ayağını temsil konumundadır. Önceki iki sistem, toplumsal varlığın çevre boyutuna; tekke ise bunları kuşatan ve besleyen merkezi benliğe tekabül etmektedir. Şüphesiz portrenin üç boyutu ve simgeledikleri toplumsal varlık boyutları arasında çevrimsel nitelikli besleme ve tamamlama ilişkisi söz konusudur. Burada üzerinde durulması gereken husus; enderun ve medresenin büyük ölçüde gücü ve hayatiyeti tasavvuf ve tekke kültürüne bağlı kurumlar olması; tekkenin ise niyet ve dip nedenleri temsil eden kurum olarak işlev eksikliği / işlevsizliği başka unsurlarla telafi edilemeyecek konumda bir kurum olmasıdır. Tasavvuf ve tekke, Osmanlı medeniyet deneyiminde potansiyel enerjiyi kinetiğe dönüştürücü stratejik bir eğitim kurumudur. Osmanlı insanına enderun ve medrese ile yüklenen bilgi ve beceri enerjisi, tekkenin erdem odaklı dönüştürücü eğitim çabasıyla etik ve estetik bir disipline kavuşturulmuş; bilgi-hayat etkileşiminde amaç-niyet-uygulama güvenliği bu sayede sağlanabilmiştir. Esasen Osmanlı başarısı ve başarısızlığının belirleyici dip nedeni; bilgi ve beceri formatındaki kültürel enerjinin olma moduna taşınması ve sistemin beslenme yeterliliği veya yetersizliğidir. Bu oluşumda tekke, dönüştürücü zemberek konumundadır. Yüksek bilgi ve teknolojiyi üst değerlere hizmet ettiremediği için bilinç düzeyi yerinde sayan tarihi ve çağdaş toplum örnekleri dikkate alındığında, tekkelerin söz konusu tarihi ve stratejik vizyonu daha iyi kavranabilir...

Osmanlı'da devlet adamları Enderun'da yetişirken, ilmiye sınıfını oluşturan ulemanın yetiştirilmesi medreselerde sağlanmıştır. Bir başka deyimle, İmparatorluğun din, hukuk, eğitim ve siyaset kurumlarının işleyişi ve gelişiminde etkili olan medreselerdi. Medreselerin de kontrolü saltanattaydı⁶³. Yani toplumun ve devletin eğitim ihtiyacını karşılamada asıl odak noktası medreseler olmuş, yaygın bir eğitim kurumu olmasalar da Enderun okulları da sarayın ihtiyaç duyacağı bilgili görgülü eleman ihtiyacını karşılamak için kurulmuşlardır⁶⁴.

Eğitim sistemi, kültür, bilgi, hüner aktarımı sağlayarak, toplumun yeniden şekillenmesinde en temel görevi üstlenmektedir. Toplum yapısal bir dönüşüm geçirirse, eğitim sistemi de dönüşüm yaşamaktadır. Osmanlı İmparatorluğu da 19.yy.da bu durumu yaşamıştır⁶⁵. Değişimin değişmezliği tarih

⁶³ Yahya Akyüz, **Türk Eğitim Tarihi**, (İstanbul: Pegem Yayınları,2004), s.53,54.

⁶⁴ Beyza Bilgin, **Türkiye de Din Eğitimi ve Liselerde Din Eğitimi**,(Ankara:1980), s.29.

⁶⁵ İlhan Tekeli, "Tazminattan Cumhuriyete Eğitim Sistemindeki Değişmeler", **Tazminattan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi**, (İstanbul: İletişim Yayınları, 1985), cilt II,s.456.

tarafından sabitken, Osmanlı İmparatorluğu çevresine meydan okuyarak değişime direnmiş, kendini yeniden yapılandıramamış ancak evrenselliğini koruma gayretiyle de kendi dışındaki gerçekliğe yönelerek eğitim de dâhil olmak üzere radikal dönüşümlere zemin hazırlamıřtır⁶⁶. Osmanlı İmparatorluğu'nda eğitim de dâhil olmak üzere yaşanan dönüşüm, iç dinamikler sayesinde değil, batı karşısında gerilemenin ortaya çıkardığı durumdan kaynaklanmıřtır⁶⁷. Tanzimat ile Osmanlı'nın 200 yıldır ihtiyaçı olduğu dönüşüm, teoriden pratiğe geçirilmiştir. Kendi iç dinamikleriyle de dönüşüm sağlanamadığı için başka bir modele göre hareket etmek zorunda kalınmış ve sonuçta kutuplu bir yapının oluşmasına sebep olunmuřtur⁶⁸. Kutuplu yapı da kendini en çok eğitim kurumlarında göstermiştir. Osmanlılar, merkeziyetçi ve modern bir devlet anlayışına kavuşmak ve kendi sistemini devam ettirecek kadroları yetiştirmek, ideolojisini aşılamak için, vatandaşlarının din boyutunda farklılıklarını dikkate almayan eğitim kurumlarına ihtiyaçı duymuş, ordu ve mülkiye için laik nitelikte okulların kurulmasına özellikle 19.yy.dan itibaren hız vermiştir. Aynı dönemde dini eğitim veren okulların da faaliyetlerine devam etmesi toplumda değişik düşünce yapılarında insanlar yetiştirilmesine sebep olmuřtur⁶⁹. Varılan nokta itibariyle; toplumsal kurumlar arasındaki etkileşimin eğitime veya eğitimin sosyal kurumlara olan yansıması sosyoloji bilimi aısından da genel kabul gören bir durumdur. Bu çerçevede Osmanlı İmparatorluğu'nda eğitim, önceleri, sıbyan mektepleriyle, medreseler ve heterodoks akımları bünyesinde bulunduran tarikatlarla, daha sonraları batı tarzı eğitim veren okullar ve yabancı azınlığın açtığı okullarla halka ulaştırılmıştır. Sonuçta varılan nokta, giyimiyle, hayat görüşüyle, tamamen birbirine zıt insan tiplerinin ortaya çıkmasıdır. Bu oluşum da Osmanlıdan Cumhuriyete miras kalan durumu yansıtmaktadır⁷⁰.

⁶⁶ Mehmet Akgül, **Türk Modernleşmesi ve Din**, (Konya: Çizgi Kitapevi, 1999), s.57.

⁶⁷ Mehmet Akgül, a.g.e. s.53.

⁶⁸ Mehmet Akgül, a.g.e. s.60.

⁶⁹ İlbey Ortaylı, **İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı**, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2000), s.186.

⁷⁰ M. Cem Şahin, "Laik Eğitim Uygulamaları Aısından Cumhuriyet Tarihi Türk Eğitimi", Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, (Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2002), s.49.

Osmanlının son zamanlarında kurulan ve desteklenen laik nitelikli okullar, zamanla medreselerin itibarını olumsuz yönde etkilemiş ve ayrıcalık sayılan devlet memuru olmak için artık yeni okullardan mezun olmak gerekliliği duyulmuştur. Medreseler mezunlarına istikbal vaat etmediği için, vatandaşlar çocuklarını gelecek sağlayan devlet okullarına göndermeye başlamışlardır⁷¹.

Cumhuriyeti kuran milliyetçi kadrolara göre, Müslümanlık Araplar arasında doğmuştu ve dili olan Arapça ve anlayışı Cumhuriyetin devrimci-milliyetçi amaçlarına aykırı idi. Bunlara göre, Osmanlı Devleti'nin milli bir kültür yaratamamasının ve dolayısıyla değişen dünyaya ayak uyduramamasının baş sebebi de bu durumdu⁷². Cumhuriyetin hedefi, ulusal kimlik oluşturmaktı ve laiklik, modern bir toplum ve ulusal kimlik oluşturulmasında önemli bir öğeydi. İslamiyet, bu kimliğin unsuru olmaya devam etse de, Cumhuriyeti kuran kadro, dini daha ılımlı tanımlama yoluna gitmiştir⁷³. Yeni Türk Devleti siyasal, toplumsal ve kültürel yapısını, İslam dininin ilkelerine göre değil, batının çağdaş toplumsal ve siyasal modeline göre oluşturmayı hedeflemiştir. Bundan dolayı bu kadro, ilk olarak dinin kurumsal gücünü kontrol altına almıştır⁷⁴. Yeni devlet, eğitim, hukuk, sosyal hayat, ticaret, ekonomi, siyaset ve kamu yönetiminde dinin baskı aracı olmasını engellemiştir. Halkın seçtiği kişiler dünyevi işlerle ilgilenmişler, dinin görevi ise kişiselleştirilmiştir⁷⁵. Cumhuriyeti kuran kadronun, dini denetim altında tutmasının temel amacı; dinin batı tipi toplum yaratmada engel olarak algılanmasıdır. Toplumun çağdaş medeniyet seviyesine çıkarmak isteyenler, dine dayalı geleneksel modelin, bunun için engel teşkil ettiğini yaşamışlardır. Dini denetim altında tutmak ve onu kişinin kendi dünyasında yaşatmayı gerekli görmüşlerdi. Toplumsal hayatta ise dinin görevini daha ılımlı

⁷¹ Yaşar Sarıkaya, **Medreseler ve Modernleşme**, (İstanbul: İz yayıncılık, 1997), s.77.

⁷² Kemal Karpat, **Türk Demokrasi Tarihi, Sosyal, Ekonomik, Kültürel Temeller**, (İstanbul: Afa yayıncılık, 1966), s.62.

⁷³ Nuray Mert, "Cumhuriyet Türkiyesinde Laiklik ve Karşı Laikliğin Düşünsel Boyutu", **Modern Türkiye de Siyasal Düşünce; Kemalizm**, (İstanbul: İletişim yayınları, 2001), Cilt:II, s.204.

⁷⁴ Doğan Duman, **Türkiye'de İslamcılık**, (İzmir: 9 Eylül yayınları, 1999), s.23.

⁷⁵ İlhan Başgöz, **Türkiye'nin Eğitim Çıkmazı ve Türkiye**, (Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1999), s.80.

bir şekilde yapmasının birleştirici yönü değerlendirilerek, laiklik ilkesiyle inanca daha medeni bir yer verilmeye çalışılmıştır⁷⁶.

Cumhuriyet dönemi eğitiminin anlaşılmasında eğitim politikalarının incelenmesi önemlidir. Bu dönemde, Atatürk ilkelerine bağlı, demokratik, laik ve çağdaş bir eğitim gayreti gözlenir. Atatürk, “Milli eğitimin gayesi; yalnız hükümete memur yetiştirmek değil, daha çok memlekete ahlaklı, karakterli, cumhuriyetçi, inkılâpçı, olumlu, atılgan, işleri başarabilecek kabiliyette, dürüst, düşünceli, iradeli, engelleri aşma kudreti olan, karakter sahibi genç yetiştirmektir” demiştir⁷⁷. Cumhuriyet döneminde, eğitimin millileşmesi, çağdaş ve laik özellikler taşıması için çalışılmıştır. Toplumun çağdaşlaşması için de eğitimin, dinin tesirinden kurtarılarak, laik esaslara göre düzenlenmesi gerekli görülmüş ve bu doğrultuda laikleşme hareketlerine önem verilmiştir. Milli ve laik bir eğitim politikası ile ümmet toplumundan millet toplumuna geçiş sağlanmaya çalışılmıştır. Cumhuriyetin getirdiği yeni eğitim anlayış ve pratiği bir kaynaktan şöyle betimlenmektedir⁷⁸;

...Esasen Türkiye Cumhuriyeti'nin yirminci yüzyıla ait yeni eğitsel duruşu; Türk kolektif bilincini yüzyıllardır karartan ve bloke eden dinsel-etnik-ideolojik kamplaşmalar ve buna bağlı dramalar-savunma mekanizmalarının yol açtığı bilinç kirliliğini arıtacak laik duruş bağlamında yaratıcı bir karma temizlik ve kendini yeniden deneyimleme potansiyeline sahiptir. Ancak teorik anlamda insan kaynaklı her deneyime eşit mesafede durmayı gerektiren ve serbesti içinde kendini yeniden yaratma farkındalığı demek olan laik duruş, uygulamada ulusun geçmiş deneyimleri itibarıyla kendini suçlama alışkanlığını ve başka uygarlıklara özentisi duyulmasını tırmandıracak mihvere kaymış, böylece ulusal ölçekte doğal gelişim ve yaratıcılığın önü kesilmiştir. Bu cümleden olarak sivil taban, tarihsel itki ile önemli ölçüde geleneksel tarza yönelmiş ve Osmanlı batılılaşmasında kendini açık ifade eden ikili

⁷⁶ Mustafa Erdoğan, a.g.e. s.57.

⁷⁷ Ahmet Bekir Palazoğlu, **Atatürk'ün Eğitimle İlgili Düşünceleri**, (Ankara : MEB yayınları, 1999), s.213.

⁷⁸ Hasan Akgündüz, “Çağdaş Türk Cumhuriyetlerinde Eğitim”, **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi**, (2004), www.esosder.com. C.3. S.8. s. 20.

eğitsel duruş, cumhuriyet döneminde artan yoğunlukta örtük ifade sürecine girmiştir...

Cumhuriyet döneminde, eğitimdeki en önemli gelişme, 3 Mart 1924 yılında, eğitimin birleştirilmesi ve kutuplu eğitime son vermek amacıyla çıkarılan Tevhid-i Tedrisat Kanunu'dur. Bu yasa, eğitim sisteminin demokratikleşmesi ve laikliğin eyleme dönüştürülmesi olarak iki temel görev üslenmiştir⁷⁹. Farklı fikir ve duruşta insan yetiştirme sorununu çözen Tevhid-i Tedrisat Kanunu yanında, Hilafet, Şeriye ve Efkafe Vekâleti'ni kaldıran kanunlarla birlikte öğretim birliğini engelleyecek ve laikleşmeyi önleyecek unsurlar da yok edilmek istenmiştir. Devamında ise eğitim programları milli ve laik esaslar çerçevesinde yeniden düzenlenmiş ve yeni çıkarılan kitaplardaki eski bilgiler azaltılarak, cumhuriyet ideolojisini yerleştirecek milli şuur uyardırıcı konulara ağırlık verilmiştir⁸⁰.

Bu dönemdeki eğitim felsefesinin tam anlaşılmasında, dönemi şekillendiren Atatürk'ün felsefesinden bahsetmek uygun olacaktır. Atatürk, katı bir doktrin taraftarı olmayıp, icraatçı, idealist ve pragmatisttir. Aynı zamanda özgürlükçü ve çoğulcu görüşlere sahiptir⁸¹. Akılcı ve milliyetçi dünya görüşüne sahip olan Atatürk, eğitim politikası konusunda diğer ideolojilerdeki gibi belirli bir unsuru mutlaklaştırmamış ve yegâne temel kabul etmemiştir⁸². Doktrinlerden direkt etkilenmeden, çeşitli görüşlerinden yararlanarak, eğitim politikalarına yansıtmıştır⁸³.

Cumhuriyetin ilanından sonra toplumun ancak %10'unun okuma yazma bilmesi nedeniyle gerçekleştirilmek istenen siyasal, hukuki ve kültürel reformların

⁷⁹ Kadir Çetin, Ömer Gülseren, "Cumhuriyet Dönemi Eğitim Stratejileri", **Milli Eğitim Dergisi**, www.meb.gov.tr/e-kütüphane/e-dergişler- 2003, sayı.160.

⁸⁰ Asım Arı, "Tevhid-i Tedrisat ve Laik Eğitim", **G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi**, (Ankara: Gazi Üniversitesi Yayınları, 2002), cilt.22, sayı.1, s.190.

⁸¹ İsmet Giritli, "Kemalizm İdeolojisi", **Atatürçülük** (ikinci kitap), **Atatürk ve Atatürçülüğe İlişkin Makaleler**, (İstanbul: MEB Basımevi, 2001), s.65.

⁸² Kemal Ayaç, "Atatürk'ün Eğitim Görüşleri", **Atatürçülük** (ikinci kitap), **Atatürk ve Atatürçülüğe İlişkin Makaleler**, (İstanbul: MEB Basımevi, 2001), s.112.

⁸³ Hıfzı Doğan, "Atatürk'ün İşlevsel Eğitim Anlayışı" ", **Milli Eğitim Dergisi**, www.meb.gov.tr/e-kütüphane/e-dergiler-1982. S.57.

topluma benimsetilmesi ve uygulamaya geçirilmesinde eğitimin rolü daha açıkça fark edilmiş, bu nedenle eğitimde süreç ve içerik açısından büyük değişiklikler yapılmıştır. Eğitimde laiklik, aileyi ve toplum kurumlarını baskı altında tutan dinsel düzenlemelerin kaldırılmasıyla sağlanmış, Osmanlı İmparatorluğu'nda yerel özellik gösteren eğitim, merkezi bir yapıya kavuşturulmuştur. Laik ilkelere göre düzenlenen eğitim, karma bir özellik almıştır⁸⁴. Kısaca bu dönemde eğitimle ilgili reformlar; “Öğretimi Birleştirme”, “Eğitimi Örgütleme”, “Eğitim Niteliğinde Değişme” ve “Eğitimi Yaygınlaştırma” olarak dört başlıkta toplanır⁸⁵.

Cumhuriyetin ilk dönemlerinde Türk Eğitim Sistemi'nin gelişimini sıralarsak⁸⁶:

- 03 Mart 1924 tarihli ve 430 sayılı *Öğretimde Birlik Yasasının çıkarılması*.
- *Cumhuriyet ilkelerine dayalı laik eğitim sistemi 22 Mart 1926 tarihinde 789 sayılı yasa ile örgütlenmiş ve sistemin bugünkü kademeleri belirlenmiştir.*
- *1921 yılından sonra Heyet-i İlmiye adı altında eğitim ve öğretim konularını tartışmak amacıyla eğitim toplantıları başlanmıştır.*
- *Eğitimin Türkçe yapılması, geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması için 789 sayılı yasayla bir dil heyeti oluşturulmuş ve bu heyet Türk dilinin dünya dilleri arasında onurlu yerini alması ve diğerlerinin etkisinden kurtarılması için çalışmıştır. 1 Kasım 1928 tarih ve 1353 sayılı yasa ile Latin temelli alfabe kabul edilmiş ve Türkçe eğitimde ortak dil olmuştur.*
- *1928 yılından itibaren geniş kitlelere okuma yazma öğretmek için Millet Mektepleri kurulmuş, 1932 den itibaren halk eğitimine yönelik olarak halkevleri açılmıştır.*
- *Milli Eğitim Şuraları 1939 yılında başlamış, 17.si 2006 (13-17) Kasım ayında yapılmıştır. Ulusal düzeyde yapılan ve Milli Eğitim Bakanlığının da en önemli danışma organı olan Şuralar eğitim hizmetlerini nitelik ve nicelik olarak çağdaş uygarlık düzeyinin üzerine çıkarmak amacı ile eğitim politikalarının belirlenmesi için geniş bir yelpazede katılımı gerçekleştirilmektedir.*

Eğitimin örgütlenmesi ve okullaşması, evrim gereği olarak devamlı gelişerek günümüzdeki yapısına ulaşmıştır. Evrimleşme sürecinde, zorunlu eğitimin de beş yıldan sekiz yıla çıkarılması laik eğitim için olumlu bir açılım

⁸⁴ Servet Tanili, **Nasıl Bir Eğitim İstiyoruz?** (İstanbul: Cem yayınevi, 1996), s.37.

⁸⁵ MEB, **Mevcut Türkiye Eğitim Sistemi**, (Ankara: MEB yayınları, 2005), s.10.

⁸⁶ MEB, age,s.9-11

olarak genel kabul görmektedir. Eğitim, örgün ve yaygın olarak topluma ulaştırılmaktadır. Örgün eğitim; ilköğretim, ortaöğretim, yükseköğretim olarak ayrılmaktadır. Cumhuriyetten günümüze eğitimde katedilen mesafelerin daha iyi anlaşılması için tablo 2'nin incelenmesi faydalıdır⁸⁷.

Tablo 3 Eğitim Kademelerine Göre Nicelik Artışı (1923 – 1924 /2004 –2005)

Eğitim Kademesi	Okul/Sınıf/Kurum Sayısı			Öğrenci Sayısı			Öğretmen Sayısı		
	1923 1924	2004 2005	Artış (Kat)	1923 1924	2004 2005	Artış (Kat)	1923 1924	2004 2005	Artış (Kat)
Okulöncesi öğretim	80	16.016	199	5.880	434.771	73	136	22.030	161
İlköğretim	5.010	35.581(**)	6	351.835	10.565.389	29	11.292	399.025	34
İlkokul	4.894			341.941			10.238		
Ortaokul	116			9.894			1.054		
Ortaöğretim	43	6.861	159	3.799	3.039.449	799	838	167.949	199
Genel ortaöğretim	23	2.991	129	1.241	1.937.055	1.560	513	93.209	181
Mes. ve teknik ortaöğretim	20	3.870	193	2.558	1.102.394	430	325	74.740	229
Örgün eğitim toplamı	5.133	58.458	11	361.514	14.039.609	38	12.266	589.004	48
Yaygın eğitim (***)		8.644			3.451.515			57.750	
Yükseköğretim	1	79	78	2.914	2.073.428	711	307	79.555	259
Genel toplam	5.134	67.181	13	364.428	19.564.552	54	12.573	713.390 (****)	56

* 1997 yılında temel eğitimin süresi 8 yıla çıkartıldığı için ilk ve ortaöğretim okulları için artık ayrı ayrı bulunmamaktadır. ** Taşınmalı ilköğretim uygulaması yapılan okullar sayıya dâhil değildir. *** Yaygın Eğitim Kurumlarına ait öğrenci sayı bilgileri 2003–2004 öğretim yılı sonu itibarıyla verilmiştir. ****12.919 okul öncesi öğretmeni, kadrolarının bulunduğu diğer kurumlarda da sayıldığı için genel toplam 710.900 olmaktadır.

Cumhuriyet Türkiye'sinin ilk yükseköğretim kurumu, İstanbul Darülfünun olmuştur. Bu kurum tıp, hukuk, edebiyat, fen ve ilahiyat fakültelerinden oluşmuştur. Kurum, Kurtuluş Savaşı'nı kazanan kadronun devrimlerine ayak uyduramadığı için 9 Mayıs 1933 tarihinde kapatılarak, İstanbul Üniversitesi'ne dönüştürülmüştür. İstanbul'un yanında Ankara'da da 1925 yılında Hukuk

⁸⁷ MEB, age, s.11.

Mektebi, 1926'da Gazi Eğitim Enstitüsü, 1930'da Yüksek Ziraat Enstitüsü kurulmuştur. 1946 yılında, 4936 sayılı Üniversite Kanunu ile üniversiteleri bir bütünlük altında tutmak amacıyla Üniversiteler Arası Kurul oluşturulmuştur. Sonraki yıllarda ise bölgeler arasındaki farklılığı önlemek için yüksek öğretimin yurt geneline yaygınlaştırılması kabul görmüştür⁸⁸. 1973 yılında üniversite sayısı 9'a yükselmiş, 1978 yılı itibariyle 10 yeni üniversite daha kurulmuş ve sayı 19'a yükselmiştir. 1981 yılında kabul edilen 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu ile yükseköğretimin yapısı günümüzdeki şeklini almıştır. 1982 yılında ise 10 yeni üniversite daha kurularak sayı 29'a ulaşmıştır. Günümüzde ülkemizde, 68'i devlet, 25'i vakıf olmak üzere 93 üniversite ve bunlara ilave olarak 4 askeri yüksekokul vardır. Bu üniversitelerde 603 fakülte, 182 yüksekokul, 292 enstitü ve 486 meslek yüksekokulu bulunmaktadır. 1923–1924 eğitim öğretim yılında, 307 öğretim elemanı ve 2914 öğrencisi bulunan yükseköğretimimiz, bugün 82.250 öğretim elemanı ve 2.309.918 öğrenciye ulaşmıştır. Üniversitelerimiz ve kuruluşları tablo 4'de yer almaktadır⁸⁹.

Tablo 4 Türkiye'deki Üniversiteler Kuruluş Yılları ve Kanun Sayıları.

ÜNİVERSİTENİN ADI	İL	Kuruluş Tarihi ve Sayısı
1 .İstanbul Üniversitesi	İstanbul	06/06/1933-2252
2 .İstanbul Teknik Üniversitesi	İstanbul	10/02/1944-4619
3 .Ankara Üniversitesi	Ankara	13/06/1946-4936
4 .Karadeniz Teknik Üniversitesi	Trabzon	20/05/1955-6594
5 .Ege Üniversitesi	İzmir	27/05/1955-6595
6 .Atatürk Üniversitesi	Erzurum	31/05/1957-6990
7 .Orta Doğu Teknik Üniversitesi	Ankara	04/06/1959-7307
8 .Hacettepe Üniversitesi	Ankara	08/07/1967-892
9 .Boğaziçi Üniversitesi	İstanbul	12/09/1971-1487
10.Anadolu Üniversitesi	Eskişehir	30/11/1973-1787
11.Dicle Üniversitesi	Diyarbakır	30/11/1973-1785

⁸⁸ Gülsüm Atanur Başkan, "Türkiye'de Yükseköğretimin Gelişimi", **G.Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi**, (Ankara: Gazi Üniversitesi yayını, 2001), cilt.21, s.25-27.

⁸⁹ www.meb.gov.tr/yuksekoğretim/genel_mudurlugu.

12.Çukurova Üniversitesi	Adana	30/11/1973-1786
13.Cumhuriyet Üniversitesi	Sivas	09/02/1974-1788
14.İnönü Üniversitesi	Malatya	03/04/1975-1872
15.Fırat Üniversitesi	Elazığ	11/04/1975-1873
16.Uludağ Üniversitesi	Bursa	11/04/1975-1873
17.Ondokuz Mayıs Üniversitesi	Samsun	11/04/1975-1873
18.Selçuk Üniversitesi	Konya	11/04/1975-1873
19.Erciyes Üniversitesi	Kayseri	18/11/1978-2175
20.Akdeniz Üniversitesi	Antalya	20/07/1982-41 (KHK)
21.Dokuz Eylül Üniversitesi	İzmir	20/07/1982-41 (KHK)
22.Marmara Üniversitesi	İstanbul	20/07/1982-41 (KHK)
23.Trakya Üniversitesi	Edirne	20/07/1982-41 (KHK)
24.Yüzüncü Yıl Üniversitesi	Van	20/07/1982-41 (KHK)
25.Yıldız Teknik Üniversitesi	İstanbul	20/07/1982-41 (KHK)
26.Mimar Sinan Üniversitesi	İstanbul	20/07/1982-41 (KHK)
27.Gazi Üniversitesi	Ankara	20/07/1982-41 (KHK)
28.Gaziantep Üniversitesi	Gaziantep	27/06/1987-3389
29.Abant İzzet Baysal Üniversitesi	Bolu	03/07/1992-3837
30.Adnan Menderes Üniversitesi	Aydın	03/07/1992-3837
31.Balıkesir Üniversitesi	Balıkesir	03/07/1992-3837
32.Celal Bayar Üniversitesi	Manisa	03/07/1992-3837
33.Gaziosmanpaşa Üniversitesi	Tokat	03/07/1992-3837
34.Harran Üniversitesi	Şanlıurfa	03/07/1992-3837
35.Kafkas Üniversitesi	Kars	03/07/1992-3837
36.İzmir Yüksek Teknoloji Enstitü	İzmir	03/07/1992-3837
37.Süleyman Demirel Üniversitesi	Isparta	03/07/1992-3837
38.Sakarya Üniversitesi	Sakarya	03/07/1992-3837
39.Pamukkale Üniversitesi	Denizli	03/07/1992-3837
40.Niğde Üniversitesi	Niğde	03/07/1992-3837
41.Mustafa Kemal Üniversitesi	Hatay	03/07/1992-3837
42.Muğla Üniversitesi	Muğla	03/07/1992-3837
43.Mersin Üniversitesi	İçel	03/07/1992-3837
44.Kocaeli Üniversitesi	Kocaeli	03/07/1992-3837
45.Kırıkkale Üniversitesi	Kırıkkale	03/07/1992-3837

46.Kahramanmaraş Sütçü İmam	K.Maraş	03/07/1992-3837
47.Zonguldak Karaelmas Üniversit	Zonguldak	03/07/1992-3837
48.Gebze İleri teknoloji Enstit	Kocaeli	03/07/1992-3837
49.Dumlupınar Üniversitesi	Kütahya	03/07/1992-3837
50.Çanakkale Onsekiz Mart Ünive	Çanakkale	03/07/1992-3837
51.Afyon Kocatepe Üniversitesi	Afyon	03/07/1992-3837
52.Osmangazi Üniversitesi	Eskişehir	18/08/1993-496 (KHK)
53.Galatasaray Üniversitesi	İstanbul	01/06/1994-3993
54. Ahi Evran Üniversitesi	Kırşehir	17/03/2006-26111
55.Kastamonu Üniversitesi	Kastamonu	17/03/2006-26111
56. Düzce Üniversitesi	Düzce	17/03/2006-26111
57. Mehmet Akif Ersoy Üniversite	Burdur	17/03/2006-26111
58. Uşak Üniversitesi	Uşak	17/03/2006-26111
59. Rize Üniversitesi	Rize	17/03/2006-26111
60. Namık Kemal Üniversitesi	Tekirdağ	17/03/2006-26111
61. Erzincan Üniversitesi	Erzincan	17/03/2006-26111
62.Aksaray Üniversitesi	Aksaray	17/03/2006-26111
63.Giresun Üniversitesi	Giresun	17/03/2006-26111
64. Hitit Üniversitesi	Çorum	17/03/2006-26111
65. Bozok Üniversitesi	Yozgat	17/03/2006-26111
66. Adıyaman Üniversitesi	Adıyaman	17/03/2006-26111
67. Ordu Üniversitesi	Ordu	17/03/2006-26111
68.Amasya Üniversitesi	Amasya	17/03/2006-26111

VAKIF ÜNİVERSİTELERİ

ÜNİVERSİTENİN ADI	İL	Kuruluş Tarihi ve Sayısı
1.Bilkent Üniversitesi	Ankara	12/12/1984-1158
2.Koç Üniversitesi	İstanbul	05/03/1992-3785
3.Kadir Has	İstanbul	05/03/1992-3785
4.Başkent Üniversitesi	Ankara	14/09/1993-515 (KHK)
5.Yeditepe Üniversitesi	İstanbul	05/06/1996-4142
6.İstanbul Bilgi Üniversitesi	İstanbul	05/06/1996-4142
7.Sabancı Üniversitesi	İstanbul	05/06/1996-4142

8.Fatih Üniversitesi	İstanbul	05/06/1996-4142
9.Işık Üniversitesi	İstanbul	05/06/1996-4142
10.Atılım Üniversitesi	Ankara	09/07/1997-4281
11.İstanbul Kültür Üniversitesi	İstanbul	09/07/1997-4281
12.Doğuş Üniversitesi	İstanbul	09/07/1997-4281
13.Çankaya Üniversitesi	Ankara	09/07/1997-4282
14.Maltepe Üniversitesi	İstanbul	09/07/1997-4282
15.Beykent Üniversitesi	İstanbul	09/07/1997-4282
16.Çağ Üniversitesi	Tarsus	09/07/1997-4282
17.Bahçeşehir Üniversitesi	İstanbul	15/01/1998-4324
18.Haliç Üniversitesi	İstanbul	15/01/1998-4324
19.Okan Üniversitesi	İstanbul	15/12/1999-4488
20.Ufuk Üniversitesi	Ankara	15/12/1999-4488
21.Yaşar Üniversitesi	İzmir	29/03/2001-4488
22.İzmir Ekonomi Üniversitesi	İzmir	29/03/2001-4488
23.İstanbul Ticaret Üniversitesi	İstanbul	29/03/2001-4488
24.TOBB Ekonomi Ve Teknoloji Ü	Ankara	26/06/2003-4909
25. İstanbul Bilim Üniversitesi	İstanbul	22/03/2006-5475

1.3. Türk Yükseköğretim Sisteminin Laik Vizyonu ve Laik Bilinci Uyandırma Yeterliliği

1.3.1 Üniversiter Duruşun Amaçları ve Laiklik Bilinci

Yükseköğretimin resmini daha iyi görmek için, eğitimdeki amaçların da sınırlarının çizildiği hukuki çerçevenin ortaya konması faydalı değerlendirilmiştir. Hukuki çerçeveye anayasamızdan başlarsak: 1982 Anayasası'nın 130. maddesinde yükseköğretim kurumları, 131. maddesinde de yükseköğretim üst kuruluşları ile ilgili düzenlemeler yer almaktadır. 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'nda, yükseköğretimi de kapsayacak şekilde eğitim sistemimizin amaçları yer almaktadır. 1981 yılında yürürlüğe giren 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu

(R.G. 06.11.1981 tarih ve 17506 sayı) toplam 68 maddeden ve 27 ek maddeden oluşmakta ve 50 geçici maddesi bulunmaktadır. 1983 yılında, 2914 sayılı Yükseköğretim Personel Kanunu (R.G. 13.10.1983 tarih ve 18190 sayı) ile yükseköğretim alanında çalışmakta olan öğretim elemanlarının aylık, ödenek ve diğer özlük hakları ile emekli, yabancı ve sözleşmeli öğretim elemanlarının çalışmaları düzenlenmiştir. Yine yükseköğretimle ilgili 28.03.1983 tarih ve 2809 sayılı Yükseköğretim Kurumları Teşkilat Kanunu (R.G. 30.03.1983 ve 18003) mevcuttur. Bu kanun, yükseköğretim kurumlarının teşkilatlanması ile ilgili kurum ve kuruluşları kapsamaktadır. Bunlara ek olarak 15.06.1989 tarih ve 3580 sayılı Öğretmen ve Eğitim Uzmanı Yetiştiren Yükseköğretim Kurumlarında Parasız Yatılı veya Burslu Öğrenci Okutma ve Sosyal Yardımlara İlişkin Kanun (R.G. 04.07.1989 tarih ve 20215 sayı) ile 19.11.1992 tarih ve 3843 sayılı Yükseköğretim Kurumlarında İkili Öğretim Yapılması Hakkında Kanun (R.G. 27.11.1989 tarih ve 20215 sayı) yer almaktadır. Ayrıca, yükseköğretim kurumlarının kadrolarının düzenlendiği 02.09.1983 tarih ve 78 sayılı Yükseköğretim Kurumları Öğretim Elemanları Kadroları Hakkında KHK (R.G. 16.09.1983 tarih ve 18167 sayı) ile 07.10.1983 tarih ve 124 sayılı Yükseköğretim Üst Kurulları ile Yükseköğretim Kurumları'nın İdari Teşkilatı Hakkında KHK (R.G. 21.11.1983 tarih ve 18228 sayı) mevcuttur. Bunların yanında çok sayıda tüzük ve yönetmelikle, yükseköğretim alanı düzenlenmiştir⁹⁰. Düzenlemelerde farklılıkların, pozitif veya negatif bağlamda kutsanması veya yargılanması gözlenmemiştir. Hukuki çerçevenin gösterdiği yükseköğretimin amaçları ve laik vizyon bağlamında Anayasa'nın ilgili maddeleri, Milli Eğitim Temel Kanunu ve Yükseköğretim Kanunu'nun detaylandırılması yararlı değerlendirilmiştir. Anayasanın Yükseköğretim Kurumları ve Üst Kuruluşlarını düzenleyen 130. ve 131. maddeleri şu şekildedir:

Madde 130-Çağdaş eğitim-öğretim esaslarına dayanan bir düzen içinde milletin ve ülkenin ihtiyaçlarına uygun insan gücü yetiştirmek amacı ile; ortaöğretime dayalı çeşitli düzeylerde eğitim-öğretim, bilimsel

⁹⁰ www.basbakanlik.gov.tr/e-mevzuatlar

araştırma, yayın ve danışmanlık yapmak, ülkeye ve insanlığa hizmet etmek üzere çeşitli birimlerden oluşan kamu tüzel kişiliğine ve bilimsel özerkliğe sahip üniversiteler Devlet tarafından kanunla kurulur. Kanunda gösterilen Usul esaslara göre, kazanç amacına yönelik olmamak şartı ile vakıflar tarafından, devletin gözetim ve denetimine tabi yükseköğretim kurumları kurulabilir. Kanun, Üniversitelerin ülke sathına dengeli bir biçimde yayılmasını gözetir. Üniversiteler ile öğretim üyeleri ve yardımcıları serbestçe her türlü bilimsel araştırma ve yayında bulunabilirler. Ancak bu yetki, Devletin varlığı ve bağımsızlığı ve milletin ve ülkenin bütünlüğü ve bölünmezliği aleyhinde faaliyette bulunma serbestliği vermez. Üniversiteler ve bunlara bağlı birimler, devletin gözetimi ve denetimi altında olup, güvenlik hizmetleri devletçe sağlanır. Kanunun belirlediği usul ve esaslara göre; rektörler Cumhurbaşkanınca, dekanlar ise Yükseköğretim Kurulunca seçilir ve atanır. Üniversite yönetim ve denetim organları ile öğretim elamanları; Yükseköğretim Kurulunun veya üniversitelerin yetkili organlarının dışında kalan makamlarca her ne suretle olursa olsun görevlerinden uzaklaştırılmazlar. Üniversitelerin hazırladığı bütçeler; Yükseköğretim Kurulunca tetkik ve onaylandıktan sonra Milli Eğitim Bakanlığına sunulur ve genel ve katma bütçelerin bağlı olduğu esaslara uygun olarak işleme tabi tutularak yürürlüğe konulur ve denetlenir. Yükseköğretim Kurumlarının kuruluş ve organları ile işleyişleri ve bunların seçimleri, görev, yetki ve sorumlulukları üniversiteler üzerinde devletin gözetim ve denetim hakkını kullanma usulleri, öğretim elemanlarının görevleri, unvanları, atama, yükselme ve emeklilikleri, öğretim elemanı yetiştirme, üniversitelerin ve öğretim elemanlarının kamu kuruluşları ve diğer kurumlar ile ilişkileri, öğretim düzeyleri ve süreleri, yükseköğretime giriş, devam ve alınacak harçlar, Devletin yapacağı yardımlar ile ilgili ilkeler, disiplin ve ceza işleri, mali işler, özlük hakları, öğretim elemanlarının uyacakları koşullar, üniversitelerarası ihtiyaçlara göre öğretim elemanlarının görevlendirilmesi, öğrenimin ve öğretimin hürriyet ve teminat içinde ve çağdaş bilim ve teknoloji gereklerine göre yürütülmesi, Yükseköğretim Kuruluna ve üniversitelere Devletin sağladığı mali kaynakların kullanılması kanunla düzenlenir. Vakıflar tarafından kurulan yükseköğretim kurumları, mali ve idari konuları dışındaki akademik çalışmaları, öğretim elemanlarının sağlanması ve güvenlik yönlerinden, Devlet eliyle kurulan yükseköğretim kurumları için Anayasada belirtilen hükümlere tabidir.

Madde 131-Yükseköğretim Kurumlarının öğretimi planlamak, düzenlemek, yönetmek, denetlemek, yükseköğretim kurumlarındaki eğitim-öğretim ve bilimsel araştırma faaliyetlerini yönlendirmek bu kurumların kanunda belirtilen amaç ve ilkeler doğrultusunda kurulmasını, geliştirilmesini ve üniversitelere tahsis edilen kaynakların etkili bir biçimde kullanılmasını sağlamak ve öğretim elemanlarının yetiştirilmesi için planlama yapmak maksadı ile Yükseköğretim Kurulu kurulur. Yükseköğretim Kurulu, üniversiteler, Bakanlar Kurulu ve Genelkurmay Başkanlığınca seçilen ve sayıları, nitelikleri ve seçilme usulleri kanunla belirlenen adaylar arasından rektörlük ve öğretim üyeliğinde başarılı hizmet yapmış profesörlere öncelik vermek sureti ile

Cumhurbaşkanınca atanan üyeler ve Cumhurbaşkanınca doğrudan doğruya seçilen üyelerden kurulur. Kurulun teşkilatı, görev, yetki, sorumluluğu ve çalışma esasları kanunla düzenlenir.

Yükseköğretim kurumları, Anayasamıza göre, millet ve ülkenin ihtiyaçlarına uygun işgücü yetiştiren, ortaöğretime dayalı çeşitli düzeylerde çağdaş eğitim-öğretim veren, bilimsel araştırma, yayın ve danışmanlık yapan, ülke ve insanlığa hizmet etmek üzere çeşitli birimlerden oluşan kamu tüzel kişiliğine sahip, bilimsel özerkliği olan kurumlar olarak kabul edilmektedir. İlgili maddelerde herhangi bir inanç ayrımcılığı veya korunması söz konusu değildir. İnsanlığın genel yararı gözetildiği için birleştirici yanı daha fazladır ve laik duruş temelinde olumludur. Anayasa gibi etkili bir düzenlemede, yükseköğretimle ilgili yapılanmanın detaylı olarak belirtilmiş olması, değişen duruma uyum sağlama bağlamında yükseköğretimin olumsuz etkilenmesini ve aynı zamanda bu durumun bazı grupların yükseköğretim üzerinde baskı kurmasını önleyeceği kabul edilmelidir. Kısaca eğitimin amaçları ve laik vizyon konusunda Anayasamız yükseköğretim alanına pozitif koruma sağlamaktadır.

1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'nda, milli eğitim sistemimizin amaçları aşağıdaki gibi yer almaktadır⁹¹:

Atatürk İnkılâp ve İlkelerine ve Anayasada ifadesini bulan Atatürk Milliyetçiliğine bağlı; Türk Milletinin milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan; insan haklarına ve Anayasanın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyetine karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş vatandaşlar olarak yetiştirmek; Beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek; İlgi, istidat ve kabiliyetlerini geliştirerek gerekli bilgi, beceri, davranışlar ve birlikte iş görme alışkanlığı kazandırmak suretiyle hayata hazırlamak ve onların, kendilerini mutlu kılacak ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak bir meslek sahibi olmalarını sağlamak; Böylece, bir yandan Türk vatandaşlarının ve Türk toplumunun refah ve

⁹¹ Resmi Gazete. "Milli Eğitim Temel Kanunu 1739", sayı: 21226, Tarih:24.06.1973

mutluluğunu arttırmak; öte yandan milli birlik ve bütünlük içinde iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmayı desteklemek ve hızlandırmak ve nihayet Türk Milletini çağdaş uygarlığın yapıcı, yaratıcı, seçkin bir ortağı yapmaktır. Türk eğitim ve öğretim sistemi, bu genel amaçları gerçekleştirecek şekilde düzenlenir ve çeşitli derece ve türdeki eğitim kurumlarının özel amaçları, genel amaçlara ve temel ilkelere uygun olarak tespit edilir.

Milli Eğitim Temel Kanunu'nun, eğitimin amaçları ve laik vizyonuyla ilgili olarak, kişilerin; insan haklarına saygılı, demokratik değerleri benimseyen, laik bireyler olmasını hedeflemesi bağlamında ortak noktaları vardır. Kanun, kişisellikten çok toplum yararını gözetmekte ve toplumdaki inanç yapılarıyla ilgili olarak herhangi bir ayırım, ima, vurgu yapmamaktadır. Toplumun ve insanlığın yararı genel olarak gözetildiği için de, herhangi bir kesimin veya alanın kanundan pozitif koruma gördüğü ve negatif programlamaya uğradığı iddiası olamaz. Kanunda belirtilen eğitim amaçları, evrensel eğitim amaçlarıyla paralellik göstermekte, durumsallık da devrede olduğu için ülkemize has değerleri de içinde barındırmaktadır.

2547 sayılı Yüksek Öğretim Kanununa göre yükseköğretimin amaçları aşağıdaki gibidir⁹²:

➤ *Öğrencilerini:*

- *ATATÜRK inkılâplarını ve ilkeleri doğrultusunda ATATÜRK milliyetçiliğine bağlı,*
- *Türk Milletinin milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini taşıyan, Türk olmanın şeref ve mutluluğunu duyan,*
- *Toplum yararını kişisel çıkarının üstünde tutan, aile, ülke ve millet sevgisi ile dolu,*
- *Türkiye Cumhuriyeti Devletine karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getiren,*
- *Hür ve bilimsel düşünce gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı,*
- *Beden, zihin, ruh, ahlak ve duygu bakımından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş,*
- *İlgi ve yetenekleri yönünde yurt kalkınmasına ve ihtiyaçlarına cevap verecek, aynı zamanda kendi geçim ve mutluluğunu*

⁹² Resmi Gazete. 2547 nolu Yükseköğretim Kanunu, sayı.17506, tarih.06/11/1981, tertip.5, cilt.21.

sağlayacak bir mesleğin bilgi, beceri, davranış ve genel kültürüne sahip vatandaşlar olarak yetiştirmek,

- *Türk Devletinin ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütün olarak, refah ve mutluluğunu artırmak amacıyla; ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmasına katkıda bulunacak ve hızlandıracak programlar uygulayarak, çağdaş uygarlığın yapıcı, yaratıcı ve seçkin bir ortağı haline gelmesini sağlamak,*
- *Yükseköğretim kurumları olarak yüksek düzeyde bilimsel çalışma ve araştırma yapmak, bilgi ve teknoloji üretmek, bilim verilerini yaymak, ulusal alanda gelişme ve kalkınmaya destek olmak, yurt içi ve yurt dışı kurumlarla işbirliği yapmak suretiyle bilim dünyasının seçkin bir üyesi haline gelmek, evrensel ve çağdaş gelişmeye katkıda bulunmaktır.*

Yükseköğretimimizin planlanıp, programlandığı ve düzenlendiği ana ilkeleri ise aynı kanunda şu şekilde yer almaktadır:

- *Öğrencilere, ATATÜRK inkılâpları ve ilkeleri doğrultusunda ATATÜRK milliyetçiliğine bağlı hizmet bilincinin kazandırılması sağlanır.*
- *Milli Kültürümüz; örf ve adetlerimize bağlı kendimize has şekil ve özellikleri ile evrensel kültür içinde korunarak geliştirilir ve öğrencilere, milli birlik ve beraberliği kuvvetlendirici ruh ve irade gücü kazandırılması sağlanır.*
- *Yükseköğretim kurumlarının özellikleri, eğitim-öğretim dalları ile amaçları gözetilerek eğitim-öğretimde birlik ilkesi sağlanır.*
- *Eğitim-öğretim plan ve programları, bilimsel ve teknolojik esaslara, ülke ve yöre ihtiyaçlarına göre kısa ve uzun vadeli olarak hazırlanıp sürekli olarak geliştirilir.*
- *Yükseköğretimde imkân ve fırsat eşitliğini sağlayacak önlemler alınır.*
- *Üniversiteler ile yüksek teknoloji enstitüleri ve bunlar içindeki fakülte, enstitü ve yüksekokullar, kalkınma plan ve programlarının ilke ve hedefleri doğrultusunda ve yükseköğretim planlaması çerçevesinde Yükseköğretim Kurulunun görüşü veya önerisi üzerine kanunla kurulur.*
- *Meslek elemanı yetiştiren bakanlıklara bağlı yüksekokullar, Yükseköğretim Kurulunun tespit edeceği esaslara göre Bakanlar Kurulu kararı ile kurulur.*
- *Yükseköğretim kurumlarının geliştirilmesi, verimlerinin artırılması, genişletilmesi ve bütün yurda yaygınlaştırılması amacına yönelik olarak yenilerinin açılması, öğretim elemanlarının yurt içinde ve dışında yetiştirilmeleri ve görevlendirilmeleri, üretim - insan gücü - eğitim unsurları arasında dengenin sağlanması, yükseköğretime ayrılan kaynakların ve ihtisas gücünün dağılımı, milli eğitim politikası ve kalkınma planları ilke ve hedefleri doğrultusunda ülke, çevre ve uygulama alanı ihtiyaçlarının karşılanması, örgün, yaygın, sürekli ve açık eğitim ve öğretimi de kapsayacak şekilde planlanır ve gerçekleştirilir.*
- *Yükseköğretim kurumlarında Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi, Türk dili, yabancı dil zorunlu derslerdendir. Ayrıca, zorunlu olmamak koşuluyla*

*beden eğitimi veya güzel sanat dallarındaki derslerden birisi okutulur.
Bütün bu dersler en az iki yarıyıl olarak programlanır ve uygulanır.*

2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu; yükseköğretimle ilgili amaç ve ilkeleri belirlemek yanında, bütün yükseköğretim kurumları ve üst kuruluşlarının yapılanma, işleyiş, görev, yetki ve sorumlulukları ile eğitim, öğretim, araştırma, yayınları ayrıca öğretim elemanları ve öğrencilerle ilgili esasları bir bütünlük içerisinde düzenlemektedir. Yükseköğretimin alanı, kanunun içerisinde düzenlenmiş ve inanç boyutunda herhangi bir ayırım, vurgu, ima yapılmamıştır. Kanun, genel hükümler, üst kuruluşlar, yükseköğretim kurumları, öğretim elemanları, çalışma ve denetim, öğretim ve öğrenciler, memurlar ve diğer görevliler, disiplin ve ceza işleri ve mali hükümler gibi 12 bölümden meydana gelmektedir. Kanunda belirtilen amaçlar içerisinde, hür ve bilimsel düşüncenin sınırlanmaması, araştırmalarla yeni bilgilerin üretilmesi ve yenilenmesi, üniversiter duruşun laik vizyonu ve laik bilinci uyandırma yeterliliği bağlamında olumlu bir içeriği bulunmaktadır.

Kanunsal çerçevenin çizdiği sınırlar yanında, uygulamada yükseköğretim kurumlarının özel amaçları arasında laiklik konusunun yerinin belirlenmesi amacıyla Dicle Üniversitesi'nde ön lisans, lisans ve lisansüstü düzeyde eğitim veren kurumlardan bazıları değerlendirilmiştir. Dicle Üniversitesinden ön lisans düzeyinde Batman Meslek Yüksekokulu, lisans düzeyinde Ziya Gökalp Fakültesi ve Fen Edebiyat Fakültesi, lisansüstü düzeyde Sağlık Bilimler Enstitüsü, zayıf ve güçlü yanlar, vizyon, misyon, ilkeler ve stratejik amaçlar kapsamında incelenerek laik vizyon açısından değerlendirilmiştir.

D.Ü. Batman Meslek Yüksekokulu'nun, stratejik planındaki zayıf ve güçlü yanlar ile misyon, vizyon, ilkeler ve stratejik amaçları, özel amaçlar kapsamında incelenmiş, üniversiter duruşun laik vizyonu ve laik bilinci uyandırma

yeterliliğiyle doğrudan ve dolaylı ilgisi olabilecek veriler aşağıdaki gibi ortaya konmuştur⁹³:

Zayıf Yanlar

- *Yetiştirilmiş ve kaliteli öğretim elemanı teminindeki güçlükler*
- *Akademik ve idari personelin sayısal yetersizliği*
- *Tatminkâr olmayan öğrenci hizmetleri*
- *Sosyal hizmetlerin yetersizliği*
- *Kampüslerin yetersizliği*
- *Ekip çalışma anlayışının arzu edilen seviyede olmaması*
- *Uluslararası düzeyde eğitim tecrübesine sahip personelin azlığı*
- *Gelişen teknolojiye göre düzenlenen seminer, kurs, toplantı, konferans vs'lere akademik personelin gönderilememesi*
- *Teknik işleri yürütecek kadronun yetersizliği*
- *MYO'lar arasında yeterli işbirliğinin olmaması*
- *Müfredat geliştirmede endüstri ile yeterince işbirliğinin sağlanamaması*
- *Diğer MYO'lardaki Bölümler arası yeterli işbirliğinin yetersizliği*
- *Öğrenci başına düşen açık ve kapalı alanın uluslararası düzeyde olmaması*
- *Güvenlik sistemlerinin yetersizliği*

Güçlü Yanlar

- *Ekip çalışması*
- *Danışmanlık hizmetlerindeki isteklilik*
- *Eğitim programlarının uygulamalarının günümüz teknolojisine uygun olarak yapılabilmesini sağlayacak atölye, laboratuvar ve teçhizat*
- *Takım anlayışı ile çalışma*
- *Yeniliklere açık olma*
- *Yeni teknolojilere uyum sağlayabilme özelliği*
- *Mensubiyet şuurunun gelişmiş olması*
- *Tecrübeli personelin bulunması*
- *Müfredat geliştirme konusunda öğretim elemanı ve yönetimin istekliliği*
- *Müfredatları uygulayabilecek öğretim elemanı ve teçhizatın varlığı*
- *Yükseköğretim Kurumunun ve Üniversitenin yetkili organlarının desteği*
- *Öğrenci-öğretim elemanı diyalogu*
- *Yönetimin tanıtım ve motivasyondaki etkinliği ve öğrenci sorunlarına yaklaşımı*

Misyon: *Snai, ticari ve hizmet sektörlerinin rekabet güçlerini arttıracak yönde nitelikli insan gücü yetiştirmek. Hizmette rekabet, verimlilik ve kaliteyi esas almak. İş dünyası ve toplumla sürekli olarak iletişim ve işbirliği içinde bulunmak. Ulusal ve uluslararası Mesleki ve Teknik Eğitim (MTE) organizasyonlarında etkin roller üstlenmek, sempozyum, konferans, seminer vb. faaliyetler düzenlemek veya bu tip faaliyetlere*

⁹³ D.Ü. Batman meslek yüksekokulu stratejik planı www.dicle.edu.tr

katılmak. Anlaşmalar yoluyla uluslararası bilgi ve deneyim paylaşımı yapmak. AB ve iş dünyasına yönelik projeler geliştirmek.

Vizyon: Mesleki ve Teknik Eğitimde küresel trendi de göz önüne alarak toplumun ve iş dünyasının ihtiyaç, istek ve beklentilerini sürekli karşılayacak şekilde kurumun gelişmesini sağlamak. Mezunlara yerel, ulusal ve uluslararası ortamlarda istihdam edilebilme niteliklerini kazandırmak. Kurumu bir cazibe merkezi niteliğine kavuşturmak. Küresel Mesleki ve Teknik Eğitim toplumunun itibarlı bir üyesi olarak tanınmak. Mesleki ve Teknik Eğitimde uluslararası birikimin ülkeye aktarılmasına katkıda bulunmak. Mesleki ve teknik yükseköğretim öncelikli olmak üzere ulusal Mesleki ve Teknik Eğitim politikaları ve stratejilerinin oluşturulmasında etkin rol almak. AB'ye giriş süreci başta olmak üzere ortaya çıkan fırsatları kullanarak imkânlardan azami ölçüde yararlanmak.

İlkeler

- *İşbirliğine açık olma*
- *Etik değerlere bağlı*
- *Hoşgörülü olma*
- *Güvenilirlik*
- *Toplumsal sorumluluk*
- *Bilgiye dayalı karar alma*
- *Çevre bilinci*
- *Öğrencilerine ve çalışanlarına değer verme*

Stratejik Amaçlar

- *Daha nitelikli öğretim hizmeti verilebilmesi için çeşitli uygulamalarla öğretim üyesi sayısı artırılacak, böylece öğretim üyesi başına düşen öğrenci sayısı azaltılacaktır.*
- *Öğretim alanlarının teknik donanımlarının iyileştirilmesi*
- *Derslerin içeriğinin ve müfredatının güncellenmesi*
- *Kütüphane ve bilgiye erişim olanaklarının artırılması*
- *Öğretimi destekleyen sosyal, kültürel ve sportif etkinliklerin artırılması*
- *Öğrencilere verilen akademik danışmanlık hizmetlerinin iyileştirilmesi*
- *Eğitim-Öğretimin amacına ulaşması bakımından öğrencilerle iletişim olanağının artırılması*
- *Öğretim mekânlarının fiziki koşullarının iyileştirilmesi*

Eğitim alanlarındaki yetersizlikler, öğretim elemanı ve ekip çalışması eksikliği, kurs, seminer, toplantı ve konferanslara katılım sağlanamaması, diğer meslek yüksekokullarıyla iletişim zayıflığı, öğretim elemanı-öğrenci ve diğer emsal eğitim kurumları paydaşlarıyla etkileşim eksikliği bağlamında; güvenlik

sistemlerinin yetersizliğinin alt seviye bir ihtiyaç ve üst seviye ihtiyaç olan laik duruşu baskılandırabilecek olması bağlamında; öğrenci kişilik hizmetlerinin eksikliği, öğrencilere gerekli yönlendirmenin yapılamaması ve gerekli saygınlığı gösterememek bağlamında; Batman Meslek Yüksekokulu'nda laik bilinci uyandırma yeterliliğini olumsuz etkileyen etkenler olarak göze çarpmaktadır. Üniversiter duruşun laik bilinci uyandırma yeterliliğini olumlu etkileyen veriler ise; yeniliklere açık olma isteği, durağanlığı değil dinamizmi ve gelişimi kabul etme isteği, ulusal ve uluslararası paydaşlarla ilişkileri geliştirme çabaları, etkileşimi artırma bağlamında olumlu değerlendirilmiştir. Batman Meslek Yüksekokulu'nun stratejik amaçları kapsamında, öğrencilerle iletişimin ve öğretimi destekleyen sosyal, kültürel ve sportif etkinliklerin artırılmasının, öğretim elemanlarının geliştirilmesinin, öğretim üyesi-öğrenci oranında olumlu gelişme sağlanmasının hedeflenmesi, üniversiter duruşun laik vizyonu bağlamında olumlu değerlendirilmektedir.

D.Ü. Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi'nin laik vizyonunun ortaya konması için fakültenin stratejik planındaki zayıf ve güçlü yanlar ile misyon, vizyon, ilkeler ve stratejik amaçlar, özel amaçlar kapsamında incelenerek; üniversiter duruşun laik vizyonu ve laik bilinci uyandırma yeterliliğiyle doğrudan ve dolaylı ilgisi olabilecek veriler aşağıdaki gibi belirlenmiştir⁹⁴:

Zayıf Yanlar:

- *Derslik ve Laboratuar olanaklarının nitelik ve nicelik yönünden istenen düzeyde olmaması*
- *Öğrencilere mezuniyet sonrası için yeterli mesleki rehberliğin yapılamaması*
- *Mezun öğrencileri birbirine sosyal açıdan bağlayacak “mezunlar derneği” benzeri bir yapılanmanın olmaması ve mezunlarla yeterince diyalogun olmaması*
- *Öğrencilerin sorunlarıyla ilgilenecek birimlerin (bilimsel, psikolojik danışmanlık v.b.) olmaması*
- *Mezun olan her öğrencinin ulaşması için üniversitenin web sayfasına Forum eklenmemesi*

⁹⁴ Ziya Gökalp Fakültesi Stratejik Planı, yayıma hazırlanmış rapor.

Güçlü Yanlar:

- ÖSS sonuçlarına göre gerek yüzdeler dilim, gerekse puan olarak iyi konumda olmak
- Mezunlarımızın gerek alan eğitimi konusunda diğer enstitülerde yüksek lisans ve doktora yapabiliyor olmaları
- Mezunlarımızın önemli bir kısmının benzer program uygulayan fakültelere göre daha kolay iş imkânı bulabilmeleri
- Ülkemizde Pedagojik Formasyon eğitimi alan öğretmenlerin öneminin giderek anlaşılması

Misyon: Atatürk ilke ve devrimlerine bağlı; evrensel değerler ışığında eleştirel ve sorgulayıcı düşünebilen, bilimsel, sanatsal ve toplumsal değerlere bağlı olan yaratıcılığını kullanan, bilgi teknoloji çağını yakalamış, objektif düşünebilen ve eğitim ve hizmet alanlarındaki üretimini toplum yararına sunan açık öğretmen adayları yetiştirmektir.

Vizyon: Ulusal ve uluslararası düzeyde yüksek eğitim kalitesi ve araştırma faaliyetleri gerçekleştirebilen; farklı koşullara uyum sağlayabilecek nitelikte Avrupa birliği standartlarına uygun, mezunu olduğu fakülteden onur duyan, mesleki sorunlara karşı duyarlı davranan ve çözüm üreten, mesleği gereği çevresindeki kurumlarla işbirliği kurabilen, eğitim kalitesinin artırılması yolunda projeler üretebilen öğretmen yetiştiren çağdaş bir fakülte olmaktır.

İlkeler:

- Dürüstlük (kişisel, akademik veya profesyonel) Akademik özgürlük (eğitim, araştırma ve ifade özgürlüğü)
- Adalet
- Şeffaflık
- Sorumluluk bilinci
- Yaratıcılık
- Yenilikçilik
- İşbirliğine açık olmak
- Liderlik
- Takım bilinci

Stratejik Amaçlar:

- Ders içerikleri ve ders kaynakları güncellenecektir
- Daha nitelikli öğretim hizmeti verilebilmesi için çeşitli uygulamalarla öğretim üyesi sayısı artırılacak, böylece öğretim üyesi başına düşen öğrenci sayısı azaltılacaktır
- Fakültemizde öğrenci merkezli eğitimi yaygınlaştırmak için 2007 den başlamak üzere 2010 a kadar en az 10 ders teknoloji destekli ortamlarda işlenecektir
- Fakültemizin uluslararası atf indekslerine giren dergilerde yayımlanan yayın sayısı artırılacaktır

- *Bilimsel makale sayısının ve öğretim üyesi başına düşen yayın sayısının artırılması*
- *Araştırma Projeleri sayısının artırılması*
- *Fakültenin araştırma altyapısının Milli Eğitim Bakanlığı ve diğer Üniversitelerin Eğitim Fakülteleriyle ilişkilerin geliştirilmesi*
- *Fakülte tarafından düzenlenen bilimsel toplantıların sayısının artırılması*
- *Bilimsel toplantılara katılım sayılarının artırılması*
- *Paydaşlarla ilişkilerin geliştirilmesi ve güçlendirilmesi*

Eğitim alanının yetersizliği, öğrencilerin birbirleri ve öğretim elemanlarıyla etkileşimini kısıtlaması bağlamında; öğrencilere psikolojik danışmanlık ve rehberlik hizmetinin verilmiyor olması, öğrencilerin yönlendirilmesi, kişilik gelişimleri ile yeterince ilgilenilmemesi ve öğrencilere gösterilen saygının düşük olduğunu göstermesi bağlamında, Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi'nde, üniversiter duruşun laik bilinci uyandırma yeterliliğini etkileyen olumsuzluklar olarak göze çarpmaktadır. Üniversiter duruşun fakültede laik bilinci uyandırma yeterliliğini olumlu etkileyen verilerse: Atatürk ilke ve devrimlerine bağlılığın belirtilmiş olması, laiklik ve diğer ilkelere sahip çıkma bağlamında; öğrencilerde sorgulayıcı düşünceyi oluşturma, dogmatik bilgiyi kabul etmeme bağlamında; objektif düşünebilme ve adalet duygusunu oluşturma, olayları kutsamayı ve dışlamayı bertaraf etme bağlamında; eğitimde, araştırmada ve ifadede özgürlüğü sağlama, yaratıcılık ve değişime devamlı adapte olma, kutsanmış gelenekten kopuş bağlamında, olumlu değerlendirilmiştir. Fakültenin stratejik amaçları kapsamında; eğitim alanının iyileşmesi ve artmasının hedeflenmesi, öğrenci-öğretim elemanı oranının gelişim yönünde değişmesinin planlanması, diğer üniversitelerle ilişkilerin geliştirilmesinin hedeflenmesi, üniversiter duruşun laik vizyonu bağlamında olumlu değerlendirilmektedir.

D.Ü. Fen Edebiyat Fakültesi'nin laik vizyonunun ortaya konması için fakültenin stratejik planında yer alan zayıf ve güçlü yanlar ile misyon, vizyon, ilkeler ve stratejik amaçlar özel amaçlar kapsamında incelenmiştir. Üniversiter

duruşun laik vizyonu ve laik bilinci uyandırma yeterliliğiyle doğrudan ve dolaylı ilgisi olabilecek veriler aşağıdaki gibidir⁹⁵.

Zayıf Yanlar

- *Toplumsal ilişkilerde geleneksel yaklaşımların kısıtlayıcı etkisi, çağdaş ve yenilikçi uygulamalara karşı direnç oluşturmaları*
- *Bazı bölümlerimizde Lisans programı ve ders içeriklerinin henüz güncelleştirilmemiş olması*
- *Çalışma odaları, laboratuvar ve dersaneler gibi altyapı eksiklikleri*
- *Nitelikli teknik eleman ve memur eksikliği*
- *Hizmet içi eğitim noksanlığı*
- *Bazı bölümlerde ders yükünün fazlalığı nedeniyle araştırmaya ayrılan zamanın azlığı*
- *Mezunlarımızla iletişimimizin zayıf olması*
- *Diğer üniversitelerle işbirliğinin arzulanan düzeyde olmaması*
- *Üniversite kütüphanesinin yetersizliği*

Güçlü Yanlar

- *Özellikle fen bilimleri alanında önemli sayıda öğretim elemanı*
- *Yaygın ve sürekli bilimsel araştırmalar*
- *Ulusal ve uluslararası platformlarda yapılan yayınlar*
- *Fen Bilimleri Enstitüsü'nün genç bilim adamlarının yetişmesindeki rolü*
- *Özellikli ve gelişmeye açık bir bölgede bulunmamız*
- *İnternet ve bilgiye ulaşma olanaklarının artması*
- *Birçok öğretim üyesinin yurt dışı deneyim ve bağlantılarının bulunması*

Misyon: Öğretim, araştırma ve bilimsel etkinliklerini evrensel standartlarda yürüterek: Her alanda yetkin ve kendine güvenen, çok boyutlu ve bağımsız düşünce yeteneği ile donanmış, toplumsal sorumluluk bilincine sahip bireyler yetiştirmek, Toplumumuzun ve insanlığın sosyal, kültürel, ekonomik, bilimsel ve teknolojik gelişimi için bilgiye ulaşma, üretme, uygulama ve yayma yetileriyle donanmış bireyler yetiştirmek, Esnek öğretim ve çalışma ortamı yaratarak öğrencilerimizin akademik öğrenme ve kişisel gelişim süreçlerini gururla ilerletebilmelerine olanak sağlamak...

Vizyon: Ulusal ve uluslararası ortamlarda mensubu olmaktan övünç duyulan, verdiği eğitim ve öğretim ile toplumda ve paydaşlarından kabul gören saygın, nitelikli, akılcı ve adaletli, çağın gerektirdiği sosyo-kültürel gereksinimlere duyarlı, alanındaki bilimsel gelişmelere dinamik yapısı ile ayak uyduran, eğitim ve araştırma alanında güvenilir, saygın, başarılı ve alanlarında söz sahibi bireyler yetiştirerek toplum ve paydaşlar tarafından saygı ile karşılanmak.

⁹⁵ D.Ü. Fen Edebiyat Fakültesi Stratejik Planı www.dicle.edu.tr.

İlkeler:

- *Evrensellik: Temel eğitim felsefemiz, 21. yüzyılda, gelişen ve değişen bilgiye nasıl ulaşılabileceğini bilen, teknolojiyi, yaşadığı ortamı tanıyan ve buna göre bireysel davranışlarını olgunlaştıran, öncelikle kendileri ve çevreleriyle barışık, hoşgörülü, başkalarının düşünce ve inançlarına saygılı, her türlü şiddete karşı, hümanist, demokrat, ulusal ve evrensel değerlerle donanmış öğrenci ve araştırmacılar yetiştirme*
- *Çağdaşlık: Eğitim-öğretim ve bilimsel araştırmalarda, kendi alanında çağdaş gelişmelerin yakından izlenmesi ve bunların uygulamaya alınması*
- *Öğrenci merkezli olma: Her öğrencinin değerli olduğu inancından hareketle, onların gelişmiş, olgun bir kişilik yapısına sahip olması doğrultusunda eğitim ve öğretim*
- *Çok yönlülük: Toplumsal, bireysel ve kültürel boyutları ile çok yönlü bir eğitim-öğretim ve araştırma süreci izleme*
- *Üretkenlik: Bilginin öğrenci tarafından da üretilebileceğinden hareketle eğitime derinlik katma, bilginin yeni bilgiler üretme amaçlı kullanımı; eğitimin, sorun çözme, eleştirel, yaratıcı olma, araştırma yapma gibi öğrenciye kalıcı nitelikleri kazandırma amaçlı kullanımı*

Stratejik Amaçlar:

- *Bölümlerimiz araştırma laboratuvarlarını geliştirmek*
- *Yurtiçi ve yurtdışındaki üniversitelerle bölümlerimizin ulusal / uluslararası kurum ve kuruluşlarla işbirliğini geliştirmek*
- *Bölümlerimizin SCI ve SSCI giren yayın sayılarını arttırmak*
- *Her dönem sonu öğrencilerin aldığı dersleri değerlendiren anket uygulamak ve mezun öğrenci memnuniyet anketi düzenlemek*
- *Mezun öğrencilerimizle ilişkilerimizi geliştirmek*
- *Daha nitelikli öğretim hizmeti verilebilmesi için çeşitli uygulamalarla öğretim üyesi sayısı artırılacak, böylece öğretim üyesi başına düşen öğrenci sayısı azaltılacaktır*
- *Kütüphane ve bilgiye erişim olanaklarının artırılması*
- *Öğretimi destekleyen sosyal, kültürel ve sportif etkinliklerin artırılması*
- *Öğrenci topluluk ve kulüpleri sayısı ile kulüplere üye olan öğrenci oranının artırılması*
- *Öğrenci memnuniyeti oranının artırılması*
- *Öğretim Üyesi başına düşen öğrenci sayısının, ikinci öğretimi olan bölümlerde 20, ikinci öğretimi olmayan bölümlerde 10 ve altındaki bölümlerimizde Yrd. Doç. Atamalarında Doktora sonrası gelişmiş üniversitelerde bir yıl bilimsel araştırma yapmak koşulu uygulanacaktır*
- *Yeni Kurulan edebiyat bölümlerimizde ve Öğretim üyesi açığı bulunan bölümlerimizde öğretim üyesi açığını kapatmak için gelişmiş üniversitelerin öğretim elemanı yetiştirme programına dâhil olunacaktır*
- *Bölümlerimizin bilimsel ve sanatsal faaliyetlerini arttırmak*

Eğitim alanlarındaki yetersizlikler, öğretim elemanı ve teknik eleman eksikliği, diğer üniversiteler ile iletişim zayıflığı, öğretim elemanı-öğrenci ve diğer

üniversite paydaşlarıyla etkileşimin yetersizliği ayrıca yoğunluktan araştırmaya yeterince zaman ayıramıyor olması, yeni bilgi üretimi eksikliği ve bilgilerin devamlı sorgulanmasındaki yetersizlikler ile çağdaş ve yenilikçi uygulamalara karşı direnç, değişime uyum sağlayamama bağlamında, Fen Edebiyat Fakültesi'nde laik bilinci uyandırma yeterliliğini olumsuz etkileyen etkenler olarak göze çarpmaktadır. Bununla birlikte bağımsız düşünme yeteneği ile donatılmış bireyler yetiştirme çabası, inandırma değil araştırmacılığı ön planda tutma isteği, başkalarının inanç ve düşüncelerine saygılı olma, her öğrencinin değerli görülmesi ve bunun yanı sıra farklılıkları kabullenme, farklılıklarla birlik olabilme, yeni bilgiler üretme, eleştirel ve yaratıcı olma çabası, dogmatik bilgiyi kabul etmeme gibi göstergeler üniversiter duruşun laik bilinci uyandırma yeterliliğini olumlu etkileyen veriler olarak değerlendirilmiştir. Stratejik amaçları kapsamında, fakültenin eğitim alanlarının geliştirilmesinin, diğer üniversitelerle ilişkilerin ve araştırmaların artırılmasının, öğretim elemanı-öğrenci oranında dengenin sağlanmasının, eğitimi destekleyen sosyal, kültürel ve sportif etkinlikler ile öğrenci topluluk ve kulüpleri sayısının ve katılımının artırılmasının hedeflenmesi üniversiter duruşun laik vizyonu bağlamında olumlu değerlendirilmektedir.

D.Ü. Sağlık Bilimleri Enstitüsünün laik vizyonunun ortaya konması amacıyla fakültenin stratejik planında yer alan zayıf ve güçlü yanlar ile misyon, vizyon, ilkeler ve stratejik amaçlar incelenmiş ve üniversiter duruşun laik vizyonu ve laik bilinci uyandırma yeterliliğiyle doğrudan ve dolaylı ilgisi olabilecek veriler aşağıdaki şekilde sıralanmıştır⁹⁶.

Zayıf Yanlar

- *Personelin sosyal iletişimini arttıracak faaliyet eksikliği*
- *Danışmanlık eğitimi zayıflığı*
- *Öğrenci rehberlik hizmetleri eksikliği*
- *Araştırma kültürününün zayıf olması nedeniyle tezlerin yeterli bilimsel düzeye çıkamaması*
- *Öğretim üyesi-ders yükü dağılımı eşitsizliği*

⁹⁶ D.Ü. Sağlık Bilimleri Enstitüsü Stratejik Planı, www.dicle.edu.tr/Enstitüler

- Geri bildirim mekanizmasının olmaması
- Anabilim dalları ve öğretim üyeleriyle iletişim eksikliği
- Öğrenci hak ve sorumluluklarına ilişkin bilinç eksikliği
- Programların dışa açık olmaması
- Kariyer danışma merkezinin olmaması
- Anabilim dallarının lisansüstü eğitimi bilimsel araştırmanın bir parçası olarak görmemesi
- Uluslararası kuruluşlarla ilişkilerin zayıf olması

Güçlü Yanlar

- Geniş ve yetkin akademik kadro
- Öğrencilerde kalite (yüksek kriterlere göre seçim)
- Motivasyonu yüksek iyi yetişmiş idari personel
- Bilişim Teknolojilerinin yaygın kullanımı
- Başka kurumların öğrencilerine ders verme imkanı
- Yurtdışı programlara katılım
- Öğretim üyelerinin yurtdışı ilişkilerinin olması
- Kurum içinde sağlık bilimleri enstitüsünün saygınlığı
- Ülke genelinde sağlık bilimleri enstitülerinin yıllık olarak değerlendirilmesi
- İdari organizasyonun iyi yapılandırılmış olması
- Tüm süreç ve idari tasarrufların düzenlemelerle belirli olması
- Personelin öğrencilerin sorunlarını çözme konusunda istekli olması

Misyon: Sağlık Bilimleri Enstitüsü, öğrencilerin kendi potansiyellerini ortaya koymalarına fırsat verecek bir ortamda, en üst düzeyde lisansüstü eğitim verilmesini sağlayarak, yaratıcı ve evrensel bilime katkı yapan bilim adamları ve uzmanlar yetiştirmeyi sağlamak.

Vizyon: Sağlık bilimleri alanında eğitim ve araştırmalarıyla uluslararası düzeyde saygın ve tercih edilen; yeni ufuklar açan, değişen dünya koşullarında topluma liderlik yapabilen bilim adamı ve uzmanlar yetiştiren bir Sağlık Bilimleri Enstitüsü olmaktır.

İlkeler

- İnsan haklarına saygılı
- Dürüst
- Ayrımcılık yapmayan
- İfade özgürlüğü ve demokrasiye saygılı
- Etik ve ahlaki değerlere sahip
- Bilime ve analitik düşünceye inanan
- Bilimsel özgürlüğü yücelten
- Eğitimin toplumsal dönüşüme öncülük ettiğine inanan
- Çevreye saygılı
- Uzlaşmacı
- Kurumsal güven, bilinç ve kültüre sahip
- Mükemmelliğe Ulaşmaya çalışan

- *İşbirliği anlayışına sahip*
- *Paylaşımçı*
- *Sorumluluk bilincinde olan*
- *Şeffaf, adil ve hoşgörülü*
- *Takdir eden*
- *Yaratıcı ve yenilikçi bir kurum olarak varlığını sürdürmek*

Stratejik Amaçlar

- *Eğitim programlarının yapısını güçlendirmek*
- *Tez kalitesini arttırmak*
- *Eğitimde dışa açılımı sağlamak*
- *Enstitü faaliyetlerinde verimliliği arttırmak amacıyla çağdaş yönetim tekniklerinden yararlanmak*
- *Enstitü faaliyetlerinde bilişim teknolojilerinden daha fazla yararlanmak*

Personelin sosyal iletişimini arttıracak faaliyet eksikliği, öğretim üyesi ders yükü dağılım eşitsizliği, anabilim dalları ve öğretim üyeleri arasındaki iletişim eksikliği, uluslararası kuruluşlarla ilişkilerin zayıf olması, öğretim elemanı-öğrenci ve diğer üniversite paydaşlarıyla etkileşim yetersizliği, danışmanlık eğitimi zayıflığı, öğrenci rehberlik hizmetlerinin eksikliği, öğrenci hak ve sorumluluklarına ilişkin bilinç eksikliği, kariyer danışma merkezinin olmaması, öğrenciye gösterilen saygı ve verilen değerlerin yeterli seviyede olmaması bağlamında; araştırma kültürünün zayıf olması nedeniyle tezlerin yeterli bilimsel düzeye çıkamaması, anabilim dallarının lisansüstü eğitimi bilimsel araştırmanın bir parçası olarak görmemesi, araştırma ve yeni bilgiye gerekli önemin verilmemesi bağlamında; Sağlık Bilimleri Enstitüsü'nün laik bilinci uyandırma yeterliliğini olumsuz etkileyen etkenler olarak göze çarpmaktadır. Yurtdışı emsal kurumlarla iletişim, yıllık olarak aynı kategorideki kurumların aynı kriterlerle değerlendirilmesi, öğretim elemanı-öğrenci ve diğer üniversite paydaşları etkileşimi bağlamında; yaratıcı ve evrensel olarak bilime katkı yapan bilim adamlarının yetiştirilmesi, yetiştirilenlerin değişen dünya koşullarına uyum içerisinde bulunması, bilimsel özgürlüğü yücelten yaratıcı ve yenilikçi ilkelere sahip olma ve bunun yanında durağanlığın ve doğmaların değil, değişim ve gelişimin kabul edilmesi, insan haklarına saygı, farklılıklarda ayrımcılık yapmama ve eşit mesafeli davranış bağlamında; üniversiter duruşun laik bilinci uyandırma yeterliliğini olumlu etkileyen veriler olarak değerlendirilmiştir. Enstitünün

stratejik amaçları kapsamında; eğitim programlarının yapısal olarak güçlendirilmesi (iş yoğunluğu-öğrenci- öğretim elemanı oranı çerçevesinin iyileştirilmesi, tez sürecindeki kalite artırımının sağlanması, yurtdışı eğitim programlarına katılımın artırılması), tez kalitesini arttırmak hedefi (lisansüstü özellikle de doktora eğitiminin esas amacı olan bağımsız araştırma yapabilen bilim adamları yetiştirme etkililiği) olumlu değerlendirilebilir. Bunun yanında eğitimde dışa açılımı sağlamak (ulusal ve uluslararası enstitülerle programlar bazında işbirliği), enstitü faaliyetlerinde verimliliği ve motivasyonu arttırmak ayrıca enstitü faaliyetlerinde devamlı güncel bilgiye erişebilmek için bilişim teknolojilerinden daha fazla yararlanma hedefi, üniversiter duruşun laik vizyonu bağlamında olumlu değerlendirilmektedir.

1.3.2 Üniversiter Duruşun Teorik/Sosyal/Teknik Araçları ve Laiklik

Yükseköğretimde laik vizyon açıklanırken, ön lisans, lisans, lisansüstü programları ele almak kaçınılmaz bir durumdur. Çünkü yükseköğretim sistemi, programıyla işlerlik kazanır⁹⁷. Öğrencilerin eğitim ve öğrenimlerini gerçekleştirmesi için hazırlanan yöntem, teknik, hedef ve içerik düzenlemesi ve planlaması eğitim programını oluşturur. Toplumun ihtiyaçları ile değişimi, insan ve toplumdan beklentiler, programın hem felsefesini hem de hedeflerini belirlemektedir. Ulusal eğitim sistemlerinin genel ve özel hedeflerinin eğitim programlarının belirlenmesinde etkisi büyüktür⁹⁸. Her program bir modele yönelir veya bir modelden etkilenir. Terim olarak model, gerçek ya da kavramsal bir varlık, olay ya da durumun özde anlam kaybına yol açmadan daha yalın, açık ve kolay anlaşılabilir açıklamasıdır. Programlar sürecin önceden tasarlanması ve uygulamayla gerçekleşme durumunu kapsar. Yükseköğretimde program; eğitim sürecinin amacını, boyutlarını, yapısını ve işleyişini, bölümlerini, aşamalarını evrelerini, hedeflerini, içeriğini, yöntemlerini, araç ve gereçlerini, işlem ve

⁹⁷ Fatma Varış, **Eğitimde Program Geliştirme Teori ve Teknikler**, (Ankara: A.Ü.E.F yayını, 1988),s.6.

⁹⁸ İsmail Doğan, "Küresel Değerler ve Eğitim" **Eğitimde Yansımalar: V 21. Yüzyılın Eşiğinde Türk Eğitim Sistemi Ulusal Sempozyumu**. (Ankara: Öğretmen Hüseyin Hüsnü Tekişik Eğitim Araştırma Geliştirme Merkezi Yayınları 3,1999),s.53.

etkinliklerini ve bunlar arasındaki ilişkileri kapsayan fonksiyonel bir bütündür. Özellikle yükseköğretim paydaşları, programlar ve bilgi modelleri konusunda belirli bir türü üstün tutan bir anlayış ve yaklaşım içinde olmamalıdır. Çünkü her program türünün ve bilgi modelinin diğerlerine göre belli bir üstünlüğü vardır. Öğretim elemanları kendi görevleriyle doğrudan ilgili program ve bilgi modellerine takılıp kalmamalı, tutarlı bir açılım içinde diğer program ve bilgi modellerini de tanımalıdır⁹⁹. Bu durum farklı değerlendirmeleri anlayabilme kapasitesini artırarak farklı düşüncelere yaklaşımı yumuşatan bir etken olacak ve günümüzde yükseköğretimde gözlenebilen farklı anlama sorununu da ortadan kaldıracaktır. Bu noktada lisansüstü programların amaçlarının özgün bir açıklaması anlamlı olacaktır¹⁰⁰:

...Lisansüstü eğitimin gerçek vizyonu, öğretisel-bayat bilinç enerjileriyle pozitif programlama yaparak insan-nesnel dünya otorite ikileminde nesnel koşulların hipnotize ettiği, gördüğüne inanma tepkiselliğiyle sorumluluktan kaçan ve kaba-nitelikli tekrarlarla kendini gerçekleştirdiğini/aştığını sanan ikinci el karbon kopyalar üretmek değil; negatif koruma yaklaşımıyla doğal zekâsı coşmuş, bilinç-deneyim ayırdıyla nesnel farkındalığa ulaşmış, özgürlük-sorumluluk dengesi içinde inandığını görme etkiselliğini deneyimleyen yetkin bireylerin doğal olgunlaşma sürecini desteklemektir...

Yükseköğretim ön lisans, lisans, lisansüstü programlarla, alt basamakların öğrenciye kazandırdığı bilgi ve becerileri tamamlamak, geliştirmek, bir alanda uzmanlık yönünde derinlemesine ilerletmek ve öğrenciyi bir mesleğe veya kariyere hazırlamak durumundadır¹⁰¹. Günümüzün yükseköğretim programları, öğretim elemanlarının rolünü, bilgi aktaran değil bilgiyi yapılandıran, öğrencilerin kendi kendilerini yönetmesini teşvik eden bir konuma getirmiştir. Ön lisans, lisans, lisansüstü programlar, öğrencilerde bilgiyi ezberlemek yerine, karmaşık problem çözme etkinliklerine katılma, soruları cevaplamak için araştırma yapma,

⁹⁹ Ali Uçan, "Cumhuriyet Döneminde Eğitimde Uygulanan Program Türleri ve Program Modelleri", **Eğitimde Yansımalar: V 21. Yüzyılın Eşiğinde Türk Eğitim Sistemi Ulusal Sempozyumu**, (Ankara: Öğretmen Hüseyin Hüsnü Tekişik Eğitim Araştırma- Geliştirme Merkezi Yayını, 1999), s.344,357.

¹⁰⁰ Hasan Akgündüz " Geleneksel medrese ve üniversite programlarında lisansüstü eğitim ", **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi**. (2006) www.e-sosder.com. C.5. S.180. s.1.

¹⁰¹ Oguz Aytunga, "Bilgi Çağında Yükseköğretim Programları" **Milli Eğitim Dergisi**. www.meb.gov.tr/yayınlar/e-dergiler 2004. S.164

alanlarla ilgili yöntem ve teknikleri kullanma, kendini eleştirme, bilgiyi kullanmayı ön planda tutma ve birçok kaynağa başvurarak konuyu değişik bakış açılarından öğrenme, kendi kendini güdüleme, zamanı etkin kullanma faaliyetlerine yönelmektedir¹⁰². Yükseköğretim programları arasında; süre, tür, düzey vb. gibi açılardan farklılıklar bulunmakla beraber, genel olarak programlarda bulunan ortak özellikler şöyle sıralanabilir¹⁰³:

- *Yüksek öğretim programlarının amaçları, bilgi çağı insanında bulunması gereken özelliklere göre, açıkça belirlenmiş olmalı ve yalnızca bilişsel değil, duyuşsal ve devinişsel alanlardaki amaçların kazandırılmasına da ağırlık verilmelidir.*
- *Çağın gerektirdiği, bireysel ve toplumsal gereksinimlerin karşılanmasına hizmet etmelidir.*
- *Bilgiyi edinme, üretme ve paylaşma olanağı verecek etkin öğrenme yaşantıları sağlamalıdır.*
- *Öğrencilerin, öğrenme yaşantısına etkin katılımını ve öğrenme süreçlerini yönetebilmesine olanak vermelidir.*
- *Okul içi ve dışı her türlü kaynaktan (insanla ilgili ya da bilgisayar teknolojileri başta olmak üzere, madde kaynakları) yararlanmayı teşvik edici olmalıdır.*
- *Sağlıklı insan ilişkilerinin kurulmasını, etkili iletişimi, bireylerin ve kurumların birbirleriyle işbirliğini sağlamalıdır.*
- *Öğrencilerin bireysel farklılıklarını gözetmelidir.*
- *Öğrencilerin öğrenme süreci esnasındaki gelişimlerini ve süreç sonunda alınan ürünleri çok yönlü olarak, çeşitli tekniklerle ölçülüp değerlendirilmelidir.*

Sonuçta programlar, soruların cevaplarının verildiği konunun yanında, araştırılarak bilgiler elde edilmesi bağlamında, özgür düşünceyi ve farklı bakış açısını destekler niteliktedir. Yükseköğretimimizde uygulanan plan ve programlar, anlaşıldığı gibi herhangi bir inanç temel alınarak oluşturulmamıştır. Ülkenin şartlarına uygun olarak, birlik ve beraberlikle ilgili yönlendirmelerin üniter devlet yapısı bağlamında düşünüldüğü değerlendirilmektedir. Bu bağlamda programlardaki ve bilgi modellerindeki çeşitlilik, laik vizyon açısından üniversiter duruş için olumlu değerlendirilmektedir.

¹⁰² David Bridges, "Back to the Future: The Higher education Curriculum in the 21. Century", **Cambridge Journey of Education**. (Cambridge: Cambridge University Issue, 2000), vol.30, s.3.

¹⁰³ Aytunga Oguz, a.g.e.

Yükseköğretim, günümüzde yaşanan değişim sonucunda gelinen nokta itibariyle, eğitim-öğretim, araştırma-geliştirme ve toplum hizmetleri ile ülke ekonomisinin temel etkeni, uluslararası rekabette ülkenin düzeyini belirleyen ve insanlığın ulaştığı olduğu bilgi toplumu aşamasında bilgi üreten kaynakların öncüsü niteliğine sahiptir. Yükseköğretim, basın yayın mekanizmalarıyla topluma sunulduğu gibi sadece üniversiteler ve YÖK'ten oluşan bir yapı olarak görülmemelidir. Yükseköğretimi oluşturan mekanizmaların tümü sayılacak olursa; Üniversiteler, meslek odaları, TÜBİTAK, dernekler, sendikalar, Üniversiteler Arası Kurul, ÖSYM, TÜBA, Milli Eğitim Bakanlığı, Kredi ve Yurtlar Kurumu, Yükseköğretim Kurulu, öğrenci konseyleri, öğrenci dernekleri ve öğrenci kulüpleridir. Yükseköğretim yapısının daha iyi anlaşılması için sistemde doğrudan ve dolaylı biçimde yer alan temel aktörler hakkında bilgi sahibi olunması önemli olarak değerlendirilmiştir¹⁰⁴:

Milli Eğitim Bakanlığı: Ülkemizde eğitim ve öğretim kurumlarının hepsi Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlıdır. Bu durum kutuplu eğitimi engellemiş ve toplumun birbirini anlayan bireylerden oluşması yönünde, eğitimde birliği sağlamıştır. Her ne kadar toplumda bu haliyle bile sorunlar büyük olsa da, eğitime yaklaşım açısından günümüzdeki durum önceki uygulamaların sakıncalarını ortadan kaldırır niteliktedir. Milli Eğitim Bakanlığı'nın yükseköğretimle ilişkisi hiyerarşik yapı içerisinde değildir. Bakanlık bünyesinde bulunan Yükseköğretim Genel Müdürlüğü vasıtasıyla, ortaöğretim ile yükseköğretim arasında bir köprü oluşturulmuş, bu konuda politika, hedef ve ilkeleri belirlemek ve gelişimi sağlayacak programları üretme görevini üstlenmiştir¹⁰⁵.

Yükseköğretim Kurulu (YÖK): 1973 yılında, 1750 sayılı Üniversiteler Kanunu ile kurulan YÖK, Anayasa Mahkemesi tarafından 1961 Anayasası'na

¹⁰⁴ DPT, "Yükseköğretim Özel İhtisas Komisyonu Raporu", **9. Kalkınma Planı**, (Ankara: DPT yayını, 2006), s.61-69.

¹⁰⁵ www.meb.gov.tr

uygun bulunmayarak kaldırılmıştır. Şu an için kanuni dayanağı, anayasanın 131. maddesi ve 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunudur. Yükseköğretim Kurulu, üniversiteler, Bakanlar Kurulu ve Cumhurbaşkanı tarafından doğrudan seçilen üyelerden oluşmaktadır. Yükseköğretim Kurulu'nun organları, genel kurul, YÖK başkanı ve yürütme kuruludur. YÖK bünyesindeki birimler ise; Yükseköğretim Denetleme Kurulu, Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi (ÖSYM), Üniversiteler Arası Kurul ile planlama, araştırma, geliştirme, bütçe, yatırım ve koordinasyon faaliyetleri ile ilgili birimlerdir. Bunların yanında Enformatik Bilgi Komitesi, Öğretmen Yetiştirme Milli Komitesi ve Stratejik Araştırma Milli Komitesi de yer almaktadır. Yükseköğretim Denetleme Kurulu, YÖK adına üniversiteleri, bağlı birimlerini, öğretim elemanlarını ve bunların faaliyetlerini gözetim ve denetim altında bulunduran bir kuruluştur. Üniversiteler Arası Kurul, üniversite rektörleri, silahlı kuvvetlerden bir profesör ile her üniversite senatosunun seçeceği bir profesörden oluşur ve yükseköğretimi planlamak, üniversiteler arası akademik koordinasyonu sağlamak, üniversitelerin öğretim ihtiyacını karşılayacak tedbirleri almak, üniversiteleri ilgilendirecek kanun, tüzük ve yönetmeliklerin taslaklarını hazırlamakla görevlendirilmiştir¹⁰⁶. Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi (ÖSYM), YÖK'ün tespit ettiği esaslar çerçevesinde yükseköğretim kurumlarına öğrenci alınması amacı ile sınavları hazırlayan, uygulayan, değerlendiren, öğrencileri yükseköğretim kurumlarına yerleştiren kurumdur¹⁰⁷.

Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK): Akademik araştırmaları desteklemek ve teşvik etmek amacı ile kurulmuştur. İdari ve mali özerkliği vardır ve kamu tüzel kişiliği olarak Başbakanlıkla ilgilendirilmiştir. Ülkemizin bilim ve teknoloji politikalarının saptanmasında hükümete yardımcı olma görevi verilmiştir. Bünyesinde, bilim kurulu, araştırma grupları ve araştırma merkezleri ile enstitüler yer alır¹⁰⁸.

¹⁰⁶ www.yok.gov.tr

¹⁰⁷ www.osym.gov.tr

¹⁰⁸ www.tubitak.gov.tr

Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA): Ülkemizin tüm bilim alanlarında, bilimci kişiliği ve araştırmacılığı özendirmek ve bu alanda çalışanları onurlandırmak, gençleri bilim ve araştırmacılığa yönlendirmek, ülkemizde bilimle ilgilenen araştırmacıların toplumsal statülerini yükseltmek için çalışan bir kurumdur. Bilim ve araştırma standartlarını uluslararası standartlara çıkartmak amacıyla Başbakanlığa bağlı olarak kurulmuştur. Ana organları Akademi Genel Kurulu, Akademi Konseyi ve Akademi Başkanı'dır¹⁰⁹.

Yükseköğretim alanında sivil örgütlenmeler: Yükseköğretim kurumunun devlet kapsamı dışında oluşturulabilmesi için kar amacı taşımayan vakıflar tarafından kurulmaları gerekir. Bu kapsamda yükseköğretim öğrencilerine barınma, iaae, eğitim masrafları konularında katkı sağlayan vakıflar ve derneklerden söz edilebilir. Bunlarla ilgili olarak özellikle dini görüşü yayma amacı güden ve inanç bazında aynı yoğunluğu tercih eden öğrencileri bir arada tutmak için örgütlenen yapılanmalar kamuoyunda gözlemlenebilmektedir. Bu gibi yapılanmalarla mücadele edilirken, işleyen sistemin eğitim eşitliği bağlamında varlığının korunması da önemlidir. Ayrıca demokrasi geliştikçe sivil toplum örgütlerinin etkinliklerinin arttığı da gözlenmektedir. Özellikle önümüzdeki dönemlerde öğretim elemanlarının üye oldukları dernek ve sendikaların yükseköğretimde etkilerinin artacağı beklenmektedir. Aynı şekilde özel sektörün de teknoloji ve bilgiye ihtiyacı arttıkça, kalifiye insan gücünün kaynağı konumundaki yükseköğretime olan ilgisi katlanmaktadır. Sonuçta artan bu ilgi, yükseköğretimdeki kalitenin artırılması için baskıya dönüşmekte ve sisteme yeni bir denetim mekanizması görevi yapmaktadır. Bunun sonucu olarak da eğitimde program bazında çeşitlilik yaygınlaşmakta, eğitimle ilgili politika ve uygulamalara büyük fayda sağlamaktadır¹¹⁰.

¹⁰⁹ www.tuba.gov.tr. [Erişim tarihi: 06 Eylül 2006]

¹¹⁰ DPT, "Yükseköğretim Özel İhtisas Komisyonu Raporu", **9. Kalkınma Planı**, (Ankara: DPT yayını, 2006),s.67.

Öğrenci Kulüpleri, Konseyleri ve Dernekleri: İlgili yükseköğretim kurumunun izni ve bir öğretim elemanı aracılığıyla farklı faaliyet alanlarında öğrenci kulüpleri kurulmaktadır. Öğrenci konseyleri ise yönetmelikle düzenlendiği şekilde seçimle olmaktadır. Öğrenci ve mezunları dernekleri ise dernekler kanununa göre kurulabilmektedir. Bütün bu oluşumlar, öğrencilerin yükseköğretim kurumuna daha fazla katkı sağlaması ve destek görmeleri için kurulmuşlardır. Öğrenci temsilcilikleri ve konseylerinin diğer üniversitelerdeki (bunlara başka ülkelerin üniversiteleri de dâhildir) benzer yapılanmalarla etkileşim içerisinde olmaları, etkinliklerinin devamlı artmasına yol açmaktadır. Tüm bunlar yükseköğretimde laik duruşun özümsemesinde rol oynayan sosyal paylaşımlardır. Yükseköğretimde, rol oynayan aktörlerin hepsinin tek kaynaktan yönlendirilen oluşumlar olmadığı ortadadır. Bu durum çeşitliliği ve farklı görüşlerin birlikte aynı amaç için çalışabileceğini, yükseköğretimden etkilenen kişilere de göstermesi açısından önemli bir etki yaratmaktadır¹¹¹.

Yükseköğretim kurumlarının idari ve örgütsel yapısının yanında temel paydaşları öğretim elemanları ve öğrencilerdir. 2547 sayılı Yükseköğretim Yasası'nda öğretim elemanlarının görevleri; eğitim-öğretim vermek, proje hazırlıklarını ve seminerleri yönetmek, bilimsel araştırmalar ve yayımlar yapmak, öğrencilere rehberlik etmek, yetkili organlarca verilecek görevleri ve yasa ile verilen diğer görevleri yapmak şeklinde özetlenebilir. Yasada da görüldüğü üzere öğretim üyelerinin görev tanımlarının yapılabilmemesinin bir takım zorlukları bulunmaktadır. Öğretim üyesi, mesai saatleri içinde eğitim-öğretim, mesai saatleri dışında da bilimsel araştırmalar yapabilir. Ayrıca yasayla öğretim üyelerine “yetkili organlarca verilecek görevleri yapmak” gibi sınırları ve süresi çizilemeyecek görevler verilebilmektedir. Öğretim elemanı profilinin belirginleşmesi açısından değerlendirilebilecek verilerin başında, öğretim elemanı yetiştirilmesi ve öğretim elemanı-öğrenci oranının ortaya konması önemli görülmüştür. Öğretim elemanı başına düşen öğrenci sayısının yeterli seviyeye

¹¹¹ DPT, a.g.e.s.68.

getirilmesi, gelişmiş ülkelerle kıyaslandığında nicel veriler olarak sorunlu gözükmektedir. Ülkemizde lisans düzeyinde devlet üniversitelerinde öğrenci-öğretim üyesi oranı incelenmiş, branşlar arasındaki kriter farklarından dolayı, değerlendirme alanlara göre yapılmıştır. Örneğin, ilköğretim ve okulöncesi öğretmenliği alanlarında bir öğretim üyesine 447 öğrenci, beden eğitimi ve spor öğretmenliği alanlarında 149, yabancı dil öğretmenliği alanlarında 106, inşaat mühendisliğinde 24, tıp da 1.8 öğrenci düşmektedir. Vakıf üniversitelerinde de öğretim üyesi başına 45 öğrenciye kadar oran gözlenmektedir. Tüm öğretim elemanlarının öğrencilere oranındaysa, ülkemizdeki durum öğretim elemanı başına 37 öğrencidir. Bu oran Almanya'da 8, Avusturya'da 9, Belçika, Hollanda, Polonya ve Japonya'da 10, İsviçre'de 12, ABD ve İngiltere'de 14, Yunanistan'da 16, İspanya'da 17, İrlanda'da 19, Portekiz'de 20, Fransa'da 25'dir¹¹². Bu veriler ışığında ortada olan durum, eğitimin niteliğini de etkileyen bir nicelik sorunu olduğudur. Bu bağlamda oranın gelişmiş ülkeleri yakalaması ve ihtiyaçları giderebilmesi için 2001–2002 yılında Öğretim Üyesi Yetiştirme Programı devreye sokulmuştur. Bu program yurt içi ve dışı bütünleştirilmiş doktora programı olarak kabul görmektedir. Üniversiteler kendi aralarında yaptıkları protokollerle birbirlerinin öğretim üyelerini yetiştirmektedirler. Bu durum özellikle köklü üniversitelerde yerleşmiş olan laik anlayışın yeni ve tam olarak kurumsallığını sağlayamamış üniversitelere veya diğer yükseköğretim kurumlarına, öğretim elemanlarının etkileşimiyle aktarılmasını sağlaması bağlamında olumludur. Öğretim elemanı profili açısından önemli olabileceği değerlendirilen bir diğer konu da, öğretim üyesi başına düşen bilimsel yayın sayısıdır. Üniversite bazında istatistikî veriler incelendiğinde, yükseköğretim kurumları arasında öğretim elemanı başına düşen bilimsel araştırma sayısında büyük farklılıklar olduğu görülmektedir. Dünya verileriyle bu durumu değerlendirmek için başvurulabilecek olan Science Citation Index (SCI)'de, kayıtlı toplam yayın içinde ülkemiz 2000 yılında 25. sırada, 2003 yılında

¹¹² DPT, "Yükseköğretim Özel İhtisas Komisyonu Raporu", **9.Kalkınma Planı**, (2007-2013), (Ankara: DPT yayını, 2006), s.36,37.

22.sırada ve 2004 yılında 20. sırada yer almıştır¹¹³. Bu verilerden çıkarılacak sonuç; öğretim elemanlarının, bilgi üreterek öğrencilerdeki değerleri ortaya çıkaracak şekilde görev yapmaları yerine düzenlemelerle kendilerine yüklenen işleri yetiştirme modunda olduklarıdır. Bu durum da, üniversiter duruşun laik bilinci uyandırma yeterliliğini olumsuz yönde etkilemektedir.

Yükseköğretimdeki öğrenci profilinin anlaşılmasında ise temel demografik ve sosyo ekonomik yapının bilinmesi faydalıdır. Ülkemiz çok genç bir nüfus oranına sahiptir. Nüfusun %46.3'ü yani 33 milyon 366 bin kişisi 0-24 yaş gurubundadır. Yükseköğretim çağındakilerin toplam nüfusa oranı 2010 yılına kadar %6.5-7 arasında olacağı öngörülmektedir. Bu durumundan çıkarılması gereken yükseköğretimde oluşturulacak okullaşma oranının eğitimde fırsat eşitliğini bozmayacak şekilde oluşturulmasıdır. Günümüz verileriyle yükseköğretim okullaşma oranları incelendiğindeyse; 2004-2005 yıllarında açık öğretimde çağ nüfusunun %13.4'ü, örgün öğretimde çağ nüfusunun %26.5'ine yani toplamda %39.9'una okuma imkanı vermektedir¹¹⁴. Gelişmiş ülkelerle kıyaslandığındaysa bu oran; Kanada'da %88, ABD'de %81, Belçika'da %56, Güney Kore'de %52, Fransa'da %51, Hollanda'da %48, Almanya'da %46, Japonya ve İsrail'de %41'dir. Bu durumu bir örnekle açıklamak gerekirse, 2002 yılında yükseköğretim çağı denebilecek 15-19 yaş arasındaki nüfusun %56.95'i, 20-24 yaş arası nüfusun %85.46'sı eğitim dışında bulunmaktadır. Ayrıca eğitim çağında olup da eğitim dışında kalanların %45.4'ü işsizdir. Gelişmiş ülkelerde bu oran %16.7 ile bize kıyasla oldukça düşüktür. Bu verilerle ulaşılabacak sonuçları daha anlaşılır kılmak için yükseköğretime başvurup da yerleştirilenlerin oranlarının da değerlendirilmesi gerekir. 2004 yılında yükseköğretime 1.786.883 kişi başvurmuş ve bunların %20'si örgün öğretime, %12,2'si açık öğretime yerleşmiştir. YÖK verilerine göre, bu durumun önümüzdeki yıllarda da bu şekilde devam edeceği anlaşılmaktadır. Burada gözden kaçırılmaması gereken bir veri de, yükseköğretime yerleştirilen öğrencilerin %33,8'inin halinden memnun

¹¹³ www.yok.gov.tr/eğitim/raporlar- Türk yükseköğretiminin bugünkü yapısı (2005)

¹¹⁴ www.dpt.gov.tr. DPT, Ekonomik ve Sosyal Veriler 1950-2004

olmayarak, tekrar üniversite sınavına girmeleridir¹¹⁵. Bu durum da zor şartlarla yükseköğretime yerleştirilenlerin büyük çoğunluğunun, durumlarını beğenmediklerinin göstergesidir. Bu olumsuzluklar yanında, günümüzdeki üretim ve tüketim anlayışı bağlamında, eğitim faaliyetinin geçim faaliyetinin ön şartı haline getirilmesi ve eğitimle insana yüklenecek değerlerden sadece kazanç getirme boyutunun ön planda tutulması değerler açısından sorunlu gözükmemektedir. Bu noktada var olan sorunlar, inanç, ideoloji, ırk boyutunda kendini var edebilecek durağan bilgi ile beslenen oluşumlara avantaj sağlamaktadır. Farklılıklar, varlık boyutunda da kendini göstermekte ve günümüzde diğer kutuplaşmaların önüne geçmiş kabul edilmektedir. Bu durum, eğitimde eşitliği bozan boyutta yükseköğretimimizde de yaşanmaktadır. Bu bağlamda, öğrenci profili de, üniversiter duruşun laik bilinci uyandırma yeterliliğini destekler nitelikte gözükmemektedir.

Öğrenci profili sorunlarının fazlalığı, ülkemizde diğer ülkelerde olduğu gibi eğitim etkinliğine yeni bir boyut getirilmesini gerektirmiştir. Eğitim etkinliğinin yeni bir boyutu olarak ortaya çıkan ve öğrencinin gelişimini sağlamak üzere öğrenciye dönük hizmetleri yerine getiren etkinlikler, “Öğrenci Kişilik Hizmetleri” olarak tanımlanmaktadır. Bu hizmetler ile öğrencinin kişisel gelişim seviyelerinin yükselmesine ve ihtiyaçlarının karşılanmasına yardımcı olunur. Yükseköğretim kanununda yer alan öğrenci kişilik hizmetleri, bu bağlamda da idareye karşı güçlü durumdadır. Öğrenci kişilik hizmetleri şu şekilde sıralanır¹¹⁶:

- *Öğrenci danışma ve rehberlik hizmetleri,*
- *Öğrenci sağlık hizmetleri,*
- *Yöneltme, yerleştirme, meslek seçme ve izleme hizmetleri,*
- *İnsan ilişkileri ve sosyal ilişkileri geliştirme çabaları,*
- *Özel eğitim rehabilitasyon ve özel yetiştirme hizmetleri,*
- *Öğrenci kayıt, kabul, devam ve başarılarını izleme hizmetleri,*
- *Sosyal hizmet ve sosyal yardım hizmetleri,*
- *Ders dışı eğitsel etkinlik faaliyetleri,*

¹¹⁵ www.yok.gov.tr/eğitim/raporlar- Türk yükseköğretiminin bugünkü yapısı (2005)

¹¹⁶ Orhan Oguz, “Çağdaş Üniversite”, **Çağdaş Eğitim Çağdaş Üniversite**, (Ankara: Başbakanlık yayını, 1992), s.242, 243.

- *Bireye maddi yardım, kredi ve burs gibi destek hizmetleri,*
- *Barınma ve beslenme hizmetleridir.*

Bu hizmetleri genel olarak değerlendirmek gerekirse; *ders dışı eğitsel etkinlikler* yükseköğretimde öğrenci kulüpleri ve derneklerinin faaliyetleriyle beraber düzenlenen toplantı, sempozyum, konferans, festival, şenlik, spor aktiviteleri ve benzeri etkinliklerdir. Bu etkinliklerdeki amaç, öğrencilerin eğitim yaşantılarında olumlu değerler ile yaratıcılıklarını destekleyerek, yaşam kalitelerini arttırmaktır. Eğlenceli ve zengin öğrenme ortamlarıyla; öğrencinin değişik özelliklerini tanıyarak ilgi ve yeteneklerini keşfetmesi ve geliştirmesi, duygusal ve düşünsel dünyalarını dışa vurabilmesi, görüşlerini ve duygularını farklı biçimde ifade edebilmesi, estetik duygularını ve özgüvenini geliştirebilmesi, sanattan zevk almayı öğrenmesi, yeni durum ve ortamlara uyum sağlayabilmesi, sosyalleşmesi, içsel enerjisini boşaltarak rahatlaması, grup ve takım olarak çalışabilmesi sağlanır. *Rehberlik hizmeti* ile Maslov'un ihtiyaçlar hiyerarşisinde bulunan ve alt basamakta yer alan fizyolojik ve güvenlik ihtiyaçlarının tespiti gerçekleştirilir. Başka bir anlatımla, öğrencinin ihtiyacı ile ilgili nesnel bilgilendirme ve yardım, rehberliğin konusudur. *Psikolojik danışma* ise daha çok kendini gerçekleştirme konusunda rol oynar. Bu da Maslov'un ihtiyaçlar hiyerarşisinde üst seviye ihtiyaçlarla ilgili bir durumdur. Psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri, kişilik gelişimi için uygun ortam yaratırken, akıl sağlığının korunmasına da imkân vermektedir. Günümüzdeki eğitim etkinliğinde, müfredat ve nicelik sorunlarından dolayı, anlatma ve aktarma niteliği ağır basan bir uygulama söz konusudur. Karşılıklı konuşma ve etkileşim düşük seviyede gerçekleşmektedir. Psikolojik danışma ve eğitim hizmetleriyle bu sorun giderilmekte ve bireyin tek tip olmadığı yaklaşımından hareketle öğrencilerin kişiliklerinin güçlenmesine yardımcı olunmaktadır¹¹⁷. Psikolojik danışma ve rehberlik, bireye saygın bir varlık olarak yaklaşır. Dini, ırkı, rengi, cinsiyeti ne şekilde olursa olsun insan saygı duyulması gereken bir varlıktır. Saygı, başkalarının arzuları, düşünceleri, kararlarını değerli

¹¹⁷ Rasim Bakırcıoğlu, *İlköğretim Ortaöğretim ve Yükseköğretimde Rehberlik ve psikolojik Danışma*, (Ankara: Turhan Kitapevi Bilimsel Araştırma Yayınları, 1994),s.29-31.

bulmak ve önem vermektir¹¹⁸. Üniversiter duruşun laik bilinci uyandırma yeterliliğinde, kişilik hizmetlerinin başarısı önemli bir etkidir. Oysa öğrencilerin ekonomik sıkıntılarının, sağlık hizmetlerinden yararlanma, barınma ve iâşe sorunlarının kabul edilebilir düzeye indirilmediği bir ortamda öğrencilerin üst seviye ihtiyaçlarına yönelmesi çok gerçekçi bir beklenti değildir. Öğrenci kişilik hizmetlerinde yaşanan sorunlar, hâlihazırda gözlenen ve yükseköğretimde farklılıkları körükleyen bir etken olarak görülmelidir.

1.4. Öğretim Elemanı – Öğrenci İlişkileri Bağlamında Üniversiter Duruşun Laik Bilinci Uyandırma Yeterliliği

1.4.1. Öğretim/Araştırma Etkinlikleri ve Laik Vizyon

Öğretim/Araştırma etkinliğinin başarısını belirleyen unsurların başında madde unsurlarının yer aldığı gittikçe geniş kabul görmektedir. Bu madde unsurlarının etkinliklerde kendini ifade etmesi, öğretim elemanı ve öğrencilere sağlanan maddi imkânlar ve fiziki alanlarla olmaktadır. Temel altyapı sorunlarını tam olarak çözememiş olan yükseköğretimimizin AR-GE konusundaki eksikliği ortadadır. Bu konunun giderilebilmesi için hükümetler bazında Avrupa AR-GE programlarına yatırılan maddi kaynaklarda, araştırma konusunda yetersizliğimizden kaynaklanan sebeplerle tam olarak değerlendirilememektedir. AR-GE etkinlikleri kişinin yaratıcılığı ve kendini gerçekleştirme ile doğrudan ilgili olduğu için laik vizyonu etkileyen bir durumdur. Yeniliğe ve gelişime devamlı açık olmak, durağanlıktan ve gelenekten kopuş ve gelişime uyum sağlama açısından laiklik bağlamında olumlu görülmektedir. Öğretim/Araştırma etkinliklerinde öğrencilere sunulan fiziki alanlardaysa; öğrenci başına düşen laboratuvar, dersane, kütüphane, okuma odası, spor imkânları, kültürel etkinliklerini sağlayabilecekleri alanlar kastedilmektedir. Ayrıca fiziki imkânların günün her zamanı öğretim elemanlarına ve öğrencilere açık olması yine bu

¹¹⁸ Gürkan Can, **Psikolojik Danışma ve Rehberlik**, (Ankara: PegemA yayıncılık, 2002),s.17.

konunun içerisinde yer almaktadır. Yükseköğretim kurumlarımızdan fiziki alan konusunda kısa sürede çok büyük başarılar beklenmesi söz konusu görülmemektedir¹¹⁹. Örgün eğitim düşünüldüğünde, yükseköğretimde öğrenci başına düşen kapalı alan; idari olarak 3.23, eğitim alanı olarak 7.6, sosyal alan olarak 1.62, spor alanları 1.14 ve toplamda 10.75 metrekaredir. Bu kapsama açık eğitimi de dâhil edersek, toplamda 6.96 metrekareye kadar gerilemektedir. Avrupa ortalaması ise yaklaşık 25 metrekare civarındadır. Fiziki alanlar yükseköğretim paydaşlarının kaynaşması ve onlara sağlanan eğitim/araştırma etkinliklerinin çeşitliliği açısından gerekli alanlardır. Alanın yetersizliği etkinliklerde kısıntı olarak değerlendirilmelidir. Bu durum, öğretim elemanı-öğrenci etkileşimi için olumlu bir ortam olmayıp, üniversiter duruşun laik bilinci uyandırma yeterliliğini olumsuz etkilemektedir.

Öğretim/Araştırma etkinliklerinde öğretim elemanı, öğrenci, fiziki ve sosyal ortam bir bütünlük arz etmektedir. Bu bütünlüğe, öğretim elemanları ve öğrencilerin çok yönlü katılımı etkileşim açısından temel etkindir. Katılım ve işbirliği fırsatları yalnız yükseköğretim kurumunun kendi içinde değil, diğer yükseköğretim kurumlarıyla da işbirliği şeklinde olmalıdır. Bu konuda ülkemiz değerlendirildiğinde, yapının merkezi olmasının da faydasıyla yükseköğretim kurumları arasında etkileşimin fazla olduğu kabul edilebilir. Hem ülke içinde, hem de diğer ülke yükseköğretim kurumları paydaşları arasında öğretim/araştırma etkinlikleri kapsamında ilişkiler gelişme göstermektedir. Bu konuda Avrupa Birliği Eğitim ve Gençlik Topluluk programlarına (Socrates, Youth ve Leonardo) ülkemiz 2003–2004 akademik yılında katılmıştır. Sokrates programının yükseköğretimle ilgili Erasmus alt programı kapsamında öğrenci ve öğretim üyesi değişimleri gerçekleşmekte, böylece işbirliği imkânları ülkemizde de olumlu gelişmeler kat etmektedir. Bu durum değişik inanç, ırk, millet ve düşüncedeki kişilerin bir arada etkinliklere katılabilmesi açısından ve farklılıklara alışmak penceresinden laik duruş için olumlu değerlendirilmektedir.

¹¹⁹ Orhan Oguz, "Çağdaş Üniversite", **Çağdaş Eğitim Çağdaş Üniversite**, (Ankara: Başbakanlık yayını, 1992), s.234-242.

Öğretim/Araştırma etkinlikleri aktif öğrenmeyi pekiştiren gerçekçi eğitimler şeklinde olmalıdır. Bu etkinliklerde bilişsel üst düzey becerilerinin kullanılması önemlidir. Etkinlikler paylaşımcı ve işbirlikçi çalışma ortamlarında yapılmalıdır. Paylaşım ve tartışmaların amacı yeni bilgilerin oluşturulması ve varolanların sorgulanmasıdır. Etkinlikler çeşitlilik ve farklılıkla ortamı zenginleştirirler. Bu etkinliklerden bazıları şu şekildedir¹²⁰:

- *Araştırma ve proje hazırlama,*
- *Benzetim ya da rol çalışmaları,*
- *Çoklu öğrenme ortamları oluşturma,*
- *Durum çalışmaları,*
- *Sorgulamaya dayalı konuşma, tartışma ortamlarıdır.*

Öğretim/Araştırma etkinliklerinde öğretim elemanlarının uygulaması gereken hususlarda şu şekilde sıralanabilir¹²¹:

- *Öğrencinin özerkliğini ve girişimciliğini teşvik eder.*
- *Gerçek materyallerin yanısıra etkileşime dayalı ve gerçeği modelleyen materyaller de kullanır.*
- *Öğrencilerin kendi hedeflerini belirlemelerini sağlar.*
- *Öğretim teknikleri ve içerik konusunda öğrenciye tercih hakkı tanır.*
- *Öğrencilerine soru sorma ve araştırma yapmayı teşvik eder.*
- *Mutlak ya da sorgulanamayacak doğrularla değil, deneyim, ortam ve kültürün gerekliliklerine göre doğrulara tartışarak ve paylaşarak ulaşılması gerektiğini vurgular.*
- *Bireylerin öz benlik ve kişisel haklarına saygıyı kendisi örnek olarak gösterir.*
- *Öğrencilerin gerçek yaşamla ilgili deneyimleri yaşamaları için problem çözmeyi gerektiren etkinlikler hazırlar ve bunlara eleştirel yaklaşımlarını ister.*
- *Soru yönelttiğinde bekleme süresi tanır ve soruların amacı ilişkilerin güçlenmesi yönündedir. Özellikle kavramların / olguların kullanılmasını teşvik eder. Bu şekilde bireylerin kendilerini ifade etmelerini kolaylaştırmış olur.*

¹²⁰ Hanife Akar, "Oluşturmacı Öğretim Etkinliklerinin Sınıf Yönetimi Dersinde Uygulanması", **İyi Örnekler Konferansı**, (İstanbul: Sabancı Üniversitesi, 2004), www.erg.sabanciuni.edu/iok2004.

¹²¹ Hanife Akar, a.g.e.

Yükseköğretimde, öğretim/araştırma etkinliklerinin başarıyla uygulanmasında yaratılması gereken özgürlüğün önemli yeri vardır. Ortamda öğrenci sorgulayarak, zihinsel çaba göstererek, araştırma yaparak, bilinen ya da sunulanları irdeleyerek, eğiticiler ve diğer öğrencilerle etkileşimde bulunur. Yeniliğe ve yaratıcılığa açık davranışlarla etkinliklere katkı sağlar¹²². Öğrenciye aşılacak istenen, konuya bütünsel boyutta bakması ve mutlak doğrular değil, durumsallığın katkısıyla esnek yargılar üretmesidir. Yükseköğretimde eğitim/araştırma etkinlikleri, öğrencileri edilgen konumdan aktif konuma geçirmektedir. Öğretim elemanı ise öğrenciyi bilgiye ulaşması için motive eden ve öğrenci ile araştırmaya paydaş olarak katılan konumundadır. Bu etkinlikler ile elde edilen bilgi, deneyim, gözlem ve mantıklı düşünme kümesinden oluşmaktadır. Burada oluşan bilgi bir sonuç olmayıp, yeni bir bilginin oluşturulması için bir kaynaktır¹²³. Öğretim/Araştırma etkinliklerini yerine getiren yükseköğretim kurumlarının ulaşmak istediği noktalar şu şekildedir¹²⁴:

- *Bireyler İçin Öncelikli Bilişsel ve Duyuşsal Becerileri Kazandırma: Eğitimin her kademesindeki eğitim programlarının içerdiği hedefler ve öğrenme etkinliklerinin, bireylerin kendi özgün fikirlerini özgürce ifade etme, her tür kaynaktan ulaşılan bilgiye bilimsel şüphecilikle yaklaşma cesaretine sahip olma ve kendisinininki de dâhil olmak üzere her türlü fikri sorgulayabilme bilincini kazandırmak.*
- *Ulusal Yenilik Sisteminde Üniversiteler: Üniversitelerin ulusal yenilik sistemini geliştirmede ve yönlendirmede önemli bir unsur olduğu düşünüldüğünden, ihtiyaç duyacağı yasal esnekliği üniversitelere sağlamak ve araştırma için gerekli maddi kaynakları nitel ve nicel olarak artırmak ve geliştirmek.*
- *Mesleki Değişim ve Gelişim: Eğitimin her düzeyinde bireylerin meslek edinmeleri, mesleklerini zaman içinde yenileyebilmeleri ve yeni beceriler kazanarak farklı meslek dallarında faaliyet göstermeleri önemlidir ve gelecekte daha da önemli olacaktır. Bu nedenle eğitim sisteminde gerekli yapısal değişiklikleri yaparak kurumsal altyapı geliştirmek.*

¹²² Deniz Deryakulu, "Yapıcı Öğrenme" **Sınıfta demokrasi** (Editör: A. Şimşek), (Ankara: Eğitim-Sen Yayınları, 2000), s. 63

¹²³ Oguz Aytunga, "Bilgi Çağında Yükseköğretim Programları" **Milli Eğitim Dergisi**. (Ankara: MEB yayınlar daire başkanlığı, 2004), www.meb.gov.tr/yayinlar/e-dergiler.

¹²⁴ TÜBİTAK, "Eğitim ve İnsan Kaynakları Sonuç Raporu", **Vizyon 2023 Teknoloji Öngörü Projesi**, (2006), s.86-87.

- *Eğitim – Öğretim Göstergelerinde Gelişmiş Ülkelerle Fark: Eğitim-öğretim göstergeleri bakımından gelişmiş ülkelerle farkı, ülkemizdeki nüfus artışları da dikkate alarak gidermek.*
- *Bilişim Ağları: Sanal ortamda öğrenme için gerekli teknolojik altyapının ülke geneline yayılması için tüm eğitim ve öğretim kurumları ile özel kullanıcılara ulaşan bilişim ağları kurmak ve ilişkilendirmek.*
- *Eğiticilerin Eğitimi: Eğitim sisteminin her düzeyi için, eğiticilerin kendi mesleki gelişimlerini özendirerek ve destekleyecek uygulamalar getirmek.*
- *Nitelikli AR-GE İnsan Gücü: Ekonominin ihtiyaç duyduğu nitelikli AR-GE insan gücünün yetiştirilmesine öncelik kazandırmak.*
- *Ara Eleman İhtiyacı: Ekonominin ihtiyaç duyduğu ara eleman ihtiyacının karşılanmasını esas almak.*
- *Geleceğin Uzmanlık Alanları: Bilimin topluma yaygınlaştırılması ve geleceğin uzmanlık alanları konusunda toplumun bilgilendirilmesi için gerekli mekanizmalar kurmak ve bu etkinliklere süreklilik kazandırmak.*
- *Bilim ve Teknoloji Çalışmaları: Bilim ve teknoloji alanında çalışma koşullarının çekici hale getirilmesini hedeflemek.*

İnsanı merkez alan yükseköğretim sistemimiz, öğretim/araştırma etkinliklerin de başarısını arttırmak için insan sevgisini, barışı, özgürlüğü içerisinde barındırmalıdır. Yükseköğretimde, öğretim elemanı-öğrenci etkileşiminde saygının, insanlığın, hoşgörünün ve kardeşliğin yaşamsal olması gereklidir. Etkileşim ortamında laiklik yok ise diğerlerinin anlamı değerini yitirmektedir. Laik duruşun hâkim olamadığı bir alanda güzelliklerin de farkına varılması söz konusu değildir. Yükseköğretimde öğretim elemanı - öğrenci etkileşiminin de katkılarıyla yapılmak istenen, insanı merkeze alan, sevgi, barış, dayanışma içerisinde eşit ve özgür yaşamların gerekliliği bilincini ortaya çıkarmaktır. Ülkemiz incelendiğinde, değişik dini inançlarda, farklı etnik yapılarda insanların, bu topraklarda dayanışma içinde, eşit ve özgür bir şekilde yaşadıkları tarih tarafından günümüze yansıtılmaktadır. Burada yükseköğretimin ana paydaşlarının etkileşimleriyle üstlendiği görev, tarihte başarılı olan farklılıkların giderilerek birlik ortamının yaratılması durumunun günümüz koşullarında, öğretim elemanı-öğrenci ilişkileri bağlamında güncellenerek uyandırılmasıdır.

1.4.2. Sürekli Eğitim Etkinlikleri ve Laik Vizyon

Sürekli eğitim, küreselleşme ile bilginin daha önem kazanması ve gelinen noktanın topluları, kurumları, bireyleri etkilemesiyle ortaya atılmış bir kavramdır. Değişimin hızının artmasıyla teknolojiye uyum sağlayacak, değişimi izleyecek ve bu sürece katkıda bulunacak insan kaynağına da ihtiyaç artmıştır. Yaşanan gelişim başta yükseköğretim kurumları olmak üzere, öğretim kurumlarıyla her türlü örgütü yakınlştırarak, teorisyenlerle uygulayıcıları bir arada görev yapmaya yöneltmiştir. Sürekli eğitimin odak noktası bireyin gelişimidir. Bireyin gelişimi de kurumun gelişimine yardımcı olmaktadır. Bu noktada sürekli eğitimin sebepleri aranacak olursa şunlar tespit edilebilir¹²⁵.

- *Bilginin katlanarak artması,*
- *Gelişen ve değişen teknoloji,*
- *Bilginin sunumundaki çeşitlilik,*
- *Rekabet ortamı ve kurumda kalıcı olabilme,*
- *Kullanıcı gereksinimlerinin ve beklentilerinin çeşitlenmesidir.*

Gelişim yükseköğretim kurumlarını, yeni bilgileri sürekli olarak topluma yayan eğitim kurumları durumuna getirmiştir. Bu kurumlar ön lisans, lisans ve lisansüstü eğitim programlarının dışında eğitim programları düzenleyerek kurum paydaşları ve toplumu bilgilendirme bağlamında katkıda bulunmaktadırlar. Bu kapsamda yükseköğretim kurumları, eğitim programları, kurslar, seminerler, konferanslar düzenleyerek sürekli eğitime katkı sağlamaktadırlar. Ülkemizdeki üniversitelerin birçoğu da sürekli eğitim merkezleri kurarak sürekli eğitim etkinliklerini kurumsallaştırmışlardır. Yükseköğretim kurumlarının sürekli eğitim merkezleri toplumdaki ihtiyaçlar doğrultusunda, ihtiyaç duyulan programları sunmanın yanında, kurumların hizmetiçi eğitim görevini de yerine getirmektedir. Bu etkinlikler, yükseköğretimde varolan farklı düşüncelerin eğitilmek istenenlere sunumuyla kişilerde geniş bakabilme ve farklı düşüncelere tahammül kapasitesini arttırması kapsamında laik vizyon açısından olumlu değerlendirilmektedir.

¹²⁵ İlkay Holt ve Duygu Kızılaslan, "Kütüphanecilikte Sürekli Eğitim Uygulamaları ve Koç Üniversitesi Suna Kırış Kütüphanesi Örneği", **Kütüphaneciliğin Destanı Uluslararası Sempozyumu**, (Ankara: 2004). www.ku.edu.tr/library/surekli_egitim.

Öğretim elemanı/öğrenci düşünüldüğünde yükseköğretim kurumlarının sağladığı şu sürekli eğitim etkinlikleri gözlenmektedir¹²⁶:

- *Kongre, Konferans ve Seminerlere Katılım: Öğretim elemanı ve öğrencinin eğitim gereksinmelerine yönelik olarak kongre, konferans ve seminerlere dinleyici veya bildiri ile katılması, hem yenikleri izlemesi, hem de bilgi paylaşımı sağlaması bakımından önemli bir aktivitedir.*
- *Uzaktan Eğitim: Uzaktan eğitim teknoloji yardımı ile öğretici ve öğrencinin zaman ve mekân açısından bağımsız olarak varolduğu, belli bir zaman aralığı için programlanmış formal bir eğitim türüdür..*
- *Hizmetiçi Eğitimler: Hizmetiçi eğitim, çalışanların bireysel gelişimlerini sağlamak üzere en çok başvurulan yöntemler arasında tercih edilen bir yoldur. Eğitim alınmak istenen daldaki gelişimlerin programlı olarak kurum paydaşlarına verilmesi bu şekilde sağlanabilmektedir.*
- *Mesleki Yayınların İzlenmesi: Öğretim elemanları olsun öğrenciler olsun, çalışma alanları ve bireysel ilgileri çerçevesinde kitap, makale, bülten gibi yayımlanan her türlü kaynağı izleyerek kendilerini geliştirebilirler.*
- *Kendi Dallarındaki Derneklere Üye Olmak: Öğretim elemanları ve öğrenciler kendi ilgi alanlarıyla ilgili derneklere üye olarak alanlarındaki gelişmeleri dernek üyeleriyle etkileşim halinde takip edebilirler.*
- *Rehberlik: Belli bir alanda uzman olanların daha az deneyimli olanlara, sistemli olarak öncülük etmesi olarak tanımlanabilir. Bu noktada öğretim elemanı-öğrenci etkileşiminde böyle bir durum kendiliğinden oluşmaktadır. Ayrıca bu rehberlik durumunun öğrencinin mezun olmasıyla son bulmaması ve meslek yaşantısında da değişik bir boyutta devam ettirilmesi kişisel gelişim için önemli değerlendirilmektedir.*

Yaşadığımız bilgi çağında yükselen değerlerin başında sürekli eğitim ve kendini gerçekleştirme ihtiyacı gelmektedir. Bilgi toplumunun gerektirdiği insan modeli kendini geliştiren bilgi insanıdır. Bu kapsamda Yükseköğretimde temel hedefte, sürekli öğrenme alışkanlığı edinmiş, bilgi üreten, kavrayan ve uygulayan bireyleri yetiştirmektir. Bunun içinde öğrencinin eğitimi ve mezuniyeti sonrasında gelişmeye özendirilmesi gerekmektedir. Öğretim üyelerine ve öğrencilere ilgi alanlarını kapsayan eğitime ulaşma imkânları sağlanmalıdır. Değişimin sonu olmayacağı içinde sürekli olarak yeni bilgiler ve yeni teknolojiler için eğitim imkânları sunulmalıdır. Hizmetiçi eğitimde bu yaklaşımla ele alınmalıdır. Sürekli eğitim etkinlikleri öğretim elemanı – öğrenci etkileşimini zaman ve

¹²⁶ İlkay Holt ve Duygu Kızılaslan, a.g.e.

mekândan soyutlayarak devam ettirebildiği içinde etkili bir pozisyon kazanmıştır¹²⁷. Bu durum yeniliğe açık bir alanda rehber konumda bulunan öğretim üyesinin, diğer alanların etkisine mezun olduktan sonra kolayca girebilecek öğrenciyi, etkilemeye devam ederek gelişimini sürdürtmesi perspektifinden, üniversiter duruşun laik vizyonu açısından faydalı değerlendirilmektedir. Sürekli eğitim etkinlikleri sayesinde yükseköğretim kurumları, toplumu etkilemenin yanında kendi mezunu öğrencilerle öğretim elemanlarının etkileşiminin devamını sağlayabilmektedir.

¹²⁷ M.E.B. "Toplumun Eğitim İhtiyacının Sürekli Karşılanması Komisyonu Raporu", **On Beşinci Milli Eğitim Şurası**, (İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1996), s.351.

2. ÜNİVERSİTER DURUŞUN LAİK BİLİNCİ UYANDIRMA YETERLİLİĞİNE İLİŞKİN ÖĞRETİM ELEMANI GÖRÜŞLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ *Dicle Üniversitesi Örneği*

Bu bölümde, araştırma probleminin çözümü için toplanan verilerin, yöntem bölümünde açıklanan teknikler kullanılarak çözümlenmesi ile elde edilen bulgular ve bu bulgulara ilişkin yorumlara yer verilmektedir. Konunun daha iyi anlaşılması için bulgular, tablolar halinde sunulmuştur. Ölçme aracını cevaplandıran öğretim elemanlarının kişisel durumları ortaya konduktan sonra, araştırmanın alt problemlerindeki sıraya uyularak ölçme aracını cevaplandıran öğretim elemanlarının zihinsel, duyuşsal ve toplam benlik durumu düzleminde üniversiter duruşun laik bilinci uyandırma yeterliliği ile ilgili görüşlerinin değerlendirilmesine yer verilmiştir.

2.1. Öğretim Elemanlarının Kişisel Durum Bilgileri

Ölçme aracı uygulanan öğretim elemanlarının cinsiyet, görev yaptıkları fakülte-branş, mesleki kıdem-unvan değişkenlerine göre sınıflandırılmaları tablolar halinde sunulmuştur.

Cinsiyet Değişkeni Açısından Değerlendirme

Öğretim elemanlarının cinsiyetlerine göre dağılımı tablo 5’de yer almaktadır:

Tablo 5 Öğretim Elemanlarını Cinsiyet Değişkeni Açısından Değerlendirme

Öğretim Elemanlarının Cinsiyete Göre Dağılımı	N	%
Erkek	161	74
Bayan	57	26
Toplam	218	100

Tablo 5’de belirtildiği gibi ölçme aracını cevaplandıran öğretim elemanlarının toplam sayısı 218’dir. Öğretim elemanlarının 161’i erkek olup, ölçme aracını cevaplandıranların %74’ünü oluşturmaktadırlar. Bayan öğretim elemanlarının sayısı 57’dir ve ölçme aracını cevaplandıranların %26’sını oluşturmaktadırlar.

Branş-Fakülte Değişkeni Açısından Değerlendirme

Öğretim elemanlarının görev yaptıkları fakültelere göre dağılımı tablo 6’da yer almaktadır:

Tablo 6 Öğretim Elemanlarını Branş-Fakülte Açısından Değerlendirme

Fakülteler	Sayı	%
Tıp Fakültesi	106	48
Fen Edebiyat Fakültesi	33	15
Diş Hekimliği Fakültesi	12	6
Eğitim Fakültesi	21	9
Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi	19	9
Diğer	27	13
Toplam	218	100

Tablo 6’da görüldüğü gibi her bir fakültede görevli öğretim elemanlarının %20’sine anabilim dallarında dikkate alınarak ölçme aracı uygulanmıştır. Buna göre ölçme aracını cevaplandıran öğretim elemanlarının fakültelere göre dağılımları ve yüzdeleri şu şekildedir: Tıp Fakültesi’nden 106 (%48), Fen Edebiyat Fakültesi’nden 33 (%15), Diş Hekimliği Fakültesi’nden 12 (%6), Eğitim Fakültesi’nden 21 (%9), Hukuk Fakültesi’nden 7 (%3), Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi’nden 19 (%9), Ziraat Fakültesi’nden 8 (%4), İlahiyat Fakültesi’nden 6 (%3) ve Veteriner Fakültesi’nden 6 (%3) olmak üzere toplam 218 (%100) öğretim

elemanıdır. Hukuk, Ziraat, İlahiyat ve Veteriner fakültelerinin öğretim elemanı sayısının düşük olmasından dolayı tabloda “Diğer” başlığı altında gösterilmiştir.

Kıdem- Unvan Değişkeni Açısından Değerlendirme

Öğretim elemanlarının mesleki kıdemlerine göre dağılımı tablo 7’de görüldüğü gibidir:

Tablo 7 Öğretim Elemanlarını Kıdem Değişkeni Açısından Değerlendirme

Kıdeme Göre Kategori	N	%
1-10 Yıl	128	59
10 Yıl ve Üzeri	90	41
Toplam	218	100

Tablo 7’de gösterildiği gibi Dicle Üniversitesinde görevli öğretim elemanlarından ölçme aracına yanıt verenlerin 128 adedi (%59) 10 yılın altında görev yapmış, 90 adedi (%41) 10 yılın üstünde görev yapmış personelden oluşmuştur. Ölçme aracının yıl olarak üniversitede fazla çalışmış personele uygulanması arzu edilmiş ve bu konuda da tablo 7 deki gibi bir başarı sağlanmıştır.

Öğretim elemanlarının unvan değişkeni açısından değerlendirmesi tablo 8’de görüldüğü gibidir:

Tablo 8 Öğretim Elemanlarının Unvan Değişkeni Açısından Değerlendirmesi

Unvan	Sayı	%
Profesör	13	6
Doçent ve Yrd. Doçent	67	31
Araştırma Görevlisi	115	53
Okutman	23	10
Toplam	218	100

Tablo 8’de gösterildiği gibi ölçme aracına cevap veren öğretim elemanlarının, 13 adedi (%6) Profesör, 67’si (%31) Doçent ve Yrd. Doçent, 115’i (%53) Araştırma görevlisi, 23 adedi (%10) Okutman unvanına sahiptir. Unvan olarak, öğrenciler üzerinde etkisi yüksek olan personele ulaşılmaya çalışılmış, bu konuda da tablo 8’de görüldüğü şekilde bir başarı sağlanmıştır.

2. 2. Üniversiter Duruşun Laik Bilinci Zihinsel Düzlemde Uyandırma Yeterliliğine İlişkin Görüşler

Dicle Üniversitesi’nde görevli öğretim elemanlarının, üniversiter duruşun laik bilinci zihinsel düzlemde uyandırma yeterliliğine ilişkin görüşleri bu bölümde değerlendirilmiştir.

Üniversiter duruşun laik bilinci zihinsel düzlemde uyandırma yeterliliğine ilişkin önermeler ve görüşlerin çözümlemesi tablo 9’da yer almaktadır.

Tablo 9 Zihinsel Düzlem Önermeleri ve Çözümlemesi

Önermeler	N	X	S.S
1. Laiklik, toplumdaki dinsel/ırksal/ideolojik duruşlara aynı uzaklık ve yakınlıkta nesnel yaklaşma farkındalığıdır.	218	3.94	1.01701
2. Laiklik, sadece devletin toplumdaki dinsel ego çeşitliliğine nesnel/eşit yaklaşma farkındalığıdır.	218	3.35	1.01814
3. Laiklik, insan doğasına eğitim yoluyla yüklenen bir nitelik olmayıp, özbende varolan niteliğin açığa çıkmış halidir.	218	2.68	1.14961

4. Laiklik, bireysel ve toplumsal varoluşta ulusal/dinsel/ideolojik egoların çatışma modunda değil bütünleşme modunda algılanmasını sağlayan evrimleşmiş bilince ait uyum becerisi ve vizyonudur.	218	3.77	0.99776
5. Laiklik, nesnel görüntülerden bağımsız olarak insanın dikey büyümesiyle ortaya çıkan ve onu tekrar kopya olmaktan çıkaran özgün benlik kalitesidir.	218	3.14	1.03974
6. Laiklik, insanın kendine ve başkalarına ait her deneyime karşıtlık/sahiplenme duygusallığından özgür yaklaşmasını sağlayan ayırt etme ve kutsama vizyonudur.	218	3.29	1.05520
7. Laiklik, kendine ve öteki benlere <i>olduğu gibi olma</i> izni veren anlayış derinliği ve vizyonudur.	218	3.49	1.09143
10. Üniversiter duruşun laik bilinç temelinde dönüştürücü gücü, ders ve ders dışı etkinliklerin senkronize olduğu öğretmen-öğrenci ilişkilerinde ifadesini bulmaktadır.	218	2.88	0.85903
12. Bilimin ve aklın aydınlığında birey ve toplum gereksinimlerine ilişkin dengeli kültürleme beceresi, laik eğitimi karakterize eder.	218	3.62	0.97705
13. Laik eğitimde, bilginin kaynağı tanrısal olmayıp beşeri ve rasyonel bir temele oturtulmuştur.	218	3.74	1.11879
14. Laik yükseköğretim, öğrenci bilincinde bireysel/ ulusal/ evrensel benlik düzlemleri itibarıyla çatışmacı değil uyum ve bütünlenme anlayışını uyandıran total bir eğitsel deneyimdir.	218	3.56	0.98280
19. Türk Yükseköğretim Sistemi – eğitim sisteminin diğer alt sistemlerinden farklı olarak - laik bilinci hem yeniden üretme hem de etkin aşılama gibi tamamlayıcı iki vizyona sahiptir.	218	2.98	0.96771
Toplam	218	3.37	1.02285

Üniversiter duruşun laik bilinci zihinsel düzlemde uyandırma yeterliliğine ilişkin görüşleri belirleyen önermelere verilen cevapların ortalaması değerlendirildiğinde, en yüksek ortalama 1. önermede (Laiklik, toplumdaki dinsel/ırksal/ideolojik duruşlara aynı uzaklık ve yakınlıkta nesnel yaklaşma farkındalığıdır) yer almakta, $x^*=3.94$ ve katılma düzeylerinden “katılıyorum” seçeneğine denk gelmektedir. En düşük ortalama ise 3. önermede (Laiklik, insan doğasına eğitim yoluyla yüklenen bir nitelik olmayıp, öz bende var olan niteliğin açığa çıkmış halidir) yer almakta, $x=2.68$ ve katılma düzeylerinden “kısmen katılıyorum” seçeneğine denk gelmektedir.

* Aritmetik ortalama

Üniversiter duruşun laik bilinci zihinsel düzlemde uyandırma yeterliliğini değerlendirdiğimiz 12 önermenin ortalaması $x=3.37$ olup, katılma “kısmen katılıyorum” düzeyinin üst kısmında yer almaktadır (kısmen katılıyorum: 2.61-3.40).

Aynı özelliklere sahip ve 2005–2006 eğitim ve öğretim döneminde, Diyarbakır’daki ortaöğretim kurumlarında görevli öğretmenlere uygulanan ölçme aracında ise zihinsel düzlemde eğitsel duruşun yeterliliği $x=3.51$ “katılıyorum” seviyesinde olmuştur ve bu araştırmamızla paralellik göstermektedir. Yine aynı araştırmada en çok katılım 1. önermeye olmuştur (Laiklik, toplumdaki dinsel/ırksal/ideolojik duruşlara aynı uzaklık ve yakınlıkta nesnel yaklaşma farkındalığıdır) ve katılım $x=4.1$ ile “katılıyorum” seçeneğine denk gelmektedir. Zihinsel düzlemde en az katılım, Demircan’ın araştırmasında 19. önermede (Ortaöğretimin laik vizyon açısından ayırt edici özelliği, Türk eğitim sisteminin temel eğitim ve yükseköğretim yelpazeleri arasında akordu sağlayan köprü konumunda bulunmasıdır) gerçekteleşmiş ve $x=3.17$ ile “kısmen katılıyorum” seviyesinde olmuştur.¹²⁸

2000 yılında, resmi ilköğretim ve ortaöğretim kurumlarında görevli öğretmenlere uygulanan ankette, öğretmen ve yöneticilerin “laikliğin tüm din ve inançlara eşit uzaklıkta olmasıdır” önermesine katılım seviyeleri $x= 4.64$ ile araştırmamıza paralel sonuçlar vermiştir.¹²⁹

1994 yılında, İzmir ilindeki ortaöğretim kurumlarında görev yapan 250 öğretmen ve yöneticiye uygulanan anket sonucunda ise öğretmenlerin zihinsel boyutta laiklik konusunda yeterli bilgi seviyesinde olmadıkları elde edilmiştir¹³⁰. Bu sonuç araştırmamızla aynı doğrultuda değildir.

¹²⁸ Selahattin Demircan, a.g.e. s. 66

¹²⁹ Çağatay Oktay, a.g.e. s. 45.

¹³⁰ Bekir Özgen, a.g.e. s. 191.

2000 yılında, “Üniversite Gençleri Arasında Modernliğin ve Laikliğin Sosyal Temsilleri” konulu araştırmada laiklikle ilgili temsillerin ortaya çıkarılması sonucunda; laikliğin modern ve demokratik zihniyetin bir parçası olduğu, insanın dini otoritenin baskısından bağımsız düşünmesi ve kararlarını bu yönde uygulaması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.¹³¹ Bu sonuç, araştırmamızla paralellik göstermektedir.

Cinsiyet Değişkeni Açısından Değerlendirme

Ölçme aracına yanıt veren öğretim elemanlarının, üniversiter duruşun laik bilinci zihinsel düzlemde uyandırma yeterliliğine ilişkin görüşlerinin, cinsiyet değişkeni açısından değerlendirilmesi tablo 10’da gösterilmektedir.

Tablo 10 Zihinsel Düzlemin Cinsiyet Değişkeni Açısından Değerlendirmesi

Cinsiyet	N	X	S.S	Sonuç
Erkek	161	3.34	0.57	t=1.257
Bayan	57	3.45	0.58	P>0.05

Tablo 10’nun belirttiği gibi laik bilincin zihinsel düzlemde yeterliliği ile ilgili bulguların cinsiyete göre değerlendirilmesi amacıyla yapılan istatistiksel analizde, cinsiyetler arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Ancak yine de ortalamalar değerlendirildiğinde, erkek öğretim elemanlarının $x=3.34$ ile önermelere katılımları “kısmen katılıyorum” seviyesinde, bayan öğretim elemanlarının ise $x=3.45$ ile “katılıyorum” seviyesindedir.

Araştırmamızla aynı içeriğe sahip olan ve Diyarbakır ili merkez ortaöğretim kurumlarına uygulanan araştırmada, güncel ortaöğretim duruşunun laik bilinci zihinsel düzlemde uyandırma yeterliliğine ilişkin, cinsiyet değişkeni açısından anlamlı bir fark bulunmuştur. Bayanlar $x=3.60$ ortalama ile erkek

¹³¹ K. Oya Parker a.g.e. s.188

meslektaşlarından ($x=3.45$) zihinsel düzlemde daha yüksek katılım sağlamışlardır.¹³²

Paker'in araştırmasında görüşmeciler erkek ve bayan olarak ayrılmış olsalar da değerlendirmede, araştırmamızdaki gibi cinsiyet değişkeni ile ilgili bir çıkarım yapılmamıştır.¹³³ Oktay, yaptığı araştırmada cinsiyet parametresini dikkate almamış, sadece görüşlerde kıdeme göre anlamlı bir fark aramıştır.¹³⁴

Branş-Fakülte Değişkeni Açısından Değerlendirme

Ölçme aracındaki önermelere katılım belirten öğretim elemanlarının, üniversiter duruşun laik bilinci zihinsel düzlemde uyandırma yeterliliğine ilişkin görüşlerinin branş-fakülte değişkenine göre dağılımları tablo 11'de yer almaktadır.

Tablo 11 Zihinsel Düzlemi Branş-Fakülte Değişkeni Açısından Değerlendirme

Fakülteler	N	X	S.S	Sonuç
Tıp Fakültesi	106	3.38	0.60	F=1.035 P>0.05
Fen Edebiyat Fakültesi	33	3.41	0.55	
Diş Hekimliği Fakültesi	12	3.27	0.37	
Eğitim Fakültesi	21	3.50	0.47	
Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi	19	3.44	0.40	
Diğer	27	3.17	0.71	
Toplam	218	3.37	0.57	

Tablo 11'de diğer başlığı adı altında ilahiyat, hukuk, veteriner ve ziraat fakülteleri yer almaktadır. Bu fakültelerden görüşüne başvurulmuş öğretim elemanı

¹³² Selahattin Demircan, a.g.e. s.67.

¹³³ K. Oya Paker a.g.e. s.188.

¹³⁴ Çağatay Oktay, a.g.e. s.55

oranının diğer fakültelerle eşit olmasına karşın, öğretim elemanı sayılarının düşük olmasından dolayı uzmanların yönlendirmesiyle, tabloda birleştirilmiş ve “diğer” başlığı ile yer alması gerektiğine karar verilmiştir. Üniversiter duruşun laik bilinci uyandırma yeterliliğine ilişkin öğretim elemanlarının görüşlerinin, görev yaptıkları fakültele göre değerlendirilmesi amacıyla yapılan istatistik çözümleme sonucunda anlamlı fark bulunmamıştır. Fen Edebiyat Fakültesi $x=3.41$ ile “katılıyorum”, Eğitim Fakültesi $x=3.50$ ile “katılıyorum”, Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi $x=3.44$ ile “katılıyorum” seviyesinde, diğerleri ise “kısmen katılıyorum” seviyesinde önermelere katılım belirtmişlerdir.

Demircan’ın araştırmasında da okul tipleri arasında zihinsel düzlemde anlamlı fark bulunmamıştır.¹³⁵

Kıdem- Unvan Değişkeni Açısından Değerlendirme

Ölçme aracına katılım belirten öğretim elemanlarının, üniversiter duruşun laik vizyonu ve laik bilinci uyandırma yeterliliğine ilişkin görüşlerinin zihinsel erdemlere yansımalarının mesleki kıdeme göre çözümlenmesi tablo 12’de yer almaktadır.

Tablo 12 Zihinsel Düzlemi Kıdem Değişkeni Açısından Değerlendirme

Kıdem	N	X	S.S	Sonuç
1-10 Yıl	128	3.33	0.57	t=1.168
10 Yıl ve Üzeri	90	3.42	0.58	p>0.05

Öğretim elemanlarının, üniversiter duruşun laik bilinci zihinsel düzlemde uyandırma yeterliliğine ilişkin görüşlerinin, mesleki kıdeme göre değerlendirilmesi amacıyla yapılan analizde, kategoriler arasında anlamlı fark bulunmamıştır. Mesleki kıdem kategorilerinin ortalamalarına bakıldığında, 1–10

¹³⁵ Selahattin Demircan, a.g.e. s.68.

yıl kategorisindeki personel $x=3.33$ “kısmen katılıyorum” düzeyinde, 10 yıl ve üzeri kategorisindeki personel $x=3.42$ “katılıyorum” düzeyindedir.

Bu konuda, Diyarbakır’daki ortaöğretim kurumlarında uygulanan aynı içerikli araştırmada da kıdem kategorileri arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır¹³⁶.

Laik eğitim konusunda, Oktay’ın araştırmasında ise mesleki kıdemin etkili olduğu ve kıdemli personelin laiklik konusunda daha bilgili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.¹³⁷

Ölçme aracındaki önermelere katılım düzeyi belirten öğretim elemanlarının, üniversiter duruşun laik bilinci zihinsel düzlemde uyandırma yeterliliğine ilişkin görüşlerinin, unvan değişkenine göre değerlendirilmesi tablo 13’de gösterilmiştir.

Tablo 13 Zihinsel Düzlemi Unvan Değişkeni Açısından Değerlendirme

Unvan	Sayı	X	S.S	Sonuç
Profesör	13	3.67	0.45	F=1.404 P>0.05
Doçent ve Yrd. Doçent	67	3.35	0.54	
Araştırma Görevlisi	115	3.34	0.60	
Okutman	23	3.43	0.50	
Toplam	218	3.37	0.57	

Tablo 13’den de anlaşıldığı üzere öğretim elemanlarının, üniversiter duruşun laik bilinci zihinsel düzlemde uyandırma yeterliliğine ilişkin görüşlerinin

¹³⁶ Selahattin Demircan, a.g.e. s.70

¹³⁷ Çağatay Oktay, a.g.e. s.75.

unvan değişkeni açısından değerlendirilmesi amacıyla yapılan istatistiksel analizde anlamlı bir fark görülmemektedir.

Ölçme aracına yanıt veren öğretim elemanlarının önermelere katılım düzeyleri, istatistiksel analiz sonucunda elde edilen veriler itibariyle, üniversiter duruşun laiklik bilinci zihinsel düzlemde uyandırma yeterliliği, unvan değişkeni açısından $x=3.37$ “kısmen katılıyorum” seviyesinde olmuş ve kategoriler arasında anlamlı fark bulunmamıştır. Profesörler $x=3.67$, okutmanlar $x=3.43$ ile “katılıyorum” seviyesinde, diğer kategoriler ise “kısmen katılıyorum” seviyesinde önermelere katılım belirtmişlerdir.

2. 3. Üniversiter Duruşun Laik Bilinci Duyuşsal Düzlemde Uyandırma Yeterliliğine İlişkin Görüşler

Ölçme aracındaki önermelere katılım belirten öğretim elemanlarının, üniversiter duruşun laik bilinci duyuşsal düzlemde uyandırma yeterliliğine ilişkin görüşleri bu bölümde değerlendirilmiştir.

Üniversiter duruşun laik bilinci duyuşsal düzlemde uyandırma yeterliliğine ilişkin önermeler ve çözümlemesi tablo 14’de yer almaktadır.

Tablo 14 Duyuşsal Düzlem Önergeleri ve Çözümlemesi

Önergeler	N	X	S.S
8. Türk Milli Eğitim Sistemi, genel/özel amaçları ve teorik/sosyal/teknik araçlarıyla kök paradigma olarak laik bilince akortlanmış ve bu bilinci uyandırma yeterliliğine sahip total bir eğitim duruşudur.	218	2.87	0.97823
9. Türk yükseköğretim sistemi, araştırma-öğretim-sürekli eğitim işlevleriyle laik bilinci temsil ve aşılama yeterliliğine sahip total bir eğitim projesidir.	218	2.81	0.94713
11. Türk yükseköğretim sisteminin otoriter karakteri, öğrenci benliğinde laik bilincin çiçeklenmesine değil insan doğasında varolan bu bilince yabancılaşmaya yol açmaktadır.	218	3.09	1.04323

15. Üniversiteler, ders içi ve dışı etkinlikleriyle öğrencilerin laik bilinci zihinsel erdemlere dönüştürmeleri için yeterli katkıyı sağlamaktadır.	218	2.68	0.92870
16. Türk Yükseköğretim Sisteminin genel ve özel amaçları herhangi bir inanç veya dünya görüşüne karşıtlık ve sahiplenme duygusallığını içermez.	218	3.11	1.07792
17. Üniversiteler, ders içi ve dışı etkinlikleriyle öğrencilerin laik bilinci törel/duyuşsal erdemlere dönüştürmeleri için yeterli katkıyı sağlamaktadır.	218	2.70	0.91885
18. Türk Yükseköğretim Sisteminin laik niteliği, toplumun özgürlük ve sorumluluk dengesi içerisinde çağdaşlaşmasının sigortasıdır.	218	3.22	1.02824
20. Türk Yükseköğretim Sistemi laik bilinci uyandırma bağlamında oldukça yüzeysel/dogmatik bilgi kadrosunu işe koşmakta; bu nedenle laik bilinci uyandırma vizyonu koşullamayla sınırlı kalmaktadır.	218	3.24	0.9776
21. Üniversiteler, ders içi ve dışı etkinlikleriyle öğrencilerin laik bilinci psikomotor erdemlere dönüştürmeleri için yeterli katkıyı sağlamaktadır.	218	2.64	0.85892
22. Türk Yükseköğretim Sisteminde işe koşulan teorik/sosyal/teknik araçların herhangi bir yaşam felsefesini özendirici yönü bulunmamaktadır.	218	3.10	0.96906
23. Türk Yükseköğretim Sistemi, hizmeti üretenler ve tüketenler bağlamında laik bilince özgü nesnellik/bilimsellik/eleştirel düşünce disiplini kazandırma yeterliliğine sahiptir.	218	2.80	0.88124
24. Türk Yükseköğretim Sistemi, laik bilinç temelinde öğrencilere güven duygusu aşılacağı ve bağınazlıktan özgürleştirici etkin bir kılavuzlama becerisine sahiptir.	218	2.76	1.03308
Toplam	218	2.91	0.970183

Tablo incelendiğinde; öğretim elemanlarının üniversite duruşun laik bilinci duyuşsal düzlemde uyandırma yeterliliğine ilişkin görüşlerini ortaya koyan önermelerden en yüksek ortalama $x=3.24$ ile “kısmen katılıyorum” seviyesinde 20. önermede (Türk yükseköğretim sistemi laik bilinci uyandırma bağlamında oldukça yüzeysel/dogmatik bilgi kadrosunu işe koşmakta; bu nedenle laik bilinci uyandırma vizyonu koşullamayla sınırlı kalmaktadır), en düşük ortalama $x=2.64$

ile “kısmen katılıyorum” seviyesinde 21. önermede (Üniversiteler, ders içi ve ders dışı etkinlikleriyle öğrencilerin laik bilinci psikomotor erdemlere dönüştürmeleri için yeterli katkıyı sağlamaktadır) bulunmaktadır.

Ölçme aracında yer alan önermelere öğretim elemanlarının katılım düzeyleri, duyuşsal düzlemde, zihinsel düzleme göre daha düşük olmuştur. Duyuşsal düzlemde, katılım düzeyi $x=2.91$ “kısmen katılıyorum”, zihinsel düzlemde önermelere katılım düzeyi $x=3.37$ “kısmen katılıyorum” seviyesinde bulunmuştur.

Diyarbakır ili ortaöğretim kurumlarına uygulanan aynı içerikteki ankette de, duyuşsal düzleme katılım, zihinsel düzlemde daha düşük çıkmıştır. Bu araştırmaya göre duyuşsal düzleme katılım ortalaması $x=3.2$ ile “kısmen katılıyorum”, zihinsel düzleme katılım ortalaması ise $x=3.51$ ile “katılıyorum” seviyesinde olmuştur¹³⁸. İki araştırma paralellik göstermektedir.

Cinsiyet Değişkeni Açısından Değerlendirme

Ölçme aracındaki önermelere katılım düzeyi belirten öğretim elemanlarının, üniversiter duruşun laik bilinci duyuşsal düzlemde uyandırma yeterliliğine ilişkin görüşlerinin cinsiyet değişkeni açısından değerlendirilmesi tablo 15’de yer almaktadır.

Tablo 15 Duyuşsal Düzlemi Cinsiyet Açısından Değerlendirme

Duyuşsal Boyut	N	X	S.S	Sonuç
Erkek	161	2.89	0.47	t=1.164
Bayan	57	2.98	0.44	p>0.05

¹³⁸ Selahattin Demircan, a.g.e. s.72.

Ölçme aracına katkıda bulunan öğretim elemanlarının, üniversiter duruşun laik bilinci duyuşsal düzlemde uyandırma yeterliliğine ilişkin görüşlerinin cinsiyet değişkeni açısından değerlendirilmesi amacıyla yapılan istatistiksel çözümlene sonucunda anlamlı bir farka rastlanmamıştır. Araştırmamızda duyuşsal boyutta da bir farklılık oluşmamış, erkekler $x=2.89$ ile “kısmen katılıyorum” seviyesinde, bayanlar $x=2.98$ ile “kısmen katılıyorum” seviyesinde katılım belirtmişlerdir.

Diyarbakır ili ortaöğretim kurumlarında yapılan aynı içerikli araştırmada da duyuşsal düzlemde cinsiyet değişkeni açısından anlamlı fark bulunmamıştır¹³⁹.

Branş-Fakülte Değişkeni Açısından Değerlendirme

Ölçme aracına katılan öğretim elemanlarının, üniversiter duruşun laik bilinci duyuşsal düzlemde uyandırma yeterliliğine ilişkin görüşlerinin branş-fakülte değişkenine göre değerlendirilmesi tablo 16’da yer almaktadır.

Tablo 16 Duyuşsal Düzlemi Branş-Fakülte Açısından Değerlendirme

Branş-Fakülte	N	X	S.S	Sonuç
Tıp Fakültesi	106	2.84	0.50	F=3.288 p>0.05
Fen Edebiyat Fakültesi	33	3.10	0.38	
Diş Hekimliği Fakültesi	12	2.95	0.39	
Eğitim Fakültesi	21	3.07	0.43	
Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi	19	3.08	0.43	
Diğer	27	2.76	0.41	
Toplam	218	2.92	0.47	

Ölçme aracındaki önermelere katılım düzeyi belirten öğretim elemanlarının, üniversiter duruşun laik bilinci duyuşsal düzlemde uyandırma yeterliliğine ilişkin görüşlerinin, branş-fakülte değişkeni açısından

¹³⁹ Selahattin Demircan, a.g.e. s.73.

değerlendirilmesi amacıyla yapılan istatistiksel çözümlemede, ortalama $x=2.92$ ile “kısmen katılıyorum” seviyesinde olmuş ve anlamlı farklılığa rastlanmamıştır.

Diyarbakır’da ortaöğretim kurumlarına uygulanan aynı kapsamdaki araştırmada ise okul sınıflandırması bazında anlamlı tek fark, meslek liselerinde katılımın diğer ortaöğretim okullarındaki duyuşsal düzlemde katılım seviyelerinden az olmasıdır¹⁴⁰.

Özgen’in 1994 yılında, İzmir ilindeki öğretmen ve yöneticilere uyguladığı anket sonucunda da, “Laikliğin aklın ve bilimin etkinliğini arttırması” ile ilgili önermeye imam hatip okullarının katılımcıları olumsuz görüş bildirirken, diğer okullardaki katılımcılar yüksek düzeyde olumlu görüş belirtmişlerdir¹⁴¹.

Kıdem-Unvan Değişkeni Açısından Değerlendirme

Ölçme aracındaki önermelere katılım düzeyi belirten öğretim elemanlarının, üniversite durumu laik bilinci duyuşsal düzlemde uyandırma yeterliliğine ilişkin görüşlerinin, mesleki kıdem değişkeni açısından değerlendirilmesi tablo 17’dedir.

Tablo 17 Duyuşsal Düzlemi Kıdem Açısından Değerlendirme

Kıdem	N	X	S.S	Sonuç
1-10 Yıl	128	2.90	0.50	t= 0.526
10 Yıl ve Üzeri	90	2.94	0.42	p>0.05

Üniversite durumu laik bilinci duyuşsal düzlemde uyandırma yeterliliğine ilişkin öğretim elemanı görüşlerinin mesleki kıdem değişkeni açısından değerlendirilmesi amacıyla yapılan istatistiksel analizde, anlamlı farka

¹⁴⁰ Selahattin Demircan, a.g.e. s.74.

¹⁴¹ Bekir Özgen, a.g.e. s.190.

rastlanmamıştır. 1-10 yıl kıdeme sahip olan personel $x=2.90$ ortalama ile, 10 yıl ve üzeri olan personel ise $x=2.94$ ortalama ile “kısmen katılıyorum” seviyesinde önermelere katılım sunmuşlardır.

Ölçme aracındaki önermelere katılım düzeyi belirten öğretim elemanlarının, üniversiter duruşun laik bilinci duyuşsal düzlemde uyandırma yeterliliğine ilişkin görüşlerinin unvan değişkeni açısından değerlendirilmesi tablo 18’dedir.

Tablo 18 Duyuşsal Düzlemi Unvan Açısından Değerlendirme

Unvan	Sayı	X	S.S	Sonuç
Profesör	13	2.95	0.35	F=0.276 p>0.05
Doç. Ve Yrd. Doçent	67	2.90	0.39	
Araştırma Görevlisi	115	2.91	0.52	
Okutman	23	3.00	0.45	
Toplam	218	2.92	0.47	

Üniversiter duruşun laik bilinci duyuşsal düzlemde uyandırma yeterliliğine ilişkin öğretim elemanlarının görüşlerinin unvan değişkeni açısından değerlendirilmesi amacıyla yapılan istatistiksel analiz, ortalama $x=2.92$ ile “kısmen katılıyorum” seviyesinde olmuş ve anlamlı farka rastlanmamıştır.

2. 4. Üniversiter Duruşun Laik Bilinci Toplam Benlik Durumu Düzleminde Uyandırma Yeterliliğine İlişkin Görüşler

Dicle Üniversitesi’nde görevli öğretim elemanlarının, üniversiter duruşun laik bilinci toplam benlik durumu düzleminde uyandırma yeterliliğine ilişkin görüşleri, bu bölümde değerlendirilmiştir. Öğretim elemanlarının toplam benlik boyutundaki görüşleri, ölçme aracında yer alan 24 önermenin tamamı kullanılarak belirlenmiştir.

Üniversiter duruşun laik bilinci toplam benlik durumu düzleminde uyandırma yeterliliğine ilişkin önermeler ve görüşlerin değerlendirilmesi tablo 19'da yer almaktadır.

Tablo 19 Toplam Benlik Durumu Önermeleri ve Çözümlemesi

Önermeler	N	X	S.S
1. Laiklik, toplumdaki dinsel/ırksal/ideolojik duruşlara aynı uzaklık ve yakınlıkta nesnel yaklaşma farkındalığıdır.	218	3.94	1.01701
2. Laiklik, sadece devletin toplumdaki dinsel ego çeşitliliğine nesnel/eşit yaklaşma farkındalığıdır.	218	3.35	1.01814
3. Laiklik, insan doğasına eğitim yoluyla yüklenen bir nitelik olmayıp, özbende varolan niteliğin açığa çıkmış halidir.	218	2.68	1.14961
4. Laiklik, bireysel ve toplumsal varoluşta ulusal/dinsel/ideolojik egoların çatışma modunda değil bütünleşme modunda algılanmasını sağlayan evrimleşmiş bilince ait uyum becerisi ve vizyonudur.	218	3.77	0.99776
5. Laiklik, nesnel görüntülerden bağımsız olarak insanın dikey büyümesiyle ortaya çıkan ve onu tekrar kopya olmaktan çıkaran özgün benlik kalitesidir.	218	3.14	1.03974
6. Laiklik, insanın kendine ve başkalarına ait her deneyime karşıtlık/sahiplenme duygusallığından özgür yaklaşmasını sağlayan ayırt etme ve kutsama vizyonudur.	218	3.29	1.05520
7. Laiklik, kendine ve öteki benlere <i>olduğu gibi olma</i> izni veren anlayış derinliği ve vizyonudur.	218	3.49	1.09143
8. Türk Milli Eğitim Sistemi, genel/özel amaçları ve teorik/sosyal/teknik araçlarıyla kök paradigma olarak laik bilince akortlanmış ve bu bilinci uyandırma yeterliliğine sahip total bir eğitim duruşudur.	218	2.87	0.97823
9. Türk yükseköğretim sistemi, araştırma-öğretim-sürekli eğitim işlevleriyle laik bilinci temsil ve aşılama yeterliliğine sahip total bir eğitim projesidir.	218	2.81	0.94713
10. Üniversiter duruşun laik bilinç temelinde dönüştürücü gücü, ders ve ders dışı etkinliklerin senkronize olduğu öğretmen-öğrenci ilişkilerinde ifadesini bulmaktadır.	218	2.88	0.85903
11. Türk yükseköğretim sisteminin otoriter karakteri, öğrenci benliğinde laik bilincin çiçeklenmesine değil insan doğasında varolan bu bilince yabancılaşmaya yol açmaktadır.	218	3.09	1.04323

12. Bilimin ve aklın aydınlığında birey ve toplum gereksinimlerine ilişkin dengeli kültürleme beceresi, laik eğitimi karakterize eder.	218	3.62	0.97705
13. Laik eğitimde, bilginin kaynağı tanrısal olmayıp beşeri ve rasyonel bir temele oturtulmuştur.	218	3.74	1.11879
14. Laik yükseköğretim, öğrenci bilincinde bireysel/ ulusal/ evrensel benlik düzlemleri itibariyle çatışmacı değil uyum ve bütünlenme anlayışını uyandıran total bir eğitsel deneyimdir.	218	3.56	0.98280
15. Üniversiteler, ders içi ve dışı etkinlikleriyle öğrencilerin laik bilinci zihinsel erdemlere dönüştürmeleri için yeterli katkıyı sağlamaktadır.	218	2.68	0.92870
16. Türk Yükseköğretim Sisteminin genel ve özel amaçları herhangi bir inanç veya dünya görüşüne karşıtlık ve sahiplenme duygusallığını içermez.	218	3.11	1.07792
17. Üniversiteler, ders içi ve dışı etkinlikleriyle öğrencilerin laik bilinci törel/duyuşsal erdemlere dönüştürmeleri için yeterli katkıyı sağlamaktadır.	218	2.70	0.91885
18. Türk Yükseköğretim Sisteminin laik niteliği, toplumun özgürlük ve sorumluluk dengesi içerisinde çağdaşlaşmasının sigortasıdır.	218	3.22	1.02824
19. Türk Yükseköğretim Sistemi –eğitim sisteminin diğer alt sistemlerinden farklı olarak- laik bilinci hem yeniden üretme hem de etkin aşılama gibi tamamlayıcı iki vizyona sahiptir.	218	2.98	0.96771
20. Türk Yükseköğretim Sistemi laik bilinci uyandırma bağlamında oldukça yüzeysel/dogmatik bilgi kadrosunu işe koşmakta; bu nedenle laik bilinci uyandırma vizyonu koşullamayla sınırlı kalmaktadır.	218	3.24	0.9776
21. Üniversiteler, ders içi ve dışı etkinlikleriyle öğrencilerin laik bilinci psikomotor erdemlere dönüştürmeleri için yeterli katkıyı sağlamaktadır.	218	2.64	0.85892
22. Türk Yükseköğretim Sisteminde işe koşulan teorik/sosyal/teknik araçların herhangi bir yaşam felsefesini özendirici yönü bulunmamaktadır.	218	3.10	0.96906
23. Türk Yükseköğretim Sistemi, hizmeti üretenler ve tüketenler bağlamında laik bilince özgü nesnellik/bilimsellik/eleştirel düşünce disiplini kazandırma yeterliliğine sahiptir.	218	2.80	0.88124
24. Türk Yükseköğretim Sistemi, laik bilinç temelinde öğrencilere güven duygusu aşılama ve bağınazlıktan özgürleştirici etkin bir kılavuzlama becerisine sahiptir.	218	2.76	1.03308
Toplam	218	3.14	0.99651

Tablo 19'daki öğretim elemanlarının üniversiter duruşun laik bilinci toplam benlik durumu düzleminde uyandırma yeterliliğine ilişkin görüşleri

incelendiğinde; en yüksek ortalamanın, 1. önerme (Laiklik, toplumdaki dinsel/ırksal/ ideolojik duruşlara aynı uzaklık ve yakınlıkta nesnel yaklaşma farkındalığıdır) “katılıyorum” ve 13. önerme (Laik eğitimde, bilginin kaynağı tanrısal olmayıp beşeri ve rasyonel bir temele oturtulmuştur) “katılıyorum” seviyesinde olduğu gözlenmektedir. En düşük ortalamanın ise 21. önermede (Üniversiteler, ders içi ve dışı etkinlikleriyle öğrencilerin laik bilinci psikomotor erdemlere dönüştürmeleri için yeterli katkıyı sağlamaktadır) “kısmen katılıyorum” ile 3. öneme (Laiklik, insan doğasına eğitim yoluyla yüklenen bir nitelik olmayıp, özbende varolan niteliğin açığa çıkmış halidir) “kısmen katılıyorum” ve 15. önerme (Üniversiteler, ders içi ve dışı etkinlikleriyle öğrencilerin laik bilinci zihinsel erdemlere dönüştürmeleri için yeterli katkıyı sağlamaktadır) “kısmen katılıyorum” seviyesinde olduğu görülmektedir.

Öğretim elemanlarının üniversite duruşun laik bilinci toplam benlik durumu düzleminde uyandırma yeterliliğine ilişkin önermelere katılımları, $x=3.14$ “kısmen katılıyorum” seviyesinde olması, katılım düzeyinin olumlu tarafta kaldığının göstergesidir.

Diyarbakır merkezdeki ortaöğretim kurumlarında uygulanan aynı içerikli ankette de öğretmenlerin, eğitsel duruşun laik bilinci toplam benlik durumu düzleminde uyandırma yeterliliğine ilişkin önermelere katılımları, $x=3.35$ “kısmen katılıyorum” seviyesinde olmuş ve araştırmamızla paralellik göstermiştir¹⁴².

Oktay’ın araştırması sonucunda, laik eğitimle ilgili önermelere ilk üç önermede tam katılım olmuştur. Bu önermelerden araştırmamızla paralellik gösteren ilk iki önerme, “Laik eğitim, eğitim programları ve ders içeriklerinin bilimsel ilkelere dayandığı, yönetici ve öğretmenlerin nesnel davranışlar gösterdiği eğitimidir” ile “Eğitimde laiklik olmadan demokrasi olmaz” dır. Bu

¹⁴² Selahattin Demircan, a.g.e. s.78.

önermelere katılım seviyesinin yüksekliği, araştırmamızla paralellik göstermektedir. Laikliğin eğitimde uygulanmasıyla ilgili önermelere katılım Oktay'ın araştırmasında da orta düzeyde olmuş ve yine bu konuda da araştırmamızla paralellige rastlanmıştır¹⁴³.

Özgen'in 1994 yılında, İzmir'de yaptığı araştırmada ise öğretmenlerin laiklik konusunda yeterli bilgiye sahip olmadığı sonucu çıkmıştır. Bu durum araştırmamızla paralellik göstermemektedir¹⁴⁴.

Paker'in üniversite gençleri arasında modernitenin ve laikliğin temsilcilerini belirlemek için yaptığı araştırmada, "Günlük yaşamın dünyevileşmesi", "Demokrasinin gereği" ve "Dinin modern yaşamla uzlaşması projesi" sonuçlarına varılmıştır. Bu sonuçlar, toplam benlik düzleminde araştırmamızla paralellik göstermektedir¹⁴⁵.

Cinsiyet Değişkeni Açısından Değerlendirme

Ölçme aracına yanıt veren öğretim elemanlarının, üniversiter duruşun laik bilinci toplam benlik durumu düzleminde uyandırma yeterliliğine ilişkin görüşlerinin, cinsiyet değişkeni açısından değerlendirilmesi tablo 20'de gösterilmektedir.

Tablo 20 Toplam Benlik Durumunu Cinsiyet Açısından Değerlendirme

Cinsiyet	N	X	S.S	Sonuç
Erkek	161	3.12	0.44	t=1.431
Bayan	57	3.22	0.45	P>0.05

Tablo 20'nin belirttiği gibi laik bilincin toplam benlik durumu düzleminde yeterliliği ile ilgili bulguların, cinsiyet değişkeni açısından değerlendirilmesi

¹⁴³ Çağatay Oktay, a.g.e. s.71.

¹⁴⁴ Bekir Özgen, a.g.e. s.190.

¹⁴⁵ Oya Paker, a.g.e. s.188.

amacıyla yapılan istatistiksel analizde, erkekler $x=3.12$ “kısmen katılıyorum” ve bayanlar $x=3.22$ “kısmen katılıyorum” seviyesinde gerçekleşmiş ve cinsiyetler arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Demircan’ın araştırmasında, öğretmenlerin eğitsel duruşun laik bilinci toplam benlik durumu düzleminde uyandırma yeterliliği görüşlerinin cinsiyet değişkeni açısından değerlendirildiğinde anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Bayan öğretmenler, erkek meslektaşlarından önermelere daha yüksek seviyede katılmışlardır. Erkek öğretmenler, genel erdemler boyutunda $x=3.31$ “kısmen katılıyorum” seviyesinde, bayan öğretmenler $x=3.44$ “katılıyorum” seviyesinde önermelere katılmışlardır¹⁴⁶.

Branş-Fakülte Değişkeni Açısından Değerlendirme

Ölçme aracına yanıt veren öğretim elemanlarının, üniversiter duruşun laik bilinci toplam benlik durumu düzleminde uyandırma yeterliliğine ilişkin görüşlerinin, branş-fakülte değişkeni açısından değerlendirilmesi tablo 21’de gösterilmektedir.

Tablo 21 Toplam Benlik Durumunu Branş-Fakülte Açısından Değerlendirme

Branş-Fakülte	N	X	S.S	Sonuç
Tıp Fakültesi	106	3.11	0.47	F=2.150 p>0.05
Fen Edebiyat Fakültesi	33	3.25	0.37	
Diş Hekimliği Fakültesi	12	3.11	0.36	
Eğitim Fakültesi	21	3.28	0.47	
Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi	19	3.26	0.35	
Diğer	27	2.96	0.48	
Toplam	218	3.14	0.44	

¹⁴⁶ Selahattin Demircan, a.g.e. s.79.

Tablo 21'in belirttiği gibi laik bilincin toplam benlik durumu düzleminde yeterliliği ile ilgili bulguların branş-fakülte değişkeni açısından değerlendirilmesi amacıyla yapılan istatistiksel analizde, ortalama $x=3.24$ ile "kısmen katılıyorum" seviyesinde olmuş ve anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Demircan'ın araştırmasında, öğretmenlerin güncel ortaöğretim duruşunun laik bilinci toplam benlik durumu düzleminde uyandırma yeterliliği görüşlerinin, branş-okul türü değişkeni açısından değerlendirildiğinde anlamlı farklılık bulunmuştur. Bu farklılık, meslek liselerinde görevli öğretmenlerin diğer kategorideki öğretmenlere oranla önermelere katılım seviyelerinin düşük olması şeklindedir¹⁴⁷. Özgen'in araştırmasında imam hatip okullarından katılan öğretmenler ve yöneticilerin, laikliğin vizyonu konusunda olumsuz görüş belirtmeleri, Demircan'ın araştırmasıyla paralellik göstermektedir¹⁴⁸.

Kıdem- Unvan Değişkeni Açısından Değerlendirme

Ölçme aracına yanıt veren öğretim elemanlarının, üniversiter duruşun laik bilinci toplam benlik durumu düzleminde uyandırma yeterliliğine ilişkin görüşlerinin, kıdem değişkeni açısından değerlendirilmesi tablo 22'de gösterilmektedir.

Tablo 22 Toplam Benlik Durumunu Kıdem Değişkeni Açısından Değerlendirme

Kıdem	N	X	S.S	Sonuç
1-10 Yıl	128	3.12	0.47	t= 1.034
10 Yıl ve Üzeri	90	3.18	0.40	p>0.05
Toplam	218	3.15	0.44	

¹⁴⁷ Selahattin Demircan, a.g.e. s.81.

¹⁴⁸ Bekir Özgen, a.g.e. s. 90.

Tablo 22’de belirtildiği gibi laik bilincin toplam benlik durumu düzleminde yeterliliği ile ilgili bulguların, kıdem değişkeni açısından değerlendirilmesi amacıyla yapılan istatistiksel analizde sonuç, $x=3.15$ “kısmen katılıyorum” seviyesinde oluşmuş ve anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Ölçme aracına yanıt veren öğretim elemanlarının, üniversiter duruşun laik bilinci toplam benlik durumu düzleminde uyandırma yeterliliğine ilişkin görüşlerinin, unvan değişkeni açısından değerlendirilmesi tablo 23’de gösterilmektedir.

Tablo 23 Toplam Benlik Durumunu Unvan Değişkeni Açısından Değerlendirme

Unvan	Sayı	X	S.S	Sonuç
Profesör	13	3.31	0.35	F=0.913 p>0.05
Doçent ve Yrd. Doçent	67	3.12	0.39	
Araştırma Görevlisi	115	3.12	0.48	
Okutman	23	3.21	0.39	
Toplam	218	3.14	0.44	

Tablo 23’de belirtildiği gibi, laik bilincin toplam benlik durumu düzleminde yeterliliği ile ilgili bulguların unvan değişkeni açısından değerlendirilmesi amacıyla yapılan istatistiksel analizin sonucu, $x=3.14$ “kısmen katılıyorum” seviyesinde oluşmuş ve anlamlı bir fark bulunmamıştır.

TARTIŞMA SONUÇ VE ÖNERİLER

Tartışma

Eğitim, bireyleri koşullandırmaya yönelmiş bir etkinlik değil, kişinin hedeflerini gerçekleştirmesine olanak verecek, potansiyel inşa etmeye dönük bir konumda olmalıdır. Öz gerçekleştirimini sağlama ortamına sahip olan bir kişiye verilebilecek olan, kendi kapasitesinin ortaya çıkarılması olacaktır. Bu kapsamda kişilerin sahip olması gereken kabiliyetler dünyadaki değişimle beraber artmakta ve nitelik değiştirmektedir. Geçmişte fazlasıyla ön planda olan fiziki kabiliyetler, günümüzde zihinsel nitelik kazanmış ve nicelik olarak da katlanarak artmıştır. Bu duruma paralel olarak eğitim, hem bazı kategorilerde zorunluluk kazanmış, hem de süre olarak artmış ve artmaya da devam etmektedir.

İnsanı merkez alan laik eğitim anlayışı, tüm insanların eşit, saygıdeğer, öğrenme ve gelişmeye açık olduğunu savunurken, inanç ve ideoloji merkezli eğitim anlayışı, insanları inanan-inanmayan, üstün-sapkın olarak ayırmaktadır. Bu durum, toplumda kutuplu bir yapı oluşmasına neden olmaktadır. İnsan yapı olarak kendine üstünlük ve ayrıcalık sağlayan düşünce, hayat tarzı ve inançlara istekli olmuştur. Üstün olduğunu hissetmenin verdiği ayrıcalıkla, farklı olanları sapkın görmüş ve onlara hükmetmeyi kendisine hak görebilmiştir. Laik eğitimde, farklılıklar arasında üstünlük ve zayıflık gibi ayrımcılık oluşturulmadığından, aktörlerin kendisi gibi olmayanlara baskı uygulaması önlenmektedir. Laik eğitimde, tek tipleşme yerine, eleştiri, sorgulama ve yeni düşüncelere oluşum zemini hazırlanır. Fikir ve düşüncelerin baskı altında tutulması, değiştirilmesi, engellenmesi laik eğitimde yoktur. Eğitim programlarında tek ve değişmez doğrular yoktur. Paydaşlara, sürekli değişim gösteren gerçekliğin, durağan olamayacağı öğretilir.

Eğitim kademelerinden, yükseköğretimin laik duruşu değerlendirilirken, yükseköğretimin anaokulundan başlayan ve lise mezuniyeti ile biten bir sürecin

devamı olduğu ve yükseköğretimden beklenen başarıların daha önceki eğitimlerden etkileneceği unutulmamalıdır. Sanayi çağında bile elitist bir özellik taşıyan yükseköğretim, günümüzde yığın eğitimi olma yolunda büyük ilerlemeler kat etmektedir. Yükseköğretimimiz; değişen dünyaya uyum sağlayacak, esnek ve açık programların yanında, ileri uzmanlaşma, ömür boyu öğrenmeye açık, kalite bakımından dünya genelinde talep gören bir pozisyona ulaşmayı vizyonuna koymuştur. Yine yükseköğretim kurumları, sadece cevapların verildiği yerler olmayıp, bilgi üretilen yerler olduğundan; konuların araştırıldığı, bilgi ve düşüncelerin devamlı olarak doğrulandığı ve yanlışlığının kanıtlandığı, sorgulamanın olduğu, bilgilerin üretiminin evrensel ölçütlerle kalitesinin arttırıldığı bir konumda olmalıdır. Yükseköğretim, bu eğitim ve bilgi üretme faaliyetlerini kamu hizmeti statüsünde gerçekleştirmektedir. Burada belirtilmesi gereken bir diğer misyon ise yükseköğretimin toplumdaki güçsüz kesimlerin haklarını savunması ve yaşam kalitelerini arttırmasıdır. Yükseköğretim, pozitif ayrımcılık ile farklılıkların devamını sağlama sorumluluğuna da sahiptir. Yükseköğretim misyonunu gerçekleştiren ve vizyonuna doğru yol alırken, akademik özerklik kapsamında, devletten ya da toplumdan kaynaklanan ideolojik ve dini baskılardan korunaklı özgür bir yapıda olmalıdır. Burada yükseköğretim kurumlarının laik duruşu, paydaşları ile toplumu çatışma refleksinden çıkarmakta ve çağdaş bir şekilde vizyonuna ulaşmasını sağlamaktadır.

Yükseköğretim kurumları, kendi alanlarını, küreselleşmenin ve piyasa ekonomisinin olumsuz etkilerinden korumak için, sisteminin sınırlarını farklılık içinde oluşturmalıdır. Bu sınır, yükseköğretim kurumlarının toplum ve diğer alanlarla ilişkilerinin devamını da sağlamalıdır. Oluşturduğu alan içerisinde, ayrımcılığın her türü, şiddet ve baskıcı yaklaşımlar yer almamalıdır. Yükseköğretim kurumların laik duruşları, bu ortamın garantisi konumundadır. Laik duruşla, kısa erimli çıkarlar, uzun erimli hedefleri engelleyemez yani her türlü düşünce cesurca savunulur ve korunur. Sonuçta; araştırmacılık ve yaratıcılık yaygınlaşarak artar, oluşturulan alan ve etkileşim içerisinde bulunan alanlar modern bir şekilde gelişir.

Öğretim elemanı-öğrenci bağlamında, eğitici konumundaki, öğrencinin yaratıcı kapasitesini köreltmeden, onun yaşamını ve eğitim faaliyetlerini rahatça yapmasına destek olmalı, öğrencinin eleştirel düşüncesini saygı içerisinde geliştirerek cesaretlendirmelidir. Böyle bir yaşam biçimini kendisi için tercih etmeyen bir kişiden bu davranışları beklemek uygun olmayacağı için, üniversiter duruşun laiklik konusundaki zihinsel, duyuşsal ve toplam benlik durumu düzlemindeki yaklaşımları önem arz etmektedir. Ayrıca öğretim elemanı/öğrenciler/öğretim elemanları arasındaki etkileşim, bilginin ve düşüncenin paylaşılarak çoğalmasını, devamlı olarak sorgulanmasını ve dogmatik bilginin yükseköğretim alanında barınmamasını sağlayarak akademik alanın dışına itmektir.

Yükseköğretimin temel amaçlarından olan, öğrencinin bilgi ve becerilerle donatılması ve yaratıcılığının artırılması, toplumun çağdaşlaşmasını sağlamaktadır. Öğrencide ortaya çıkarılacak kabiliyetlerin sadece eğitim faaliyetleriyle olmayacağı, yükseköğretim kurumunda oluşturulan ortamın da bunda büyük katkıları olacağı açıktır. Bu ortamda olması gereken, yönetime katılma düzeyinin artması, böylece hiyerarşik yapının daha yatay olması, ilişkilerin saygı ve sevgi temelinde var olması, ayrıca öğrencilerin eşitler arasında özgür, onurlu ve sorumlu bir paydaş olarak faaliyetlerini sürdürmesi ve sonuçta her ferdin kendisi olarak saygı ve kabul görmesidir.

Ortaya konan temel düşünceler ışığında *Eğitsel Duruşun Laik Vizyonu ve Laik Bilinci Uyandırma Yeterliliğine İlişkin Öğretim Elemanları Görüşlerinin Değerlendirilmesi*, *Dicle Üniversitesi Örneği* adlı araştırma yapılmış ve yükseköğretimin laik duruşu ortaya çıkarma yeterliliği sorgulanmıştır.

Sonuç

Üniversiter duruşun laik vizyonu ve laik bilinci uyandırma yeterliliğine ilişkin Dicle Üniversitesi öğretim elemanlarının görüşlerinin değerlendirildiği araştırmada elde edilen veriler çözümlenmiştir. Alt amaçlara göre elde edilen ara sonuçlar ana hatlarıyla şöyle sıralanabilir;

- *Üniversiter duruşun laik bilinci zihinsel düzlemde uyandırma yeterliliğine ilişkin görüşleri belirleyen önermelere verilen cevapların ortalaması değerlendirildiğinde, en yüksek ortalama 1. önermede (Laiklik, toplumdaki dinsel/ırksal/ideolojik duruşlara aynı uzaklık ve yakınlıkta nesnel yaklaşma farkındalığıdır) yer almakta ($x=3.94$) ve bu da katılma düzeylerinden “katılıyorum” seçeneğine denk gelmektedir.(Tablo:9)*
- *Zihinsel düzlemin en düşük ortalaması ise 3. önermede (Laiklik, insan doğasına eğitim yoluyla yüklenen bir nitelik olmayıp, öz bende var olan niteliğin açığa çıkmış halidir) yer almakta ($x=2.68$) ve katılma düzeylerinden “kısmen katılıyorum” seçeneğine denk gelmektedir.(Tablo:9)*
- *Üniversiter duruşun laik bilinci zihinsel düzlemde uyandırma yeterliliğini değerlendirdiğimiz 12 önermenin ortalaması $x=3.37$ olup, katılma “kısmen katılıyorum” düzeyinin üst kısmında yer almaktadır. Değişkenler bazında da zihinsel düzlemde anlamlı farklılıkla karşılaşılmamıştır.(Tablo:9)*
- *Cinsiyet değişkeni bazında, ortalamalar değerlendirildiğinde, erkek öğretim elemanlarının önermelere katılımları $x=3.34$ “kısmen*

katılıyorum” seviyesinde, bayan öğretim görevlilerinin ise önermelere katılımları $x=3.45$ “katılıyorum” seviyesinde olmuştur.(Tablo:10)

- *Branş-fakülte bazında ortalamalar değerlendirildiğinde, önermelere Fen Edebiyat Fakültesi $x=3.41$ “katılıyorum”, Eğitim Fakültesi $x=3.50$ “katılıyorum”, Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi $x=3.44$ “katılıyorum” diğerleri ise “kısmen katılıyorum” seviyesinde katılım belirtmişlerdir.(Tablo:11)*
- *Unvan-kıdem değişkeni bazında ortalamalar değerlendirildiğinde, önermelere 1-10 yıl kategorisindeki personel $x=3.33$ “kısmen katılıyorum”, 10 yıl ve üzeri kategorisindeki personel $x=3.42$ “katılıyorum”, profesörler $x=3.67$ ile okutmanlar $x=3.43$ “katılıyorum” ve diğer kategoriler “kısmen katılıyorum” seviyesinde katılım belirtmişlerdir.(Tablo:12-13)*
- *Öğretim elemanlarının üniversiter duruşun laik bilinci duyuşsal düzlemde uyandırma yeterliliğine ilişkin görüşlerini ortaya koyan önermelerden en yüksek ortalama $x= 3.24$ ile 20. önermede (Türk yükseköğretim sistemi laik bilinci uyandırma bağlamında oldukça yüzeysel/dogmatik bilgi kadrosunu işe koşmakta; bu nedenle laik bilinci uyandırma vizyonu koşullamayla sınırlı kalmaktadır) gerçekleşmiştir.(Tablo:14)*
- *Duyuşsal düzlemde en düşük ortalama, $x=2.64$ ile 21. önermede (Üniversiteler, ders içi ve ders dışı etkinlikleriyle öğrencilerin laik bilinci psikomotor erdemlere dönüştürmeleri için yeterli katkıyı sağlamaktadır) gerçekleşmiştir.(Tablo:14)*
- *Ölçme aracında yer alan önemelere öğretim elemanlarının katılım düzeyleri duyuşsal boyutta, zihinsel boyuta göre daha düşük olmuştur.*

duyuşsal boyutta katılım düzeyi $x=2.91$ “kısmen katılıyorum”, zihinsel boyutta önermelere katılım düzeyi $x=3.37$ “kısmen katılıyorum” seviyesinde gerçekleşmiştir. (Tablo:9-14)

- *Üniversiter duruşun laik bilinci duyuşsal düzlemde uyandırma yeterliliğine ilişkin görüşleri, değişkenler bazında anlamlı farklılık oluşturmamıştır.(Tablo:15-16-17-18)*
- *Öğretim elemanlarının üniversiter duruşun laik bilinci toplam benlik durumu düzleminde uyandırma yeterliliğine ilişkin görüşleri incelendiğinde; en yüksek ortalamanın 1. önermede (Laiklik, toplumdaki dinsel/ ırksal/ ideolojik duruşlara aynı uzaklık ve yakınlıkta nesnel yaklaşma farkındalığıdır) $x=3.94$ ile “katılıyorum” ve 13. önermede (Laik eğitimde, bilginin kaynağı tanrısal olmayıp beşeri ve rasyonel bir temele oturtulmuştur) $x=3.74$ ile “katılıyorum” seviyesinde gerçekleşmiştir.(Tablo:19)*
- *Toplam benlik boyutunda en düşük ortalamanın ise 21. önermede (Üniversiteler, ders içi ve dışı etkinlikleriyle öğrencilerin laik bilinci psikomotor erdemlere dönüştürmeleri için yeterli katkıyı sağlamaktadır) $x=2.64$ ile “kısmen katılıyorum” ile 3. önermede (Laiklik, insan doğasına eğitim yoluyla yüklenen bir nitelik olmayıp, özbeninde varolan niteliğin açığa çıkmış halidir) $x=2.68$ “kısmen katılıyorum” ve 15. önermede (Üniversiteler, ders içi ve dışı etkinlikleriyle öğrencilerin laik bilinci zihinsel erdemlere dönüştürmeleri için yeterli katkıyı sağlamaktadır) $x=2.68$ ile “kısmen katılıyorum” seviyesinde gerçekleşmiştir.(Tablo:19)*
- *Öğretim elemanlarının üniversiter duruşun laik bilinci toplam benlik durumu düzleminde uyandırma yeterliliğine ilişkin önermelere katılımlarının $x=3.14$ “kısmen katılıyorum” seviyesinde olması, katılım*

düzeyinin olumlu tarafta kaldığının göstergesidir. Değişkenler bazında anlamlı farklılık oluşmamıştır.(Tablo:20-21-22-23)

Araştırmamızla, üniversiter duruşun laik vizyonu ve laik bilinci uyandırma yeterliliği, öğretim elemanı görüşleriyle zihinsel, duyuşsal ve toplam benlik durumu düzlemlerinde değerlendirilmiş ve zihinsel düzlemde $x=3.37$ ile, duyuşsal düzlemde $x=2.91$ ile ve toplam benlik düzleminde $x=3.14$ ile “kısmen katılıyorum” seviyesinde bulunmuştur. Cinsiyet, kıdem, fakülte ve unvan değişkenleri bazında da anlamlı bir farklılıkla karşılaşılmamıştır. Esasen insanın doğal zekâsında varolan çeşitliliği kutsama ve ifadeye izin verme olan laik bilinci yükseköğretimin orta düzeyde uyandırabilecek kıvamda ve etkililikte olduğu, daha doğrusu öğretim elemanı görüşlerinin bu parametrede yoğunlaştığı saptanmıştır.

Öneriler

Uygulayıcılara Öneriler

- *Genel olarak en fazla katılım sağlanan, laik duruşun dinsel/ırksal/ideolojik duruşlara aynı uzaklık ve yakınlıkta olması önermesinden hareketle, üniversiter duruşun yükseköğretim alanında var olan geniş laiklik anlayışının toplumun diğer kesimlerine de çeşitli faaliyetlerle aktarılması önerilir.*
- *İnsanın doğası gereği laik olduğu önermesine alt seviyede katılım belirtilmesinden hareketle; yükseköğretim paydaşlarının çeşitli programlarla insan doğasına olumlu yaklaşım sergilemesinin sağlanması önerilir.*
- *Yükseköğretimin öğrencilere sunduğu programlar ve etkinliklerle laik duruşun öğrencilerde gözlenmesi konusunda başarısız olması*

önergelerinden hareketle, laik duruşu öğrencilerde ortaya çıkarmak için daha kapsamlı etkinlikler ve bilgi modelleri kullanılması önerilir.

- *Zihinsel düzlemde yüksek seviyede anlaşılan laik duruşun, uygulamada daha alt seviyede temsil görmesinin ortaya çıkarılmasından hareketle; laik duruşun günlük yaşam boyutunda daha fazla sergilenmesi ve özendirilmesi önerilir.*
- *Öğrencilerde psikomotor düzlemde yükseköğretimin laik duruşu ortaya çıkarmada yetersiz kaldığı görüşlerinden hareketle; öğretim elemanları ve öğrencilerin etkileşimini geliştirmek için birlikte zaman geçirecekleri etkinliklerin, alanların ve sürelerin arttırılması önerilir.*
- *Araştırmanın teori kısımlarından elde edilen veriler ışığında, üniversiter duruşun laik bilinci uyandırmadaki başarısının arttırılması için, yönetime katılım, fonksiyonellik ön planda tutulmak kaydıyla, en üst seviyeye çıkarılmalıdır.*
- *Yine üniversiter duruşun laik bilinci uyandırma yeterliliğinin arttırılması kapsamında, yurt içi ve dışından değişik ırk, ideoloji ve inanç değerlerine sahip öğretim elemanı ve öğrencilerin aynı alan içerisinde bulunmaları ve bu amaçla çeşitli değerşim programları düzenlenmesi önerilir.*
- *Üniversiter duruşun laiklik konusundaki başarısı için, köklü yükseköğretim kurumlarının diğer emsalleriyle, öğretim elemanı ve öğrenci boyutunda, akademik araştırma ve etkinlik için imkânlarının arttırılması önerilir.*

- *Üniversiter duruşta laiklik anlayışının yansımalarının dini ve siyasi baskı gruplarının etkisiyle azalmasının bertaraf edilmesi için, akademik özgürlüğün devamlı olarak geliştirilmesi önerilir.*

Araştırmacılara Öneriler

- *Araştırmacıların, dikkat yoğunlaştırılması gereken önermelere sahip ölçme aracı kullanacaklarsa, anket şeklinde değil, örnekleme daha küçük tutarak, karşılıklı görüşme şeklinde uygulamaları önerilir.*
- *Araştırmamızda olduğu gibi, yükseköğretimin laik bilinci uyandırma yeterliliği ortaya konmak isteniyorsa, değerlendirme açısından değişik bakış açısı sunacağından, imkânlar yeterli olduğu ölçüde, yükseköğretimi oluşturan temel paydaşlara yani öğretim elemanlarının yanında öğrencilere de ölçme aracı uygulanması önerilir.*
- *Araştırmacıların, Üniversiter duruşun laik bilinci uyandırma yeterliliğini diğer üniversite paydaşlarının görüşlerinin yardımıyla yapmaları, çözümlerinin birbirleriyle kıyaslanması açısından önerilir.*

KAYNAKLAR

- Atatürk, Mustafa Kemal (1945). **Söylev ve Demeçler C I**. Ankara: Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayını.
- Adem, Mahmut (1998). “Bunalımın Eğitsel Nedenleri”, **Türkiye’de Bunalım ve Demokratik Çıkış Yolları**. Ankara: TÜBA yayını.
- Akar, Hanife (2004). “Oluşturmacı Öğretim Etkinliklerinin Sınıf Yönetimi Dersinde Uygulanması” **İyi Örnekler Konferansı**. İstanbul: Sabancı Üniversitesi, www.erg.sabanciuni.edu/iok2004.[Erişim tarihi:15Ekim2006]
- Akgül, Mehmet (1999). **Türk Modernleşmesi ve Din**. Konya: Çizgi Kitapevi
- Akgündüz, Hasan (2004). “Klasik Osmanlı Asırlarında Tekke Eğitimi Amaçlar ve Araçlar”, **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi**. www.e-sosder.com. C.3 S.7. ss.23-35. [Erişim tarihi: 10 Aralık 2005].
- Akgündüz, Hasan (2004). “ Dünden Bugüne Çağdaş Türk Cumhuriyetlerinde Eğitim”, **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi**. www.e-sosder.com. C.3 S.8. ss.14-23. [Erişim tarihi: 12 Şubat 2006].
- Akgündüz, Hasan (2006). **Eğitime Dair Kuramsal ve Tarihsel Çözümlemeler, Laik ve Dini Eğitim**. Diyarbakır: Yüksek Lisans Ders Notları.
- Akgündüz, Hasan (2006). “ Geleneksel Medreseler ve Üniversitelerde Lisansüstü Eğitim”, **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi**. www.e-sosder.com. C.5 S.180. ss.1-21. [Erişim tarihi: 05 Aralık 2006].
- Akyüz, Yahya (2004). **Türk Eğitim Tarihi**. İstanbul: Pegem Yayınları.
- Akyol, Avni (1991). **Amerikan Eğitim Sistemi Üzerine Bir İnceleme**. Ankara: MEB yayını.
- Arı, Asım (2002). “Tevhid-i Tedrisat ve Laik Eğitim”, **G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi**. Ankara: Gazi Üniversitesi Yayınları. cilt.22, sayı.2, ss.181-192
- Altıdal, Aytunç (2004). **Laiklik Enigmaya Dönüşen Paradigma**. İstanbul: Melisa Matbaacılık.
- Aytaç, Kemal (2001). “Atatürk’ün Eğitim Görüşleri”, **Atatürkçülük II**. Kitap, **Atatürk ve Atatürkçülüğe İlişkin Makaleler**. İstanbul: MEB Basımevi. ss 103-113.

- Aytunga, Oguz (2004). "Bilgi Çağında Yükseköğretim Programları" **Milli Eğitim Dergisi**. www.meb.gov.tr/yayinlar/e-dergiler. S.164. [Erişim Tarihi: 11 Kasım 2006].
- Banks, Olive (1971). **The Sociology of Education**. London: B.T. Botoford Ltd.
- Başkan, Gülsüm Atanur (2001). "Türkiye'de Yükseköğretimin Gelişimi", **G.Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi**. Ankara: Gazi Üniversitesi yayını, cilt.1.ss. 21-32.
- Bakırcıoğlu, Rasim (1994). **İlköğretim Ortaöğretim ve Yükseköğretimde Rehberlik ve psikolojik Danışma**, Ankara: Turhan Kitapevi Bilimsel Araştırma Yayınları.
- Başaran, İ. Ethem (1999). **Eğitime Giriş**. Ankara: Tıpkı Basım.
- Başgöz, İlhan (1999). **Türkiye'nin Eğitim Çıkmazı ve Türkiye**. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Başgil, Fuad (1998). **Din ve Laiklik**. İstanbul: Kubbe Altı Neşriyat.
- Berkes, Niyazi (1979). **Türkiye'de çağdaşlaşma**. İstanbul: Doğu Batı Yayınları.
- Berkes, Niyazi (1997). **Teokrasi ve Laiklik**. İstanbul: Adam Yayınları.
- Bilgin, Beyza (1980). **Türkiye de Din Eğitimi ve Liselerde Din Eğitimi**. Ankara: Sinemis yayınları.
- Bridges, David (2000). "Back to the Future: The Higher education Curriculum in the 21. Century", **Cambridge Journey of Education**. Cambridge: Cambridge University Issue, vol.30.
- Bülbül, Sudi (1991). **Halk Eğitimine Giriş**. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Can, Gürkan (2002). **Psikolojik Danışma ve Rehberlik**, Ankara: PegemA yayıncılık.
- CDCC (2000). **Education For Democratic Citizenship: A Lifelong Learning Perspective**. Strasbourg: Cesar Birzea.
- Çetin, Kadir ve Ömer Gülseren (2003). "Cumhuriyet Dönemi Eğitim Stratejileri" **Milli Eğitim Dergisi**. www.meb.gov.tr/e-kütüphane/e-dergiler. S.160. [Erişim tarihi: 14 Ağustos 2006].

- Çevik, Namık (1992). “Çağdaş Üniversite Kavramlar ve Değerlendirmeler”, **Çağdaş Eğitim Çağdaş Üniversite**. Ankara: T.C. Başbakanlık yayını. ss.133-148
- Çiğdem, Ahmet (1992). **Akıl ve Toplumun Özgürleşmesi**. Ankara: Vadi yayınları.
- Dequergue, Maryse (2001). “Çağdaş Fransız Demokrasisinde Laikliğin Anlamı” **Laiklik ve Demokrasi**. (Editör: İbrahim Kabaoğlu) Ankara: İmge Kitapevi.
- Demircan, Selahattin (2006). “Eğitsel Duruşun Laik İçeriği ve Laik Bilinci Uyandırma yeterliliğine ilişkin Öğretmen Görüşlerinin Değerlendirilmesi”, Diyarbakır: Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. (Yayımlanmamış yüksek lisans tez taslağı).
- Deenammal, Waltair (1982). **Ideoloji and Education**. Visakhapatnam: Andhra University Pres.
- Deryakulu, Deniz (2000). “Yapıcı Öğrenme” **Sınıfta Demokrasi** (Editör: A.Şimşek), Ankara: Eğitim-Sen yayınları, ss. 53-77
- Doğan, İsmail (1999). “Küresel Değerler ve Eğitim”, **Eğitimde Yansımalar: V 21. Yüzyılın Eşiğinde Türk Eğitim Sistemi Ulusal Sempozyumu**. Ankara: Öğretmen Hüseyin Hüsnü Tekişik Eğitim Araştırma Geliştirme Merkezi Yayınları.ss.42-58
- Doğan, Hıfzı (1982). “Atatürk’ün İşlevsel Eğitim Anlayışı”, **Milli Eğitim Dergisi**. www.meb.gov.tr/e-kütüphane/e-dergi. S.57. [Erişim tarihi: 10 Eylül 2006].
- Duman, Doğan (1999). **Türkiye’de İslamcılık**. İzmir: 9 Eylül Yayınları.
- DPT (2006). “Yükseköğretim Özel İhtisas Komisyonu Raporu”, **Dokuzuncu Kalkınma Planı**. Ankara: DPT yayını.
- D.Ü. Batman Meslek Yüksekokulu Stratejik Planı www.dicle.edu.tr. [Erişim Tarihi: 25 Aralık 2006]
- D.Ü. Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Yayına Hazır Stratejik Planı (2006)
- D.Ü. Fen Edebiyat Fakültesi Stratejik Planı www.dicle.edu.tr. [Erişim Tarihi: 25 Aralık 2006]

D.Ü. Sağlık Bilimleri Enstitüsü Stratejik Planı www.dicle.edu.tr. [Erişim Tarihi: 25 Aralık 2006]

Erdoğan, Mustafa (1990). “Laiklik ve Türk Uygulaması Üzerine Notlar”, **Türkiye Günlüğü Dergisi**, no:13. Ankara: Cedit Neşriyat.

Ermumcu, Turgut (1999). “Cumhuriyet dönemi din eğitimi politikaları (1923-1960)”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Frederic, W. Frey (1964). **Political Modernization in Japan and Turkey**, Toronto: Princeton University Pres.

Gök, Fatma ve Rifat Okçabol (1998). **Öğretmen Profili Araştırma Raporu**. Ankara: Eğitim Sen Yayını.

Gökçe, Feyyat (1999). “Eğitim Sistemlerinin amaçları ve Devletin Siyasi-İdeolojik- Ekonomik Güçleri Arasındaki İlişki”, **Eğitimde Yansımalar: V 21. Yüzyılın Eşiğinde Türk Eğitim Sistemi Ulusal Sempozyumu**. Ankara: Öğretmen Hüseyin Hüsnü Tekışık Eğitim Araştırma Geliştirme Merkezi Yayınları3. ss.8-18.

Gökçe, Feyyat (1999). “Eğitim Sistemlerinin Amaçları ile Devletin Siyasi, İdeolojik Ekonomik Güçleri Arasındaki İlişki” Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Giritli, İsmet (2001). “ Kemalizm İdeolojisi”, **Atatürçülük** (ikinci kitap), **Atatürk ve Atatürkçülüğe İlişkin Makaleler**. İstanbul: MEB Basımevi. ss 59-72

Hafizoğulları, Zeki (1997). **Laiklik Düşünce ve İfade Hürriyeti**. Ankara: US-A yayıncılık.

Hocaoğlu, Durmuş (1995). **Laisizmden Milli Sekülerizme, Laiklik Sorununun Felsefi Çözümü**. Ankara: Selçuk yayınları.

Holt, İlkay ve Duygu Kızılaslan (2004) “Kütüphanecilikte Sürekli Eğitim Uygulamaları ve Koç Üniversitesi Suna Kıraç Kütüphanesi Örneği”, **Kütüphaneciliğin Destanı Uluslararası Sempozyumu**. Ankara. www.ku.edu.tr/ library/ sürekli eğitim.

Karasar, Niyazi (2004). **Bilimsel Araştırma Yöntemi**. Ankara: Nobel yayın dağıtım.

Karakütük, Kasım (2001). **Demokratik Laik Eğitim**. Ankara: Koza ofset.

- Karpat, Kemal (1966). **Türk Demokrasi Tarihi, Sosyal, Ekonomik, Kültürel Temeller**. İstanbul: Afa yayıncılık.
- Kasaba, Reşat (1998). “Eski ve Yeni Arasındaki Kemalizm ve Modernleşme” **Türkiye’de Modernleşme ve Ulusal Kimlik**. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Kaptan, Saim (1999). “Eğitimi arıyorum” **Eğitimde Yansımalar: V 21. Yüzyılın Eşiğinde Türk Eğitim Sistemi Ulusal Sempozyumu**. Ankara: Öğretmen Hüseyin Hüsnü Tekışık Eğitim Araştırma Geliştirme Merkezi Yayınları.ss. 1-3
- Kaptan, Saim (1991). **Bilimsel Araştırma ve İstatistik Teknikleri**. Ankara: Tekışık ofset.
- Karpuzoğlu, Tuncer (1992). “Çağdaş Üniversite İçin Öneriler”, **Çağdaş Eğitim Çağdaş Üniversite**. Ankara: T.C. Başbakanlık yayını.
- MEB (2005). **Mevcut Türkiye Eğitim Sistemi**. İstanbul: MEB Basımevi.
- MEB (1996). “Toplumun Eğitim İhtiyacının Sürekli Karşılanması Komisyonu Raporu” **On Beşinci Milli Eğitim Şurası**. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi ss.340-370.
- Mert, Nuray (2001). “Cumhuriyet Türkiyesinde Laiklik ve Karşı Laikliğin Düşünsel Boyutu”, **Modern Türkiye de Siyasal Düşünce; Kemalizm**, Cilt:II, İstanbul: İletişim yayınları.
- Oguzkan, Ferhan (1981). **Eğitim Terimleri Sözlüğü**. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayını.
- Oğuz, Orhan (1992). “ Çağdaş Üniversite”, **Çağdaş Eğitim Çağdaş Üniversite**. Ankara: T.C. Başbakanlık yayını. ss.233-256.
- Oğuz, Burhan (1996). **Tarihsel Gelişimiyle Laiklik, Dünya’da ve Türkiye’de**. İstanbul: Engin Yayıncılık.
- Oktay, Çağatay (2000). “Eğitimde Laiklik Konusunda Yönetici ve Öğretmenlerin Görüşleri” Yayımlanmamış Yüksek lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ortaylı, İlbey (2000). **İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı**. İstanbul: İletişim Yayınları.

Özen, Sadettin (1999). “Türk Yükseköğretim Sisteminin Etkinlik, Verimlilik, Katma Değer Sorunları ve Yöntemleri ” **Eğitimde Yansımalar: V 21. Yüzyılın Eşiğinde Türk Eğitim Sistemi Ulusal Sempozyumu**. Ankara: Öğretmen Hüseyin Hüsnü Tekişik Eğitim Araştırma Geliştirme Merkezi Yayınları 3. ss. 143-153.

Özgen, Bekir (1995). **Düşünce Özgürlüğü ve Laiklik**. İstanbul: Çınar yayınları.

Palazoğlu, Ahmet Bekir (1999). **Atatürk’ün Eğitimle İlgili Düşünceleri**, Ankara: MEB yayınları.

Paker, K. Oya (2000). “ Üniversite Gençleri Arasında Modernliğin Temsilleri” Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Resmi Gazete (1973). “Milli Eğitim Temel Kanunu”, sayı: 21226, tarih:24.06.1973.

Resmi Gazete (1981). “2547 nolu Yükseköğretim Kanunu”, sayı.17506, tarih:06.11.1981.

Sarıkaya, Yaşar (1997). **Medreseler ve Modernleşme**, İstanbul: İz yayıncılık.

Şahin, M. Cem (2002). “Laik Eğitim Uygulamaları Açısından Cumhuriyet Tarihi Türk Eğitimi”, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Tanili, Servet (1996). **Nasıl Bir Eğitim İstiyoruz?** İstanbul: Cem Yayınları.

Tekeli, İlhan (1985). “Tazminattan Cumhuriyete Eğitim Sistemindeki Değişmeler”, **Tazminattan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi**, cilt II, İstanbul: İletişim Yayınları.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası (1982). Madde 130-131.

TÜBİTAK (2005). “Eğitim ve İnsan Kaynakları Sonuç Raporu ve Strateji Belgesi”, **Vizyon 2023 Teknoloji Öngörü Projesi**. Ankara: Tübitak yayını.

Uçan, Ali (1999). “Cumhuriyet Döneminde Eğitimde Uygulanan Program Türleri ve Program Modelleri”, **Eğitimde Yansımalar: V 21. Yüzyılın Eşiğinde Türk Eğitim Sistemi Ulusal Sempozyumu**, Ankara: Öğretmen Hüseyin Hüsnü Tekişik Eğitim Araştırma- Geliştirme Merkezi Yayını, ss342-372.

UNESCO (1996). **Learning: The Treasure Within**. Report to UNESCO of the international commission on Education for the Twenty First Century. (Chairman : Jacques Delors)

Ünver, Günay ve diğerleri (1997). **Laiklik Din ve Türkiye**. Ankara: Adım Yayınları.

Varış, Fatma (1988). **Eğitimde Program Geliştirme Teori ve Teknikler** Ankara: A.Ü.E.F yayını.

Yazıcıoğlu, Hulusi (1993). **Bir Din Politikası Laiklik**. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Vakfı Yayınları.

[www.basbakanlik.gov.tr/ e-mevzuat](http://www.basbakanlik.gov.tr/e-mevzuat), [Erişim tarihi: 01 Eylül 2006]

www.dicle.edu.tr [Erişim tarihi:02 Mart 2006]

www.dpt.gov.tr [Erişim tarihi:10 Eylül 2006]

www.meb.gov.tr [Erişim tarihi: 11 Haziran 2006]

www.osym.gov.tr [Erişim tarihi: 05 Eylül 2006]

www.tubitak.gov.tr. [Erişim tarihi:05 Eylül 2006]

www.tuba.gov.tr. [Erişim tarihi: 06 Eylül 2006]

www.yok.gov.tr [Erişim Tarihi: 05 Eylül 2006]

ÖLÇME ARACI

Ek:1

I. Araştırma Konusu

Eğitsel Duruşun Laik İçeriği ve Laik bilinci Uyandırma Yeterliliğine İlişkin Öğretim Elemanı Görüşlerinin Değerlendirilmesi / *Dicle Üniversitesi Örneği*
Sayın Öğretim Elemanı; Bu anket yukarıda yazılı araştırma konusunda öğretim elemanı görüşlerinin betimlenmesi amacıyla tasarlanmıştır. Toplanan verilerin amacı dışında kullanılması söz konusu değildir. Katkılarınız için şimdiden teşekkür ederim.

Yalçın KASAPÇOPUR

D.Ü.Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Öğrencisi

II. Kişisel Bilgiler

1.Cinsiyet	1. ...Bay	2. ...Bayan	2.Fakülte	
3.Meslek Kıdemi	1. ...1-10 yıl	2. ...11-Üzeri	4.Ünvan	

III. Anket İçeriği

Sıra No		Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum
	*Aşağıdaki her önerme için paralel seçimlerden bir tanesi işaretlenecektir. * Aşağıdaki önermeler araştırma konusuna ilişkin katılımcı görüşlerinin betimlenmesine yöneliktir. *Önermeler araştırmaya konu olan olgunun arka planındaki nedensellikte örüntüsünü farklı değişkenler açısından doğrulama ve yanlışlama desenlemeleriyle çözümlenecek nitelikte inşa edilmiştir.					
1	Laiklik, toplumdaki dinsel/ırksal/ideolojik duruşlara aynı uzaklık ve yakınlıkta nesnel yaklaşma farkındalığıdır.					
2	Laiklik, sadece devletin toplumdaki dinsel ego çeşitliliğine nesnel/eşit yaklaşma farkındalığıdır.					
3	Laiklik, insan doğasına eğitim yoluyla yüklenen bir nitelik olmayıp, özbeninde varolan niteliğin açığa çıkmış halidir.					
4	Laiklik, bireysel ve toplumsal varoluşta ulusal/dinsel/ideolojik egoların çatışma modunda değil bütünleşme modunda algılanmasını sağlayan evrimleşmiş bilince ait uyum becerisi ve vizyonudur.					
5	Laiklik, nesnel görüntülerden bağımsız olarak insanın dikey büyümesiyle ortaya çıkan ve onu tekrar kopya olmaktan çıkaran özgün benlik kalitesidir.					
6	Laiklik, insanın kendine ve başkalarına ait her deneyime karşıtlık/sahiplenme duygusallığından özgür yaklaşmasını sağlayan ayırt etme ve kutsama vizyonudur.					
7	Laiklik, kendine ve öteki benlere <i>olduğu gibi olma</i> izni veren anlayış derinliği ve vizyonudur.					
8	Türk Millî Eğitim Sistemi, genel/özel amaçları ve teorik/sosyal/teknik araçlarıyla kök paradigma olarak laik bilince aktarılmış ve bu bilince uyandırma yeterliliğine sahip total bir eğitim duruşudur.					
9	Türk yükseköğretim sistemi, araştırma-öğretim-sürekli eğitim işlevleriyle laik bilinci temsil ve aşılama yeterliliğine sahip total bir eğitim projesidir.					
10	Üniversiter duruşun laik bilinç temelinde dönüştürücü gücü, ders ve ders dışı etkinliklerin senkronize olduğu öğretmen-öğrenci ilişkilerinde ifadesini bulmaktadır.					
11	Türk yükseköğretim sisteminin otoriter karakteri, öğrenci benliğinde laik bilincin çiçeklenmesine değil insan doğasında varolan bu bilince yabancılaşmaya yol açmaktadır.					
12	Bilimin ve aklın aydınlığında birey ve toplum gereksinimlerine ilişkin dengeli kültürleme beceresi, laik eğitimi karakterize eder.					
13	Laik eğitimde, bilginin kaynağı tanrısal olmayıp beşeri ve rasyonel bir temele oturtulmuştur.					
14	Laik yükseköğretim, öğrenci bilincinde bireysel/ ulusal/ evrensel benlik düzlemleri itibariyle çatışmacı değil uyum ve bütünleşme anlayışını uyandıran total bir eğitsel deneyimdir.					
15	Üniversiteler, ders içi ve dışı etkinlikleriyle öğrencilerin laik bilinci zihinsel erdemlere dönüştürmeleri için yeterli katkıyı sağlamaktadır.					
16	Türk Yükseköğretim Sisteminin genel ve özel amaçları herhangi bir inanç veya dünya görüşüne karşıtlık ve sahiplenme duygusallığını içermez.					
17	Üniversiteler, ders içi ve dışı etkinlikleriyle öğrencilerin laik bilinci törel/duyuşsal erdemlere dönüştürmeleri için yeterli katkıyı sağlamaktadır.					
18	Türk Yükseköğretim Sisteminin laik niteliği, toplumun özgürlük ve sorumluluk dengesi içerisinde çağdaşlaşmasının sigortasıdır.					
19	Türk Yükseköğretim Sistemi -eğitim sisteminin diğer alt sistemlerinden farklı olarak- laik bilinci hem yeniden üretme hem de etkin aşılama gibi tamamlayıcı iki vizyona sahiptir.					

20	Türk Yükseköğretim Sistemi laik bilinci uyandırma bağlamında oldukça yüzeysel/dogmatik bilgi kadrosunu işe koşmakta; bu nedenle laik bilinci uyandırma vizyonu koşullamayla sınırlı kalmaktadır.					
21	Üniversiteler, ders içi ve dışı etkinlikleriyle öğrencilerin laik bilinci psikomotor erdemlere dönüştürmeleri için yeterli katkı sağlamaktadır.					
22	Türk Yükseköğretim Sisteminde işe koşulan teorik/sosyal/teknik araçların herhangi bir yaşam felsefesini özendirici yönü bulunmamaktadır.					
23	Türk Yükseköğretim Sistemi, hizmeti üretenler ve tüketenler bağlamında laik bilince özgü nesnellik/bilimsellik/eleştirel düşünce disiplini kazandırma yeterliliğine sahiptir.					
24	Türk Yükseköğretim Sistemi, laik bilinç temelinde öğrencilere güven duygusu aşılacağı ve bağınazlıktan özgürleştirici etkin bir kılavuzlama becerisine sahiptir.					

Geliştiren: Prof.Dr. Hasan AKGÜNDÜZ

T.C.
DİCLE ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Ek - 2

Sayı: B.30.2.DİC.0.E1.00.00/798
Konu: Yalçın KASAPÇOPUR

19.10.2005

İLGİLİ MAKAMA

Adı Soyadı : Yalçın KASAPÇOPUR
Baba Adı : Ahmet
Doğum Yılı : 1969
Öğrenci No : G-24515

Yukarıda açık kimliği yazılı Yalçın Kasapçopur halen Enstitümüz Yönetimi Teftişi Planlaması ve Ekonomisi programında kayıtlı yüksek lisans (master) öğrencisi olup, tez konusu “Eğitsel Duruşun Laiklik Bilincini Taşıma Ve Bu Bilinci Uyandırma Vizyonuna İlişkin Bir Araştırma (Dicle Üniversitesi Örneği)” dir.

Yalçın Kasapçopur’un Dicle Üniversitesinde tezi ile ilgili yapacağı araştırma ve anket çalışmaları için gerekli izinin verilmesini arz ve rica ederim.

İMZALI
Prof. Dr. Emrullah GÜNEY
Müdür

T.C.
DİCLE ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Personel Daire Başkanlığı

Ek - 3

Sayı: B.30.2.DİC.0.70.71.860
Konu: Yalçın KASAPÇOPUR

DİYARBAKIR
19.10.2005

Sayın; Yalçın KASAPÇOPUR
G-24515

İlgi: 06.02.2006 tarihli dilekçeniz.

İlgide kayıtlı dilekçeniz gereğince; Teziniz ile yapacağınız “Eğitsel Duruşun Laiklik Bilincini Taşıma Ve Bu Bilinci Uyandırma Vizyonuna İlişkin” araştırma ve anket çalışmalarınız Rektörlükçe uygun görülmüştür.

Bilgilerinizi rica ederim.

İMZALI
Prof. Dr. Zülküf GÜLSÜN
Rektör a.
Rektör Yardımcısı